

Delavska enotnost

Glasiilo Svobodnih sindikatov Slovenije

Glavni urednik Franček Kavčič
Odgovorni urednik Marjan Horvat

Ljubljana, 27. decembra 1990
številka 53, letnik 49, cena 12 dinarjev

Če vprašate mene

Srečno novo leto! Zdravja, sreče in zadovoljstva... ali pa... vesele praznike in srečno novo leto itd. Saj poznate svojo zadrego ob pisanju voščilnic! Najraje bi kupili že napisane.

Saj ne, da ne bi bili iskreni, le za vsako ceno se trudimo biti izvorni. Ko nas na vsakem koraku srečuje »srečno«, se nam pač zazdi, da moramo reči kaj drugega, napisati kaj lepšega, drugačnega...

In nato govorimo neumnosti, obetamo nebesa, obljublamo bogastva, ponujamo norosti, duhovičimo in skrivamo svoje nelagodje ob rokovanju s prijatelji, sodelavci, znanci, komaj še znanci in že neznanci.

Pa bi bilo dovolj reči »srečno« ali si to celo misliti. Predvsem bi si morali ta srečno ob slehernem stisku roke zares želeti – ali pa ga zamolčati.

Jaz ga bom zamolčal, kajti, če naj bo le od sreče odvisno vaše življenje in delo v prvem letu mlade slovenske države, potem utegne biti hudo pasje. Ljubša mi je tista ljudska, da je vsak svoje sreče kovač. Sreča je torej nekaj, kar je nepretrgoma v naših rokah. Njih spretnost ali okornost jo spreminja v veselje, žalost, zagrenjenost, razočaranje...

Zamolčal vam bom, da vam želim zaupanja v svoje vodnike in dela za plačo, ki se bo kdaj pa kdaj znala tudi lepo obleči, se kam odpeljati in otrokom dati tudi kaj nevsakdanjega.

Tistim, ki ne boste imeli dela, pa bom zamolčal, da jim želim kruha in strehe za svoje in zase in... da bi si čimprej to sami z delom plačali.

Zamolčal bom, da ni dobro molčati, da je treba govoriti, včasih kričati in, če vprašate mene, tudi pisati. Da ne pozabimo, se ob letu spomnimo, znova zamolčimo ali pa zakolnemo.

Doro Hvalica

Srečno,
zdravja
in dela
polno
1991!

ODLOČILI SMO SE ZASE

odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna država. Na nedeljskem plebiscitu je od 1.457.020 volilnih upravičencev, vpisanih v volilne imenike, na 4.147 voliščih glasovalo 1.361.738 volilcev. To pomeni, da se je plebiscita udeležilo 93,4 odstotka volilcev. **Za** slovensko samostojnost je glasovalo 1.289.367 volilcev, kar pomeni 88,5 odstotka vseh volilnih upravičencev. **Proti** je bilo 57.800 volilcev (4,0%), 12.412 (0,9%) glasovnic pa je bilo neveljavnih.

Na skupni seji vseh zborov slovenske skupščine, v sredo popoldne, so slovesno razglasili na plebiscitu sprejeto

Urednikova beseda

Slovenska pomlad se je utrdila v zavesti Slovencev in državljanov Slovenije kot hlastanje po svobodi, demokraciji in uveljavljanju evropskih obrazcev življenja in dela. Miren in dostojanstven potek dogodkov, ki smo jim bili priče v minulemu letu, dokazujejo zrelost naroda, ki kljub svoji majhnosti in geopolitičnem položaju zna misliti in delati po svoje – to je dokazoval zmeraj v zgodovini – ohranjati svojo bit ter snovati prihodnji skupni dom evropskih narodov kot suveren, enakopraven in trmast rod, ki hoče in mora ostati gospodar na svoji zemlji.

Prihodnji meseci in leta bodo prinesli nove preizkušnje, tveganja in odločitve, ki bodo morda za nekaj časa tudi boleče odražali pogumna dejanja iz leta 1990, vendar pa resnici na ljubo kaže poudariti, da se slovenske oblasti ne bodo več mogle izgovarjati na nikogar, če ne bo šlo tako, kot so si želele, saj bodo škarje in platno prihodnje podobe Slovenije – v ekonomskem, političnem in kulturnem smislu – imele same v rokah, pa naj bodo ti krojači tako ali drugače strankarsko obarvani.

Slovensko delavstvo se je tudi v glasovanjem na plebiscitu odločilo za svojo, samostojno in neodvisno državo. Takšen sklep, pričakovan, upanja in zaupanja vreden, obvezuje vse družbene dejavnike na gospodarski in politični sceni v Sloveniji, da se po evforičnih dogodkih, ki smo jih lahko beležili v minulemu letu, končno začne tudi kaj spreminjati na bolje ali enostavnije povedano: ne živimo od besed, pač pa od kruha, zanj pa moramo imeti možnost pridelati ga zasluziti v potu svojega obraza, z znanjem in pridnimi rokami, kar Slovincem sicer nikdar ni bilo odveč. Gospodarska in socialna podoba Slovenije sta ta čas klavrni, vse več je nezaposlenih, strah in obup ponekod kraljujeta v podjetjih namesto ustvarjalnega razpoloženja; delavci ostajajo brez besede pri odločanju, strankarske igrice in igre pa tedaj, ko gre za ekonomsko in socialna vprašanja, obvladujejo žive interese ustvarjalcev sedanjega narodovega bogastva. Za nekatere strankarske veljake in klike, ki imajo polna usta evropskih standardov demokracije, soodločanje delavcev ni takšna vrednota, da bi jo lahko vključili v svoja prizadevanja na poti v Evropo, saj je drobnoposestniški lobi v slovenskem parlamentu očitno tako krepak, da obvladuje ta čas vso politično sceno. Od tod in iz te miselnosti posamezniki po svoje privatizirajo sedanja družbena sredstva, cela podjetja in velike tovarne prihajajo v roke majhnih skupin, ki so se po naključju, ali pa tudi ne, znašle na vodilnih položajih. Delajo to z (ne)vednostjo države! Najmanj, kar je, ta država to dopušča, čeprav ima sprejete opredelitve glede teh vprašanj in primerno zakonodajo.

Naše uredništvo je tem vprašanjem že doslej namenjalo precej skrbi, opozarjalo in s pisno besedo nastopalo proti prevaram, s katerimi so pokušali – zaslepiti delavce. Kaj več ne moremo in tudi ne zmoremo, in če imamo zategadelj že samo čisto vest, je bolje, kot da bi mirno gledali delavce, kako so v vse težjem položaju. S to resnico se bo morala soočiti tudi slovenska oblast in če bo to naredila takoj, bo bolje, kot odlašati z rešitvami ali pa »iskati naprej le takšne dogodke«, ki bodo prinašali politične točke, ljudje pa bodo živeli v bedi.

Marjan Horvat

Sindikalna lista '90

Sindikalna lista je priporočilo:

december 1990

- Dnevnice**
    - Cela dnevnic (nad 12 ur do vključno 24 ur odsotnosti) 387,00 din
    - polovična dnevnic (nad 8 ur in do 12 ur odsotnosti) 199,00 din
    - znižana dnevnic (od 6 do 8 ur, če se potovanje začne 2 uri pred začetkom delovnega časa ali konča 2 uri po njem) 144,00 din
  - Kilometrini** 3,10 din
  - Ločeno življenje** 4.094,40 din
  - Prenočišče** se izplačuje po predloženem obračunu, skladno z navodilom na potnem nalogu. Če na nalogu ni drugače določeno in delavec ne predloži računa, ima delavec pravico do povračila prenočnine v višini 144,00 din
  - Povprečni čisti osebni dohodek na delavca v gospodarstvu republike Slovenije za zadnje trimesečje** (avgust-oktober 1990) znaša 5.902,00 din.
- Na tej podlagi znašajo vrednosti posameznih kategorij iz splošne kolektivne pogodbe in dosedanje sindikalne liste:
- regres za prehrano:**
    - po splošni kolektivni pogodbi mesečno na delavca 832,00 din
    - po sindikalni listi 1.180,00 din
    - po zveznem intervencijskem zakonu 1.475,50 din
  - jubilejne nagrade**
    - po kolektivni pogodbi in sindikalni listi
      - za 10 let delovne dobe 2.951,00 din
      - za 20 let delovne dobe 4.426,50 din
      - za 30 let delovne dobe 5.902,00 din
  - nagrade ob upokojitvi**
    - po splošni kolektivni pogodbi je odpravnina lahko po izbiri in sicer v omenjenem znesku ali v treh povprečnih plačah delavca, če je to zanj ugodnejše.
  - solidarnostne pomoči**
    - pomoč družini umrlega delavca 5.902,00 din

Strokovna služba
Pripravil: Brane Mišič

Razblinjena iluzija

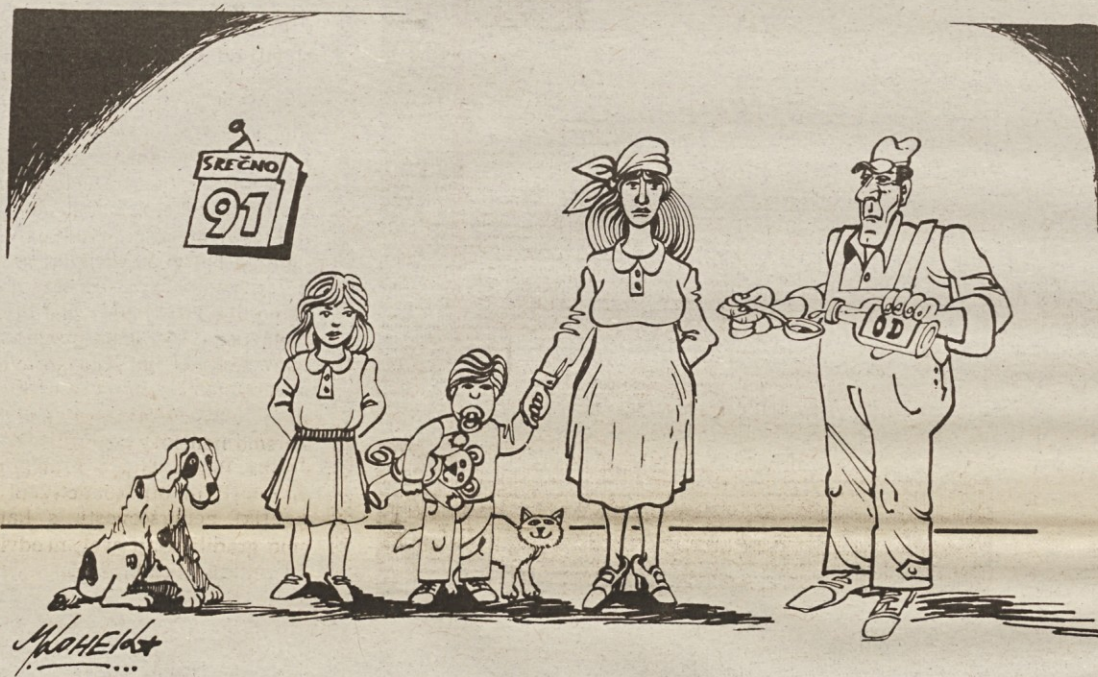
Najbolj osamljeni politik v Jugoslaviji je ta trenutek prav gotovo zvezni premier Ante Marković. Ta trenutek pravimo zato, ker bo morda do takrat, ko bo časnik prišel v roke bralcev, predsednik zvezne vlade že odstopil in ne bo več – politik. Kaj vse se bo še zgodilo v Jugoslaviji do konca leta, zdaj, pred napovedano sejo predsedstva, na katero so bili povabljeni vsi predsedniki republiških vlad in predsedniki predsedstev in pred načrtovano sejo zvezne skupščine, ni mogoče reči. Znakov tako za kolaps Markovića kot uradno priznanje, da protinflacijski program ni dosegel pričakovanega, kot tudi, da novi, pred nedavnim objavljeni, nima prihodnosti, več kot dovolj: od napovedi, da bo dinar devalviran, prek ustavitve prodaje deviz občanom, Jovićevega zmerjanja Markovića kot šolarčka na zadnji seji predsedstva Jugoslavije, do vse pogostejših kri-

liziranja izvršne moči v državi in pričakovanju, da se bo gospodarstvo »pametno« vedlo.

Mnogi pripisujejo posameznim republiškim vodstvom prav toliko zaslug za propad Markovićevega protinflacijskega programa kot Markoviću samemu, saj so mu v posameznih republikah odločno nasprotovali v skladu s svojimi parcialnimi interesi. Toda prav tako je mogoče ugotoviti, ali so prej posledice ali vzroki, oziroma, ali reakcije posameznih republiških vodstev na Markovićevo program sodijo med vzroke, ali pa so le posledice zgodnjih ali poznejših spoznanj o neperspektivnosti južnoameriškega načina boja zoper inflacijo v jugoslovanskih razmerah.

Kakor koli že: v naslednjih mesecih in bojim se, da tudi letih, nam bo Marković ostal v spominu predvsem kot mož, ki nam je vsaj za nekaj časa pričaral iluzijo o trdnem denarju, relativno stabilnih cenah in polnih trgovinah. Pri bližal nam je Evropo tudi s te plati, čeprav poti ni uspel prehoditi do konca. Jo bomo uspeli sami?

Boris Rugelj

Humoreska

Po plebiscitu vse enako

V ponedeljek, takoj po plebiscitni nedelji, smo srečali Janeza Pogačnika, povprečnega Slovenca, ki je počasi koračil proti domu. Ker je povprečen Slovenec, smo ga seveda ustavili.

- Ste glasovali?
- »Menda ja!«
- Ste bili za samostojno in neodvisno Slovenijo?
- »Ja, kaj pa mislite? Menda vendar.«
- To se pravi, da ste zadovoljni, ker se je tako velika večina odločila za svobodno Slovenijo?
- »Zadovoljen pa nisem.«
- In zakaj ne?
- »Sem mislil, da se bo kaj spremenilo, pa se nič ni.«
- Mislite, da se bo spremenilo kar čez noč?
- »Ja, ali smo svobodna in neodvisna država ali nismo?«
- To šele bomo...
- »Kako bomo, ko pa smo se že odločili, da smo. Torej smo.«
- Ja, in kaj bi zdaj radi?
- »Rad bi, da bi se kaj spremenilo, na bolje seveda.«
- No, pa naj vas vprašam drugače: kako pa veste, da se ni nič spremenilo?
- »Čisto preprosto. Tako kot vsako nedeljo, sem proslavljal tudi včeraj. In danes me enako boli glava, kot preje vsak ponedeljek v dosednji Jugoslaviji. Pa so rekli, da se bo spremenilo...«
- Ja, ampak naši oblastniki, vsi od rdečih do črnih, so rekli tudi, da bo treba začeti delati, in to drugače...
- »Ha, ha. Kaj še!? Ste jih videli, kako so v Cankarjevem domu s kozarci v rokah in s pesmijo proslavljali uspeh plebiscita. Saj je bilo tako kot na kakšni vaški veselici. Vse enako!«
- In zato ste slabe volje?
- »Ne. Ne. Jaz tako proslavljam že leta, vse mogoče plebiscite in neplebiscite, ampak rekli so, da bo tokrat drugače.«
- Seveda bo drugače. Zdaj imate svojo usodo v svojih rokah. Naredite, da bo drugače!
- »Kako pa?«
- Recimo pijte boljše pijače, pa vas ne bo bolela glava...

- »Ja, kje pa naj vzamem denar?«
- Preprosto. Spomnite se izreka: Pij malo, pij dobro!
- »Ba, ba, ba. Ne pojte mi žalostnih pesmi. Jaz spadam med tiste, ki dajejo kvantiteti prednost pred kvaliteto. Veste, tako sem bil vzgojen. Vedno so govorili množičnost, množičnost. Vse je bilo množično: kultura, šport, politika... Saj danes ni nič drugače. Tudi plebiscit je bil množičen.«
- Toda, če bi pili malo, vas naslednji dan ne bi bolela glava...
- »Glava me boli vedno naslednji dan. Danes, ko pijem, pa sem žejen. In takrat me ne boli glava. Takrat sem le žejen. In ko sem žejen, ne mislim na jutri. Sem pač karakter.«
- Ja, ampak brez kvalitete ne bomo nikamor prišli...
- »Se strinjam. Jaz bi tudi raje pil viski namesto industrijskega šnopsa.«
- ...brez kvalitete tudi ne moremo v Evropo...
- »Saj si ne želim v Evropo. Jaz po navdi pijem v Emoni. Tam mi je bolj všeč, je cenejše, pa družbo imam.«
- Saj bo tudi v svobodni Sloveniji Emona. Kaj si torej želite?
- »Želim si, da bi v Emoni prodajali viski po istih cenah kot v tej industrijski šnops.«
- In kako si to predstavljate?
- »Vlada mora to zrihtati. Drugače je zanič in jo je treba nagnati.«
- Zdaj ko smo usodo vzeli v svoje roke, bomo tudi bolj varčni in potem bodo cene padle. Navsezadnje tudi za viski.
- »Dvomim, ampak bomo videli. Že zvečer grem k polnočnici...«
- Kam pa? Ste verni?
- »Ja, v Emono vendar. Jaz sem stari vernik, saj sem vam rekel.«
- In kaj boste videli?
- »Bom videl, ali je viski že kaj cenejši. Dvomim, da bo. Ampak... Veste kaj, še vi pridite zvečer v Emono, pa bova skupaj pogledala, če se je kaj izboljšalo. Ste mi postali kar všeč, ko pa se da z vami tako konstruktivno pogovarjati...«

Bogo Sajovic

23. decembra so povedali:

Plebiscit je izraz zrelosti slovenskega naroda

Predsednik predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan: »Danes je dozorelo, kar je v slovenskem narodu zorelo zelo dolgo. Odločitev je izraz zrelosti slovenskega naroda, speljana je bila skladno z zgodovinsko konstanto, oprta na pravico do samoodločbe vsakega naroda, ne da bi škodovali kateremkoli drugemu narodu v Jugoslaviji in ne da bi ogrozili mir evropskih držav. Odziv na plebiscitu ne kaže le demokratičnosti, ampak tudi avtoriteto, ki jo bomo potrebovali, ko bomo kot samostojen narod stopali v povezave z drugimi narodi. Še vnaprej bomo spoštovali vse mednarodne akte, ker hočemo biti enakopraven in enako zaželen evropski narod. Plebiscit je velika zaveza, ki bo uravnala bodoča ravnanja slovenskega vodstva, ki bo pri tem potrebovalo tudi vso podporo ljudi. Želim si, da bi bile parlamentarne stranke tudi ob sprejemanju poblebiscitnih aktov enotne, kot so bile ob odločitvi za plebiscit.«

Slovenija kot izziv Evropi

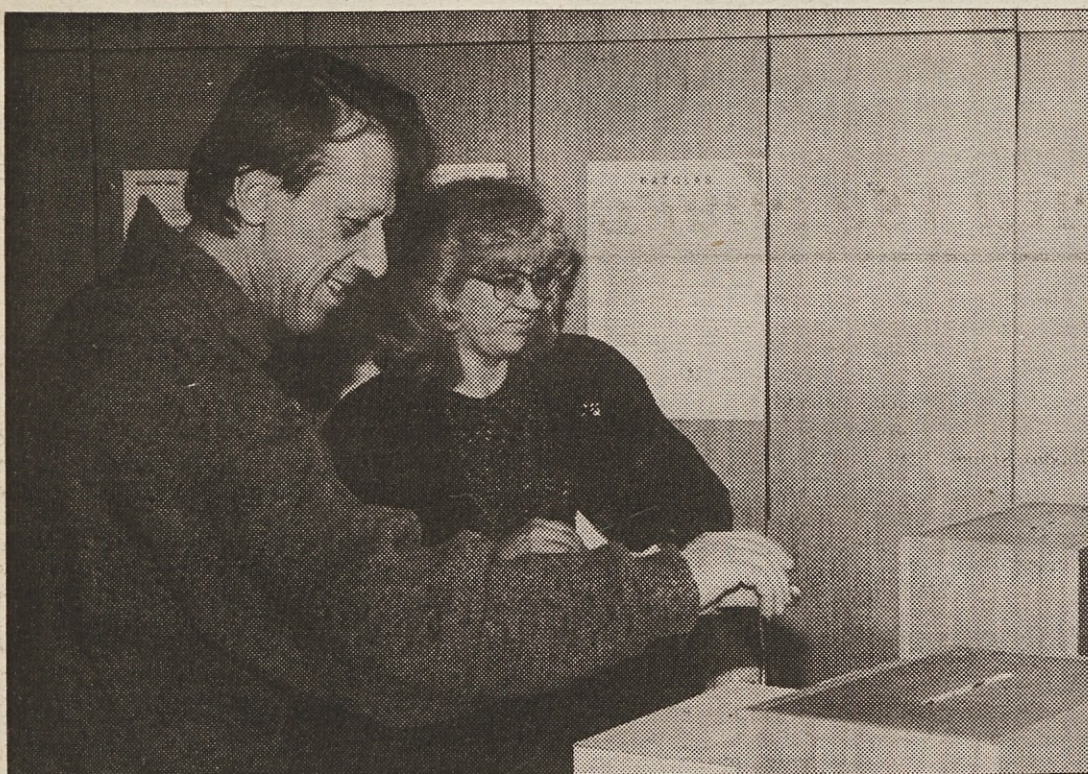
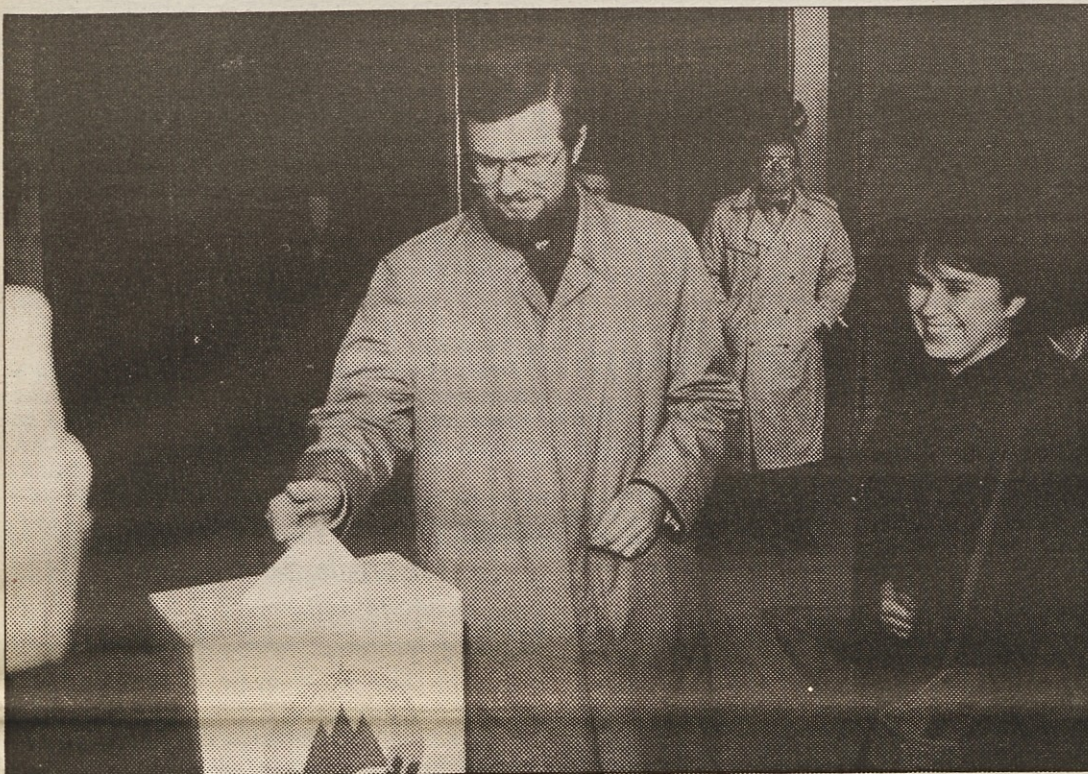
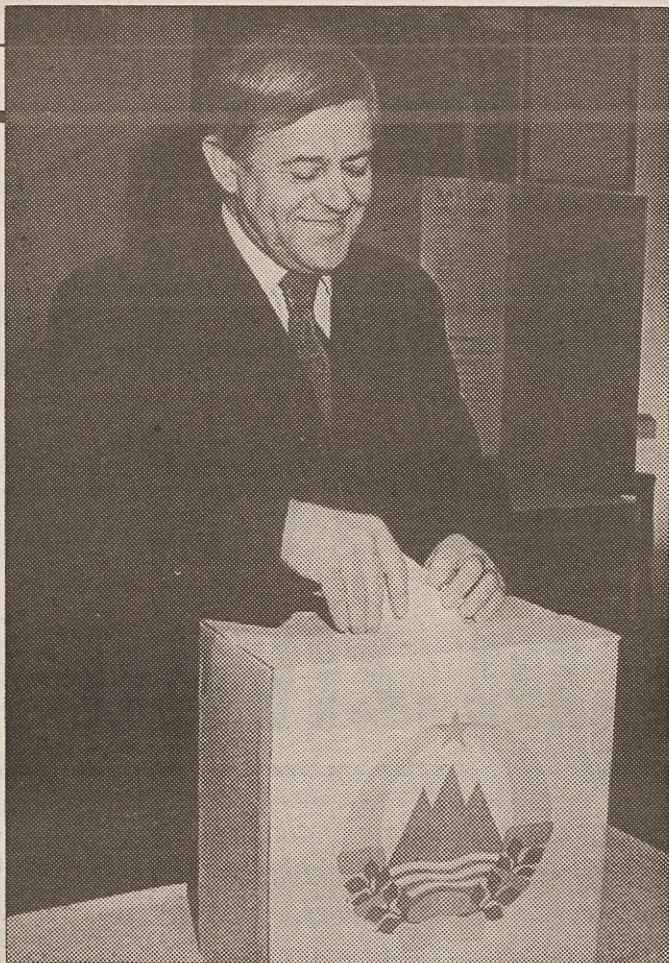
Predsednik slovenskega parlamenta dr. Franc Bučar: »Posledice današnje odločitve slovenskega naroda so večje, kot jih lahko dojamemo. To je pravzaprav izziv Evropi, kajti odločili smo se za tisto pot, ki to tudi pomeni, namreč za Evropo velikih in majhnih narodov. Z današnjim dejanjem smo Slovenci postali narod, ki bo zahteval svoj prostor v Evropi, ki ji bomo prispevali svoje sposobnosti, te pa zagotovo imamo.«

Najvažnejša naloga v prihodnjih mesecih bo sprejeti slovensko ustavo in še nekaj ustavnih aktov ter tako danes sprejeto težnjo slovenskega naroda spremeniti v stvarnost. Sprejetje ustave bo spremljala sprememba strukture slovenske družbe. Poleg tega bo treba zelo previdno in modro spremljati procese v Jugoslaviji. Slovenija zdaj ne sme dovoliti, da bi spremembe zvezne ustave in zakonodaje narekovali federalni organi.«

Bencin se bo pocenil

Predsednik slovenske vlade Lojze Peterle: »Pri odgovoru bom zelo oseben. Najprej bom dal izjavo za radio Cleveland in še za nekatere osrednje radijske hiše po svetu, tako da bodo z našo odločitvijo seznanjeni vsi Slovenci po svetu. Po tem pa bom šel v posteljo. Prvi ukrep, ki se bo zgodil jutri, pa bo znižanje cen bencina. Toda to ne bo posledica plebiscitne odločitve, ampak posledica znižanja cen goriva po vsej Jugoslaviji.«

Slovenija se je odločila

Ljubljana, 23. decembra 1990 zvečer

Glasovanje daje političnemu vodstvu vso veljavo

Poslavljanje od Jugoslavije leta 1991!

Plebiscit 23. decembra 1990 je končno dejanje v vrsti manifestacij prebujanja dvamilijonskega naroda, ki je ohranil svojo samobitnost kljub temu, da je tisočletje živel brez svoje države. Gre za matico naroda, ki živi v Sloveniji, in ne za stotisoče izseljencev in zdomcev, ki so večinoma našli novo domovino. K narodu pa ne moremo šteti stotisočev Slovencev, ki so se potujčili v Avstriji in Italiji.

Prišel je čas, ko se moramo posloviti od Jugoslavije, takšne, kot je danes, ko propada gospodarstvo in ko države zaradi nasprotnih politik ni mogoče več voditi. Z njo je konec, kot nenehno govori Jože Pučnik, vodja Demosa, politične grupacije, ki zmago na letošnjih volitvah dolguje tudi napovedani odcepitvi od socialistične federativne države. Hrbet obračamo državi, v kateri smo bili do nedavnega večinoma prepričani, da gradimo idilično pravično družbo, temelječo na samoupravljanju in družbeni lastnini, ob tem ko smo nenehno poslušali besede Josipa Broza Tita o bratstvu in enotnosti in bili soudeleženi pri politiki neuvrščenosti, s katero smo gradili tretji svet, neodvisen od velikih sil in blokov.

Iz Jugoslavije izstopamo, ker je dozorelo tisto, kar je dolgo nastajalo, meni Milan Kučan, predsednik Slovenije. Lojze Peterle, ministrski predsednik, ki je po prepričanju krščanski demokrat, je (skladno s tem prepričanjem) raje pragmatično povedal: »Zgodilo se je tisto, kar se je moralo zgoditi«. Naš izstop iz Jugoslavije je rezultat 70-letnega narodovega razvoja v tej državi, ki danes, ko se je slovenski narod zavedel svoje sposobnosti in moči, ne daje možnosti za nadaljevanje razvoja.

Nobene možnosti za tretjo Jugoslavijo

Plebiscit pa je enačaj za izstop ali odcepitve od Jugoslavije, ne zaradi naših separatističnih in jugoizdajalskih teženj, temveč zaradi nezmožnosti za tretjo Jugoslavijo. Hrvatje so kljub bojkotu srbskega prebivalstva sprejeli ustavo, s katero so celovito rešili vprašanje samostojnosti in neodvisnosti Hrvaške. Srbija in Črna gora sta glasovali za komuniste oziroma socialiste. Na volitvah v BiH in Makedoniji so zmagale nacionalne stranke, ki so po programih bliže opcijam, ki veljajo na Hrvaškem in Sloveniji, kot tistim v Srbiji in Črni gori. Po političnih nasprotjih in konfliktnih so začele propadati zvezne politične in državne institucije, začenši z zvezo komunistov. Po letošnjih prvih večstrankarskih volitvah pa smo v jugoslovanskih republikah dobili dve različni družbeni ureditvi. Ni mogoče verjeti, da se lahko komunisti in socialisti, ki so v Srbiji znova osvojili oblast, odločijo za spremembo ureditve, saj bi se s tem prostovoljno odrekli tistem, kar so na volitvah dobili. Slobodan Milošević je zmago požel z geslom »z nami ni negotovosti«, ki pomeni le prevlado družbene lastnine in na njem temelječih državno-socialističnih načel, ob dominaciji ene državne politične stranke. Volilni rezultati ne dajejo več nobenih oprijemljivih podlag za Jugoslavijo kot asime-

trično urejeno (federalno) državo, in s tem izgublja zadnjo oporo tudi Ante Marković, ki je tako pragmatično vodil zvezno vlado in administracijo.

Jugoslavije zato danes ni mogoče obnovljati. Takšna, kot je, je le nujno zlo, ki je potrebno za vsako izmed federalnih enot in tudi za Slovenijo toliko, kolikor nima svoje države, ki smo jo šele začeli graditi. Jugoslavijo pa lahko ohrani in začasno okrepi tudi sila, o kateri v Sloveniji prevladuje odklonilno mnenje in v katere zmožnost večinoma ne verjamejo.

Pri tem razmišljanju o JLA pa je treba, razen njene uradne sestave in poveljevanja predsedstva SFRJ, upoštevati tudi način, ki ga uporabljajo polkovniki v afriških in južnoameriških državah.

Slovinci in drugi državljani in prebivalci naše republike smo se 23. decembra strnili ob predlogu za samostojno in neodvisno Slovenijo. Odstotek glasov »za« je tolikšen, da zbuja asociacije s časi iz bližnje preteklosti, ko so režiserji volitev le ugotovili devetindesetdeset ali stooštoto udeležbo.

Volilni rezultat je popolna zaupnica vsemu slovenskemu političnemu vodstvu, ne glede na njegovo strankarsko pripadnost. Glasovanje pomeni, da ljudje verjamejo, da se v Jugoslaviji ne da več produktivno delati in donosno gospodariti, saj bi sicer glasovali proti vsaj nekateri, ki jih je prizadela izguba zaposlitve in ki nimajo zagotovljene socialne eksistence. Treba pa je vedeti, da se je s tem plebiscitom izčrpala možnost za izgovarjanje na Jugoslavijo, ki nas izkorišča. S plebiscitom smo dali svojim državnim organom vso veljavo in odslej bodo polno odgovorni za vse, kar bo prizadelo ljudi, družine, otroke, podjetja, ustanove, jezik, kulturo, šolstvo ali znanost. Ob projektu pogajanj, po katerem bi potekalo odklapanje ali odcepljanje od Jugoslavije, bo potreben tudi pozitiven projekt nastajanja države, ki mora vsebovati načrte in zagotovila za vse ljudi in področja, ki smo jih zapisali v prejšnji stavek.

Nasprotja med oblastjo in opozicijo

Politično vodstvo omenjamo tolikokrat zato, ker idila nazdravljanja s šampanjcem, ki se je iz Cankarjevega doma razširila po ljubljanskih ulicah in številnih domovih, ni mogla odstraniti velikih nasprotij med oblastjo in opozicijo, ki se vsakodnevno kažejo v javnem življenju in ki usodno posegajo tudi v gospodarstvo in položaj delavstva. Ob plebiscitu se je z vso grotesko pokazala majhnost naših strank in številnih funkcionarjev, ki niso verjeli v ljudi in ki so majhni tudi zato, ker so jih na položaj postavile njihove majhne in sebične stranke. Slovenija kot samostojna država bo onemogočena že na začetku, če vlada ne bo v celoti obvladovala glavnih področij, (vojska, notranje zadeve, mednarodni odnosi, gospodarstvo), skupaj s predsedstvom, ne pa strankarski ministri in drugimi funkcionarji, ki pogosto delujejo na svojo roko in na račun vse vlade ali vseh oblastnih

sestavov. Za Slovenijo zadoščata dve večji in ena manjša stranka in le tako bodo lahko prišli do veljave politični sposobneži, ki bodo zamenjali ministre, ki morajo vsak dan popravljati svoje besede in katerih napake mora odpravljati Peterletova vlada. Nov strankarski zemljevid Slovenije pa ne more čakati na popoln brodolom nekaterih ministrov, ki v vladi posebljajo svoje stranke in ki so tudi zato neuspešni. Sedanja strankarska razdrobljenost in nastajanje novih strank in združenj pa kažeta tudi na nezaupanje med tistimi, ki bi, če bi stopili skupaj, laže premikali gospodarstvo.

Čeprav nadstrankarska zgodovina Slovencev še ni napisana, je iz številnih enciklopedij, ki jih izdajajo založbe po svetu, mogoče naštetih Slovencev, ki imajo ime in priimek tudi zunaj naših meja. Živelci smo v Karantaniji, od katere so nam ostala le imena vojvod, njihov knežji kamen pa so si prilaščili Nemci. Za oblikovanje in ohranitev slovenskega jezika je zaslužen Primož Trubar. Imamo Franceta Prešerna in mogoče Ivana Cankarja. Imamo Mira Cerarja, Bojana Križaja in Matejko Svet. Pri nas so slikali Jakopič, Jama in Grohar. Nimamo znanstvenikov, izumiteljev, graditeljev, industrialcev, trgovcev, bankirjev, ki bi se uveljavili v svetu. Velikih politikov in vojskovodij nismo imeli, ker nismo imeli niti svoje države. V imenu Marije Teresije in Franca Jožefa so nam vladali grofje, večinoma nemške narodnosti. Slovinci smo v svetu anonimni in za nas vedo le tisti, ki se zanimajo za novo pomlad narodov (in regij), zlasti v deželah, ki se otrešajo socialistične družbene ureditve.

Slovenski plebiscit je sinonim za samostojno slovensko državo. Te države še nimamo, za nas je morajo ustvariti politiki, ki se bodo znali pogajati v Beogradu in ki bodo pred tem morali dokončno oceniti, ali in koliko smo prijatelji s hrvaškimi voditelji. Janez Drnovšek bo moral nadaljevati začeta pogajanja s Slobodanom Miloševićem. Glavni pogajalec pa bo moral delati v imenu vlade in predsedstva Republike Slovenije.

Odvisni zgolj od tistih, ki nam bodo posodili denar in znanje

Naše iskanje podpore v Evropi je odvisno le od procesov in rezultatov odcepljanja od Jugoslavije. V Evropi smo in nismo. Geografsko smo, gospodarsko in politično pa še ne. To pomeni, da bomo morali ob enem ali najprej utrditi gospodarsko moč države in pri tem bomo še najbolj neodvisni od Jugoslavije in odvisni od tistih, ki nam bodo posodili denar in znanje, ki nam ob pridnih rokah najbolj primanjkuje. Evropa se ob podiranju socializma in z njim povezanih zidov in ograd sooča s posledicami teh sprememb, ki pluskajo čez državne meje. Razvita Evropa bo objektivno morala razvijati njen manj razviti del in le toliko lahko nanjo računata tudi nova slovenska država, ki mora v svoje dobro ohraniti tudi gospodarske in druge vezi z republikami iz sedanje federativne Jugoslavije.

Plebiscitni dnevi sovpadajo z božičnimi in novoletnimi prazniki in le zato so utemeljena praznovanja, ki so se začela v nedeljo zvečer in nadaljujejo danes s slovesno sejo republiškega parlamenta, ki mora v tem tednu sprejeti nekaj kupov zakonov, ki so nam ostali po neuspešnih sejah novembra in decembra.

Poplebiscitno obdobje potrebuje junake na vseh področjih dela. Najboljši med njimi, zlasti tisti, ki bodo uspešno vodili in končali pogajanja za našo odcepitve, bodo prišli v narodovo in svetovno zgodovino. Upamo lahko, da bo njihova slava velika tudi zato, ker jim pri tem ne bo treba uporabljati orožja.

Franček Kavčič

Gost v uredništvu je Miha Ravnik, predsednik sveta Svobodnih sindikato Svoboden je tisti človek, ki ne živi družba, v kateri lahko vsi za delo normalno zaslužijo in živijo

Delavska enotnost: – Živimo in delamo v času temeljnih družbenih sprememb. Priče smo umiranju starega ekonomskega in političnega sistema, sistema vrednot, snovanju nečesa novega, še premalo odločnega in jasnega, vendar tudi upanja, da se bomo prebili iz hude krize, ki pesti predvsem delavce v slovenski družbi. Oblikujejo se nove vloge posameznih družbenih dejavnikov, kar velja tudi za sindikat in njegovo, včasih se zdi kar mučno prilagajanje novim razmeram.

Ravnik: »Včasih se res zadi, da nimamo niti časa vsega sproti zabeležiti, kar se dogaja v svetu, Jugoslaviji in pri nas doma. Tu in tam se človeku kar samo po sebi ponuja razmišljanje o tem, koliko so vsi ti procesi, ki smo jim priče, obvladljivi, da se gospodarstvo in država povsem ne zlomita, da ne bo še večjih socialnih in gospodarskih stisk, kot jih imamo danes. Za Slovenijo je plebiscit o njeni samostojnosti in neodvisnosti usodno dejanje, do katerega je moralo priti glede na dogajanje v dosedanji jugoslovanski državi, bi rekel tudi zato, ker se v minulih desetih letih ni bila sposobna izvleči iz krize in oblikovati medsebojnih odnosov v državi na novih, enakopravnejših in poštenih temeljih ter računih.

Za nami so parlamentarne voltive v vseh republikah, z novimi nosilci oblasti, drugačnim gledanjem na vsa temeljna vprašanja družbenega razvoja, drugačnimi usmeritvami za vladanje in prihodnje in z drugačnimi vrednostnimi obrazci kot so veljali prej. Vse to se je zgodilo v slabem letu, z neverjetno naglico, kljub temu pa bistvenih vzrokov za ekonomsko in socialno nestabilnost v družbi nismo odpravili. Na tem področju smo šele na začetku, pred nami pa je težak, tvegan in vendarle zaupanja

»Za Slovenijo je plebiscit o njeni samostojnosti in neodvisnosti usodno dejanje, do katerega je moralo priti glede na dogajanje v dosedanji Jugoslaviji.«

vreden proces, za katerega upam, da bo pripeljal Slovenijo v deželo relativne blaginje, ne pa v provincijsko »oazo«. Prave bitke se torej šele začnejo, kajti eno je v izvoliti parlament, imeti večstrankarski sistem in podobno, drugo pa je vprašanje vse večjega števila nezaposlenih, tovarn pred bankroti in strahu, kaj bo z delavčevim delovnim mestom. Svoboden je tisti človek, ki ne živi od miloščine, in svobodna je tista družba, v kateri lahko vsi za delo sposobni in delavoljni ljudje zaslužijo toliko, da lahko normalno preživljajo svoje družine, ne pa da so odvisni od socialnih pomoči države in drugih organizacij.

Nove družbene razmere zahtevajo seveda drugačno »postavitev« vlog, tudi sindikalne. Ta se mora s svojim orožjem tolči za pravice delavcev, jih zahtevati in braniti na vseh ravneh družbene organiziranosti, vendar pa mora biti hkrati tudi sposoben partner za pogajanja z drugimi legalnimi in legitimnimi dejavniki pri urejanju odnosov, ki zadevajo delo, iz njega izhajajoče pravice, vendar tudi skrbeti, da bodo tisti, ki so za nekaj časa brez dela, dobili primerno nadomestilo za normalno življenje.

Delavska enotnost: – Nič kaj prijeten klepet pred novim letom. Pa vendarle nadaljujva z vprašanjem, ali ste vi kot predsednik sveta Svobodnih sindikato Slovenije zadovoljni s postorjenim v sindikatih v iztekajočem se letu?

Ravnik: »Sem in nisem. Sem zato, ker nam je z velikimi prizadevanji uspelo spremeniti precejšnje nezaupanje novih oblasti in Svobodne sindikate, in si zagotoviti, če tako rečem, »uradno« legitimnost, tako da zdaj vse strukture od podjetij do republike resno računajo z našo pozicijo, ki jo imamo s štiristo tisoč člani. Končno moramo k temu dodati, da tudi v parlamentu dnes upoštevajo naša stališča, ko gre za tisto zakonodajo, ki zadeva delavce in ko morajo sindikati povsem naravno povedati svoje mnenje o njej v celoti ali pa samo o posameznih določbah, ki po njihovem mnenju ne ustrezajo interesom delavcev. Tudi v številnih podjetjih so Svobodni sindikati izbojevali pomembne zmage pri varstvu delavskih interesov, čeprav so gospodarske razmere objektivno

hudo nenaklonjene varovanju pravic in plač na sedanji nominalni ravni, o realni pa je bolje ne govoriti.

V organizaciji Svobodnih sindikato pa je bilo kar precej nestrpnosti, radikalizma in neupoštevanja časa in prostora, v katerem živimo in delamo pri prilagajanju organizacije družbenim spremembam. Čas po kongresu je pokazal, da pri prestrukturiranju organizacije vedno ni mogoče ubirati bližnjic, kajti prehitri koraki se kaj hitro maščujejo, takšnemu organizmu, kot je sindikat pa še posebej. V nekatere spremembe smo hoteli preveč ostro in s prepričanjem, da bomo že z organizacijskimi spremembami ustvarili nove odnose in drugačne možnosti za delovanje. Pa se je pokazalo, da vsaka takšna sprememba, ki ni posledica realnih pričakovanj, interesov in potreb članstva, naredi več škode kot koristi.

Delavska enotnost: Nekaj sva že rekla o novih odnosih mes sedanjo oblastjo in sindikati. Ne samo Svobodnimi?

Ravnik: »Poleg vse bolj težkega gmotnega položaja delavcev in drugih ljudi pa se vse bolj ožijo tudi možnosti za soodločanje delavcev, kar jih spravlja v povsem mezdni položaj. To se mi zdi zelo nevarno, ne pa samo sprto z evropskimi standardi. Upam, da bosta vlada in parlament po plebiscitu vendarle razumnejša, kajti po odločitvi o neodvisnosti in samostojnosti Slovenije bomo potrebovali vse ustvarjalne sile in delovne roke za premagovanje go-

»V organizaciji Svobodnih sindikato je bilo kar precej nestrpnosti, radikalizma in neupoštevanja časa in prostora, v katerem živimo in delamo pri prilagajanju organizacije družbenim spremembam.«

rih je mogoče opreti socialno partnerstvo med sindikati in državo. Oblast ne bi smela oklevati ali igrati svojih igrac med sindikati. Najbolj negativno danes nastopa gospodarska zbornica, saj se zavzema celo za zakonsko ureditev plač, čeprav je podpisala kolektivno pogodbo. Ne razumem, zakaj tako ravna, koga zastopajo pri tem, prav gotovo ne gospodarstva in njegovih realnih in dolgoročnih interesov, še manj pa seveda zaposlene delavce. Vzrokov za takšno stališče sicer ne poznam, vendar partner, ki je podpisal neko pogodbo, ne ravna tako. Nekateri sicer očitajo gospodarski zbornici, dani pravi partner v pogajanjih, sam pa se bojim, da bomo tudi mi menili tako in iskali drugačnega partnerja v pogajanjih.

Delavska enotnost: – Nekaj časa je bilo čutili nenaklonjen odnos strank do Svobodnih sindikato...

Ravnik: »Na začetku je bilo to zato, ker niso poznale notranjih sprememb v nekdanji Zvezi sindikato Slovenije, ki se je že zdavnaj odce-

V Delavski enotnosti ste obvestili svoje bralce o odhodu sindikato grafične in papirne industrije, zdravstva in šolstva in Zveze. Takšni so bili sklepi organov teh sindikato, vendar je dobršen del članstva ostal in zdaj moramo narediti vse, da se organizirajo v naši organizaciji in jim zagotoviti enake pravice kot vsem drugim članom sindikato dejavnosti. Po mojem se bo kmalu brez prevelike zgodovinske distance, pokazalo, zakaj se je kdo odločil za izstop iz naše zveze, kaj je posamezne skupine vodilo in kaj so delavci pridobili.

Sicer pa se mi zdi, da zdaj nimamo več organiziranih motečih dejavnikov v organizaciji, kar bo pripomoglo k njeni konsolidaciji tudi na poenotenju o organiziranosti na vseh ravneh, delitvi dela in tudi dogovorjeni finančni politiki. V tem smislu smo dosegli pomembno soglasje v organizaciji in mislim, da bi na prvi seji sveta to lahko sprejeli.

Delavska enotnost: – Na predstvedstvo pa še vedno letijo očitki, da je neodločno in v zadnjem času, da se raje pogovarja z drugimi kot da bi uredilo odnose v organizaciji.

»Pogoji za sodelovanje in dogovarjanje, ne pa državna prisila, denimo na področju plač, so izpolnjeni.«

Ravnik: »So stvari, ki bi jih lahko naredili bolje. Kaj in kako smo kaj naredili, je zapisano v Sindikalnem poročevalcu in tudi v Delavski enotnosti. Mi smo doslej že večkrat ponudili glasovanje o zaupnici, skoraj na vsaki seji sveta praktično, in tudi razprave o poročilih, ki smo jih zmeraj pripravili, so bile kritične, vendar ne negativne.

Naše predstvedstvo dela skupinsko in na tistih področjih, ki so v njegovi domeni. To ni forumsko delo, kot bi ga radi nekateri prikazali, ampak upošteva tudi posvet z drugimi sindikalnimi funkcionarji bodisi iz republiških odborov dejavnosti ali območij. Če kdo pričakuje od predstvedstva ali pa od mene, da bomo delali po direktivni metodi, odstavljali in postavljali ljudi, se moti, kajti to ni skladno z doseženimi demokratičnimi odnosi v organizaciji, v kateri vemo, za kaj je kdo pristojen in odgovoren. Vse bolj sem prepričan, da stalni kritiki našega dela, pavšalni ocenjevalci, ki nočejo videti

»Meni so mnogi delavci jasno povedali, da se ne vključujejo v Ravnikov sindikat, temveč v posamezen svobodni sindikat in s tem v njihovo zvezo.«

v resnici narejenega, za tem skrivajo svoje nedelo, slabo vest in verjetno tudi od tod zahteve po liderskih nastopih. Slovenija ni Srbija ali kakšna druga država, da bi potrebovala kričaje, demagoge in nekakšne masovike, kajti demokratični procesi so pri nas dokaj utrjeni, stiki med ljudmi drugačni in tudi v medsebojnem komuniciranju in soočanju različnih stališč poskušamo doseči civilizacijsko in kulturno raven. Sicer pa sam nisem bil nikoli lider in niti želim biti takšen, da bi sam odrejal in da bi samo moja obveljala. Ravnanje nekaterih strank in organizacij tudi v Sloveniji kaže, da so takšne metode škodljive, kratke sape in političnega življenja posameznikov in nedemokratičnih vodstvenih skupin.

Delavska enotnost: – Vrtna se k nekaterim temeljnim vprašanjem in dilemam, ki se ta čas, v tem prehodnem obdobju pojavljajo pri nas. Nekateri govorijo, da je formalna raven delavčevih pravic previsoka, da so delavci prečez zavarovani...

Ravnik: »Vsi bi bili radi v Evropi, vsi se nanjo sklicujejo in zato ni nič čudnega, če se celo v parlamentu pojavi vprašanje ali oblikujemo svoje zakone ali pa jih kar »uvažamo« iz Evrope. Vsi tisti pa, ki imajo polna usta Evrope, navadno ne vidijo, ne vedo ali pa si zastirajo oči pred Evropo, v kateri je raven socialnega varstva zares visoka v primerjavi z nami. Isto velja za vlogo sindikato in za delavsko soodločanje. Mi bomo verjetno morali

»Prave bitke se šele začnejo, kajti eno je izvoliti parlament, imeti večstrankarski sistem, opraviti plebiscit, drugo pa je vprašanje vse večjega števila nezaposlenih, tovarn pred bankroti in strahu, kaj bo z delavčevim delovnim mestom.«

spodarskih težav. Pogoji za to pa so sodelovanje, dogovarjanje, ne pa državna prisila, denimo, na področju plač. Če bomo delitvena razmerja urejali z zakoni, kar se doslej ni pokazalo za ekonomsko uspešno in politično modro, se ne bomo mogli izogniti konfliktom.

Delavska enotnost: – Do zdaj je oblast spretno izkoriščala neenotnost sindikato pri temeljnih vprašanjih!

Ravnik: »Ne verjamem, če bo to še dolgo, saj lahko tudi z drugimi sindikalnimi zvezami kaj hitro sklenemo skupne dogovore o bistvenih vprašanjih, ki zadevajo odnose med delom in kapitalom, o plačah, zakonskih projektih, ki urejajo to problematiko in podobno. Danes tudi ni resnega sindikato, ki ne bi zahteval socialno-razvojnega programa v slovenski družbi in zavarovanja nezaposlenih. Skupnih točk je precej in so na vseh področjih, na kate-

pila od nekdanjih oblasti in samostojno odločala o vsem ter se tudi odkrito upirala nekaterim potezam bivše vlade in oblasti. Le slepec in politični ignoranc nista videla teh sprememb. Zadržano so se vedel stranke, ki so nas tale iz nekdanjih DPO, in nove politične stranke, ki so »strašile« z rdečimi sindikati. Zdaj nemore nihče zanikati, da štiristo tisoč članski Svobodni sindikati niso realna moč, lahko pa so tudi pomoč pri premagovanju težav, vendar ne v škodo delavcev, njihove varnosti in njihovega položaja. Mi smo vztrajali pri svoji politiki, postopoma odpirali vrata, saj navsezadnje ni moč zanikati, da zahteve, ki jih postavljamo, niso zahteve delavcev. Ko v parlamentu tu in tam slišim o nekakšnih sindikalističnih zahtevah, me krepko pogreje.

Delavska enotnost: – Včasih slišimo o tako imenovanih Ravnikovih sindikatih, o vas pa kot o človeku starega režima...

Ravnik: »Ker se v preteklosti opravljal nekateri politične in gospodarske dolžnosti, marsikomu kajpak nisem všeč ali sem mu celo trn v peti! – Zato hoče marsikdo prek mene očrtni vso organizacijo. To najbolj boli. Meni so mnogi delavci jasno povedali, da se ne vključujejo v Ravnikov sindikat, temveč v posamezen svobodni sindikat in s tem v njihovo zvezo. V minulemu letu je bilo tudi v hiši na Dalmatinovi in na nekaterih območjih kar nekaj akcij, ki so bile objektivno naperjene proti sedanjemu vodstvu v celoti, ne pa samo proti Ravniku.

v Slovenije

od miloščine, in svobodna je tista sposobni in delavoljni ljudje

sčasoma uveljavljati evropske standarde na področju socialne varnosti ljudi, prilagajati tudi marsikaj drugega, vendar bo vse to težje, če bomo zdaj in v prihodnjih nekaj letih doseženo raven znižali, kot predlagajo nekateri možje. V sindikatih vemo, da moramo storiti vse, da bi ohranili raven zaposlenosti ali pa vsaj tistim, ki so začasno brez dela, omogočili človeka dostojno življenje. Ne bomo popuščali niti pri plačah in pri drugih socialnih pravicah ljudi. Sicer pa je zaman pričakovati, da bomo predvidene družbene reforme speljali brez velikih socialnih pretresov, če se bodo sedanje težke razmere še slabšale. Socialni pritiski so v mnogih državah preprečili tudi dobre programe in družbene reforme.

Delavska enotnost: – V prihodnjem obdobju, ko se bo mnogo stvari lomilo na ramenih delavcev, potrebujemo močne sindikate in njihove zveze, predvsem pa takšne zaupnike in vodstva

»Vsi tisti, ki imajo polna usta Evrope, navadno ne vidijo, ne vedo ali pa si zastirajo oči pred Evropo, v kateri je raven socialnega varstva zares visoka v primerjavi z nami.«

v podjetjih, ki bodo imeli trdno hrbtnico in popolno zaupanje delavcev.

Ravnik: »V podjetjih se oblikujejo pogumni, razsodni in dobri sindikalni zaupniki in voditelji, ki znajo vodstvom podjetij in drugim ostro postaviti zahteve v imenu delavcev. To je spodbuden proces, ki ga prinaša notranji preustroj Svobodnih sindikatov in potreba po novi vlogi sindikata v naši družbi. Veste, da imamo v Sloveniji tudi več zvez in kar številne tako imenovane samostojne sindikate v podjetjih ali

»Približujemo se času, nanj moramo biti pripravljeni, ko bodo naše temeljne in ostre bitke namenjene ohranjanju delovnih mest, primernim plačam in ustrezni ekonomski in socialni varnosti zaposlenih in nezaposlenih«

na nekaterih območjih, ki pa seveda ne morejo imeti enake teže v pogajanjih s partnerji, kakor jo imajo nacionalne zveze.

Prav zaradi časov, ki se jim približujemo, se moramo pripraviti na to, da bomo naše bitke za ohranjanje delovnih mest, primernih plač in ustrezne ekonomske ter socialne varnosti zaposlenih in nezaposlenih izbojevali in hkrati ne bomo dopustili, da bi davek na družbene reforme in prestrukturiranje v gospodarstvu plačevali samo delavci. Če s tega vidika jemljete vlogo sindikatov, se bo ta nujno še krepila, kar bo tudi sproti odstranjalo vse tisto, kar v sindikatih onemogoča in moti uveljavljanje njihove vloge. Prepričan sem o tej krepitvi in o tem, da bomo sindikat potrebovali še dolgo, četudi bi mi bila najbolj všeč uveljavitev tistega reka, da je sindikat najboljši tedaj, ko ga delavec ne potrebuje. To pa so nekakšne idealne razmere, časi resnične industrijske in delavske demokracije, ki pa so odmaknjeni daleč v prihodnost.

Delavska enotnost: – Za vse v družbi bo prelomno prihodnje leto, leto 1991. Po spremembah, ki jih doživljamo, po uspešnem plebiscitu, so pred slovensko državo usodne odločitve. Skrajni čas je, da se posvetimo predvsem gospodarskim in socialnim vprašanjem in da oblikujemo nekakšen program, kako bomo delali in živeli v naslednjih obdobjih.

Ravnik: »Perspektive niso rožnate, kaj kmalu bomo prišli na 200.000 brezposelnih, kaj kmalu naj bi imeli 400.000 upokoencev, kar je že samo po sebi veliko breme za 650.000 do 700.000 zaposlenih. Mene najbolj moti, da se

pogovarjamo o vseh teh procesih samo v številkah, kot da se za njimi ne skrivajo socialne stiske in drame ljudi, kot da za nas ne velja spoznanje, da družba, ki ima toliko nezaposlenih, ni zdrava družba, da povzročajo takšna stanja frustracije, veliak nezadovoljstva in povsem upravičeno uporništvu, kar velja predvsem za mlade ljudi, ki so se znašli na pragu življenja. Ne rečem, da se vsega tega ne da urediti, vendar ne z zakoni, z državno prisilo, ampak s soglasjem v družbi o poteh prihodnjega razvoja, o poteh, po katerih bomo

»Izkušnje v svetu kažejo, da je delavsko nezadovoljstvo, ki se je izražalo s socialnimi pritiski marsikje onemogočilo dobre programe za družbeno in gospodarsko preobrazbo.«

reševali vsa aktualna vprašanja in ne nazadnje tudi s soglasjem med predstavniki države, kapitala in dela.

Delavska enotnost: – Nič kaj spodbudno, bi lahko rekli, ob novem letu.

Ravnik: »Takšna je realnost, s katero se moramo soočiti, ne pa si metati peska v oči. Sposobni smo, zdaj predvsem sami, vsa ta vprašanja urediti v doglednem času, ob polnem razumevanju upravičenih zahtev delavcev in drugih slojev prebivalstva, ob modri politiki in z zaupanjem vase.

Ta realni optimizem, ki me navdaja, je upravičen, celo potreben, kajti Slovenci smo 23. decembra naredili korak, ki nas lahko pripelje med razvite države in državotvorne narode. Mir in soglasje med ljudmi pa sta pogoj zato, da bomo zmogli.«

Marjan Horvat

Ivan Ušaj, TPO Batuje

Borec do konca

Pomenek z Ivanom Ušajem mi je zadišal, ko sem izvedel, da se mož odpravlja v pokoj, pa ga sodelavci prosijo, naj še naprej ostane predsednik sindikata njihove tovarne. Tako sem ga poiskal v Tovarni poljedelske opreme Batuje. Na deski ob vratarnici sem med čakanjem nanj prebral obvestilo delavcem, da so razmere takšne, da spet ne bodo pravočasno dobili osebnih dohodkov. Kaj bi torej drugega, kot začel pogovor prav s temi razmerami:

»Največ težav nam povzročajo odnosi s Srbijo, saj se nam je tamkajšnji trg popolnoma zaprl. Makedonci ne plačujejo, partnerji iz Italije pošteno pravijo, da si z nami ne upajo sklepati poslov, dokler se naša politična scena ne razsvetli. Seveda posli tudi v Sloveniji v teh časih niso cvetoči. Dovolj?«

Vrh glave. Kako je v takšnih razmerah voditi sindikat?

»Težko, kako drugače?! Delavci vse te zadevščine težko razumejo, če ni plače. Ker pa že dolga leta delam pošteno, ker sem vedno prvi zaropotal, če ga je vodstvo kaj lomilo, mi zaupajo. Včasih menda bolj moji besedi kot podatkom vodstva.

V zagatah smo bili že pred tremi leti. Takrat smo prav na zahtevo sindikata izsilili prisilno upravo in delavci so dobili vero v poštenost in tudi v moč svojega sindikata. Žal prisilna uprava ni uspela, tudi zaradi tragične nesreče, ki je zadela del takratne ekipe.

Zato je del težav ostal nerešen in še danes nas tepejo.«

In kakšna palica je to?

»Tista stara, ki jo v našem sindikatu toliko let zaman lomimo – marsikdo je še vedno plačan po delovnem mestu in ne po delu. Od tod kadrovske težave, saj so nam najboljši ljudje sproti uhajali in razvoj imamo okrnjen.«

Zdaj mi je že malo jasno, zakaj vas tudi v pokoju ne spuste iz rok. Pa vendar?

»Že nekajkrat sem imel možnost za invalidsko upokožitev, pa je doslej nisem izkoristil. Preveč mi je bilo do mojega dela tehničnega risarja in do kolektiva. Tako me zdaj, ko res odhajam, prosijo, naj še naprej vodim sindikat. To počnem že dva mandata in zdaj pravim sodelavcem to, za kar se že toliko časa zavzemam v občinskem sindikatu, katerega član sem – najprej neposredne, tajne volitve, potem bomo videli!

Zaposlenih nas je 235 in med nami je 194 članov sindikata. Čeprav mi zdravniški konzilij priporoča upokožitev,

so me na tajnih volitvah skoraj vsi podprli in na čelu sindikata bom ostal vsaj do konca leta.«

Le na čelu tovarniškega sindikata ali tudi na delovnem mestu?

»To pa je težava. Rad bi ostal, dokler ne najdejo novega predsednika, kar nam je že dvakrat spodletelo. Pa tudi zastavljeno delo bi rad speljal do konca – vse akte moramo uskladiti s kolektivno pogodbo in končati pogajanja z vodstvom o 40-urnem delovnem tednu. Vodstvo bi to našo zamisel podprlo, če se bo pokazalo, da ne bo v škodo produktivnosti.

Po svoje pa mi ne diši voditi sindikata in dobivati pokojnine. Lahko bi se našel kdo in mi poočital, češ, ti lahko govoriš, ko ti poštar vsak mesec prinese penzijo. A saj pravim, nikakor ne bi hotel, da ta reč razpade. Prav zdaj delavci preveč krvavo potrebujejo sindikat!«

Dvoje bi vprašal – če sem vas prav razumel, več kot 40 delavcev ni v sindikatu. Ali so morda v kakšnem drugem? In pa, ali res mislite, da je pomen posameznika tolikšen, da gre brez njega vse po zlu?

»V tovarni je le en sindikat, vključen v SSS. Delavci mu v dobršni meri zaupajo in brez lažne skromnosti naj dodam, da tudi po moji zaslugi. No, po

Ivan Ušaj

zaslugi mojega vodila, da v času opravljanja neke funkcije zase ne smeš izkoristiti niti najmanjše ugodnosti. Delavci so prav pri različnih zlorabah različnih položajev hudo strogi sodniki. Pa še vodstvo ti ne more nič, če ti ne najdejo greha.

Če bi vselej in povsod spoštovali to merilo, bi ne bili v takšni godlji. No, kakor že bo, sindikata ne kanim zapustiti. Če druge ne, bom delal v občinskem. V tujini je prav sindikat upokoencev med najmočnejšimi in tudi tod bi rad zoraorl to ledino.

Naj se vrnem. Kolikor nas je v sindikatu, smo v SSS. Tudi sam sem imel v prejšnjem mandatu hude pomisleke o njem nasploh in njegovem predsedniku še posebej. Po-

grešal sem, kar sem že omenjal, neposredne, tajne volitve in kadrovanje od spodaj navgor. Brez tega pravega sindikata ni in ga ne bo. Zato naš občinski kandidat na kongresu tega vodstva ni podprl.

Zdaj so drugi časi in tudi sindikati so drugačni. Predvsem pa jih potrebujemo kot še nikoli in v prid njihovi enotnosti, moči, kakšno tudi pogoltnoš. Čeprav trdim, da ga moramo očistiti vseh napak in madežev iz preteklosti.

Tudi proti več sindikatom nimam nič, nasprotno! Le bolj enotni bi morali biti v tistem prvem cilju, varovanju intereso delavca, člana.«

Morda prav tu odgovor na drugo vprašanje o vlogi posameznika?

»V tovarni imamo sindikat dobro organiziran, področja dela razdeljena konkretno in na konkretne nosilce. Vselej pa se na koncu pokaže, da vse obleži na predsedniku. No, saj poznate tisto o ribi in glavi. Končno je tako prav, pa naj gre zame, za firmo, za sindikate – če kaj ne klapa, je treba pomesti vrh.

Zadnjič je bil pri nas Miha Ravnik. Pred obiskom sem silil ljudi, naj ga vprašajo, če jih kaj teži, naj zarobantijo, če čutijo potrebo. Pa je bilo vse tiho. Delavci se še boje, še so zadržani, še v funkcionarjih vidijo nekakšen bav bav. Četudi brez potrebe, a tega bremena se je težko otrestiti. S kadrovanjem od zdolaj gor in s tajnim izbiranjem bodo menda delavci le prišli do voditeljev, ki jim bodo zaupali in pred katerimi ne bodo imeli zadržkov.«

Očitno delate v sindikatu dolga leta.

»Od prvega dne v tovarni. V življenju sem videl in doživel nemalo krivic. Bolelo me je, kaj lahko z ljudmi kdo počne zgolj zato, ker se je prirnil na tak ali drugačen stolček. To boli kot hudič, pa potem iščeš pot, kako se takšnemu početju upreti. In prav sindikat se mi je zdel pravšnji za to.«

Pa ste zdaj z izbiro zadovoljni, se vam je pričakovanje izpolnilo?

»Včasih da, včasih ne, takšno je pač življenje. Mnogokrat nam je uspelo, delavci so bili zadovoljni in zadovoljen sem bil sam. Če se pa za takne, ne smeš vreči puške v koruzo. Bojevati se je treba vsak dan, ni kaj. Tako zdaj ne pristanem na logiko, da bi bili za vse naše težave krivi Srbi. Kolikokrat se je prav naš sindikat zavzemal za inovativno dejavnost, pa še danes ni takšna, kot bi bila lahko. Saj zdaj z vodstvom dobro sodelujemo, no, ne prav z vsemi člani. Nekateri moti naše trdno stališče, da sindikat v primeru stiske tovarne ne bo dopustil odpuščanja delavcev. Vsaj dotlej ne, dokler bi to počeli tisti, ki so prvi krivi.

Zato pa naj tudi tokrat ponovim, kar trobim kar naprej – delavec brez sindikata ne more! Tudi mi smo kovinarsko stavko v Sloveniji podprli zgolj iz solidarnosti, saj nam takrat ni tekla voda v grlo. Le kako debelo bi gledali, če bi bili mi v težavah, pa bi nam vsi obrnili hrbet! In to, vidite, so tiste stvari, za katere se je vredno boriti vsak dan, vse življenje!«

Ciril Brajer

Kako bomo Slovenci živeli v letu 1991

Sijalo bo sonce in padal bo dež

Naključje je hotelo, da sem se lotil pisanja naročenega članka na nedeljo, 23. decembra, ko se slovenski narod na plebiscitu opredeljuje za samostojno in neodvisno Slovenijo. Ali je mogoče, da bomo Slovenci res imeli svojo državo in da bomo kot narod suvereni? Ali bomo v tej novi, zares naši državi bolj srečni, zadovoljni in bogati? Tako kot velika večina sem tudi sam obremenjen s samozapravevanjem in v glavi mi roji kopica misli, kaj nas čaka v letu 1991. Čeprav je praznična nedelja skorajda pravljico lepa, sončna in presenetljivo topla, me prevajajo mešani občutki in bega zoprna negotovost, celo nekakšen strah pred prihodnostjo. Je bližajoče se nove čase mogoče vnaprej občutiti in intuitivno napovedati? Dosej se mi to še nikoli ni posrečilo. Kot da bi imel premalo domišljije ali pa bi se morda bal pogledati resnici v oči. Najraje bi, da bi sonce večno sijalo, da ne bi nikoli zašlo. Toda človek in narava potrebuje tudi dež, tudi grmenje. Dobro vem, da nas čakata veselje in žalost, smeh in jok, sreča in obup. A je že tako, da nekaj mora prevladati, pa čeprav le za hip. Potem pa bo spet vse po starem. Človek in narava, človeška družba in vesolje, se nekako zmeraj v ravnotežju.

Rad bi vzneseno razmišljal o Slovencih in slovenskem narodu, pa nekako ne morem začeti. Čutim, da je v nas Slovencih globoko vsajen kompleks manjvrednosti, ker nas je manj kot dva milijona in nas številčno tako majhnih v večmilijardnem svetu skorajda ni opaziti. To nam že nekaj časa dopovedujejo tudi Američani in Zahodni Evropejci, ki v mednarodni skupnosti dominantno vedrijo in oblačijo že stoletja. Nam bodo na koncu le ponudili roko in nas vsaj simbolično sprejeli za

njim enake ali pa nas bodo prepuščali balkanski usodi? Ta trenutek tega verjetno še sami ne vedo čisto zagotovo. Obremenjeni so namreč z lastnimi skrbmi, z zalivsko krizo in velikanskimi količinami nafte, ki je za kapitalistično gospodarstvo nepogrešljiv vir »klasične« energije. Pozornost zahodnoevropskih in ameriških obveščevalnih služb je že dalj časa namenjena tudi notranjemu dogajanju v Sovjetski zvezi, v kateri njeni narodi, večinski in manjšinski, ječijo pod težo vsesplošnega pomanjkanja. Srh me spreleti ob misli, da eni še vedno umirajo od lakote, medtem ko se drugi mastijo s hrano in jo prenažati samozadovoljno mečejo v smeti. Je v tem svetu, polnem protislovij, v katerem vlada zakon močnejšega in agresivnejšega, kaj prostora za nas Slovence? Bodo tuji kaj bolj prijazni do nas kot doslej? Bojim se, da ne, kajti človeški egoizem nima meja. V vseh narodih sveta še vedno tli plemenski nagon po samoohranitvi, če je potrebno, tudi na račun prelivanja krvi in uničenja sočloveka.

Slovenci seveda dobro poznamo sosednji svet, ki nas obdaja, njegov blišč in bedo. Še so žive hude rane, ki nam jih je zadal nacizem, avstro-ogrski šovinizem in ne nazadnje tudi stalinizem, tako sovjetski kot naš lasten, jugoslovanski. Vse to je seveda preteklost, s katero se nima smisla preveč ukvarjati, a tudi pozabiti je ne smemo. V nas naj živi kot opomin, kaj vse je sposoben človek, ko se spremeni in zver. Grozodejstva vseh vrst pa se žal še dogajajo in to na najrazličnejše načine, ki žalijo človekovo dostojanstvo in mu jemljejo voljo do življenja. Tako bo tudi jutri, pojutrišnjem in kasneje. Treba se bo pač boriti proti temu, proti samemu sebi in sočloveku, če bo izgubil razum in po-

stal zloben. Življenje ni veselica, niti večni praznik, je en sam boj, ki se mu ne more izogniti nihče, ki je ugledal čudoviti obraz življenja.

Kdor ima bogate prednike, ima seveda boljše možnosti, da preživi in se razvija. Slovenci kot narod nismo najbolj bogati, vsaj materialno ne. Nismo pa tudi hudo revni, s tem se že lahko pohvalimo. Narodni dohodek na prebivalca je veliko manjši kot v razvitem industrijskem svetu, a hkrati občutno večji kot na Vzhodu. Radi pa bi vsaj do neke točke razvoja dohiteli Evropo, ki je zaradi t. i. evroskleroze tehnološko zaostala za ZDA in Japonsko. Cilj, ki si ga ambiciozno zastavljamo, je od nas zelo oddaljen, za nekatere slovenske razumnike je celo nedosegljiv. A zakaj ne bi poskusili nekaj podobnega, kot je poskusil Tomo Česen – in uspel? Naš družbeno-gospodarski razvoj je resda povsem zgrešen, saj smo se odločili za težko industrijo, zgradili kar tri železarne in številne druge tovarne, ki so nedonosne in ljudem ne omogočajo več mirnega spanca. Tudi energije porabimo na enoto družbenega proizvoda veliko več, kot bi smeli. Povprečna družbena produktivnost naših tovarn močno zaostaja za zahodnoevropskimi firmami. Človeško znanje, njegova ustvarjalnost in znanstveno-raziskovalna radovednost že leta in leta pri nas nimajo prave veljave. Zato se je zamajala mogočna Iskra in z njo vsa slovenska elektronska industrija, propadel je Elan in drugi bolj ali manj paradni razvojni slovenski konji. Število ljudi brez dela iz meseca v mesec narašča, trenutno je brez dela blizu 8 odstotkov aktivnega prebivalstva. Prihodnje leto naj bi jih bilo dvakrat toliko. Ljudje zbegani izgubljamo pravico do »večnega« de-

lovnega mesta, marsikdo se je vdal malodušju. Znanstveno-tehnološka revolucija nas je trikrat obšla in sedaj bomo čutili posledice naših razvojnih napak. Če nam bodo tuji kreditodajalci pomagali in nam posodili kapital, bomo vsekakor zmogli narediti razvojni preskok. Brez njihove pomoči za nas ni prave rešitve, pa naj se sliši še tako strašno. Sposojeno pa bomo morali vračati, kar po drugi strani pomeni, da bo na dolgi rok naša usoda vendarle v naših rokah.

Razvoj slovenske demokracije je naletel v tujini na odobravanje. Komunisti so izgubili dolgoletno oblast in prav je tako. Bil je zadnji čas in hvala bogu, da je prišlo do zamenjave oblasti po mirni poti.

Bodimo hvaležni za to Milanu Kučanu, očetu liberalizma v slovenski partiji, ki je nadaljeval tisto, kar so preprečili Stanetu Kavčiču. Sedaj je na vseh nas, da nastajajočo mlado demokracijo razvijamo naprej. Njeni otroški bolezni v obliki slovenskega nacionalizma pa ne smemo pustiti, da bi nas zasvojila. Bodimo ponosni na to, da smo Slovenci, vendar ne zaničujemo drugih narodov in narodnosti. Tudi svoje narodne preteklosti se ne bi smeli tako zelo sramovati, pa če je bila še tako boljševidna in »rdeča«. Če se bomo odrekli naši preteklosti, ne bomo imeli lastne zgodovine. Takšni pa ne bomo mogli kljubovati izzivom časa, ki je pred nami. Bojim se, da nekateri strankarski

veljaki učijo Slovence sovražiti njihovo politično in siceršnje preteklost prav zato, da bi nove stranke in njihovi veljaki dobili večji pomen. Nekateri »ideologe« večstrankarske slovenske demokracije je oblast tako močno omamila, da se brez kančka sramu zatekajo k vnovičnim poskusom postavljanja absolutne oblasti. Novi slovenski »totalitarizem« je že razpoznaven, tako da so v tujini začeli previdno opozarjati na upogibanje glave tiska, radia in televizije. Posamezni novinarji oziroma uredniki pa še kar naprej tekmujejo med seboj, češ kdor se bo uspel dovolj udnjati novemu režimu, bo ohranil svoj stolček. Glavni in odgovorni uredniki so resnično pred težko preizkušnjo.

Kaj bo s slovensko pomladjo, je torej povsem negotovo. Za »šanki« si ljudje izmenjujejo svoja mnenja in napovedujejo vrnitev komunistov na oblast. Se bo to res zgodilo? To bi bila za Slovence katastrofa. Kolo zgodovine naj se obrača naprej, ne nazaj. V vsakem primeru pa bo odločilno, ali bodo ljudje prek tiska in drugih demokratskih mehanizmov uspeli kontrolirati to, kar bo počela nova oblast. Med narodom in oblastjo bo seveda vedno nasprotje in stalno varanje. Zakaj se torej Slovenci na plebiscitu sploh odločimo za lastno državo? Preprosto zato, ker je lažje, če te kdaj pelje žejnega čez vodo demokracijo in neposredno izvoljena lastna oblast, kot pa tuji oblastniki. Če bomo uspeli razviti resnično demokracijo, nam bo vsekakor lažje. In bili bi v veliki zmoti, če bi mislili, da smo to že naredili.

Po radiu v nedeljo pozno zvečer slišim, da nas je velika večina Slovencev na voliških obkrožila »za«. Začenja se novo zgodovinsko obdobje za slovenski narod. Usodo jemljemo v svoje roke. Bog daj, da bi nam uspelo in da bi bil svet okoli nas prijaznejši kot doslej.

Razočaran bom, če se bo leto 1991 odvijalo v stilu »Slovenec Slovenec Slovenec«. Moja želja je, da bo »človek človeku človek«. Potem bom srečen.

Emil Lah

Dr. Egon Žižmond

Zakaj je propadel protiinflacijski program

18. decembra 1989 je predsednik ZIS Ante Marković triumfalno pred zvezno skupščino, ki je sprejela njegov reformski protiinflacijski program, pripravljeno s precejšnjo pomočjo tujih ekonomistov (Sachs). Program je temeljil na načelih odprtega tržišča in samostojnosti gospodarskih subjektov ter konvertibilnosti dinarja. Dobil je precejšnjo podporo javnosti ter dobršnega dela jugoslovanskih ekonomistov, predvsem pa mednarodnih gospodarskih ustanov in institucij. Po dvanajstih mesecih izvajanja programa lahko dokaj celovito ocenimo njegove rezultate.

Vzroki inflacije v letu 1990

Politika fiksiranega deviznega tečaja dinarja, ki jo izvaja vlada že od 18. decembra 1989, je temeljila na prepričanju, da je devizni tečaj tisti agregat, ki določa dinamiko jugoslovanske inflacije, in da je mogoče s fiksiranjem tečaja in šok terapijo takoj zaustaviti inflacijo. Vendar pa te predpostavke niso bile realne, saj jugoslovansko gospodarstvo nima vseh značilnosti, ki bi omogočale uspeh šok terapije.

● V času sprejemanja programa jugoslovansko gospodarstvo ni imelo (in še vedno nima) vseh tržnih značilnosti. V njem še vedno prevladuje družbena lastnina in nima tržišča dela, zaradi česar so reakcije gospodarskih subjektov na impulze ekonomske politike manj elastične kot v tržnih gospodarstvih (Žižmond, 1990).

● Zaradi neobstoja zasebne lastnine in tržišča dela je jugoslovanska inflacija v bistvu stroškovne narave. Ker je s šokom načeloma mogoče odpraviti samo tisti del inflacije, ki ga povzročajo inflacijska pričakovanja, ne pa tudi stroškovnih vzrokov inflacije (Bajt, 1990), šok terapija v jugoslovanskih razmerah ni ustrezna deflacijska metoda.

● Jugoslovansko gospodarstvo je še vedno premalo vključeno v svetovno gospodarstvo in preveč zaščiteno pred tujo konkurenco.

● V času sprejemanja programa censke disparitete niso bile odpravljene, poleg tega pa so bila znatna neskladja v ravneh osebnih dohodkov.

● Niti najpomembnejši tehnični pogoj za uspeh šok terapije (katere cilj je bil z zamrznitvijo tečaja dinarja v primerjavi z nemško marko zaustaviti rast domačih cen in inflacijo zmanjšati na stopnjo nemške inflacije), to je markizacija cen, ni bil izpolnjen. Kot je dokazoval Bajt (1990), je bilo gibanje cen posameznih proizvodov in storitev odvisno od indeksa domačih cen, na pa od tečaja marke.

Ker nobeden od navedenih pogojev, ki bi omogočali uspeh šok terapije, v Jugoslaviji ni bil izpolnjen, se je inflacija po sprejetju protiinflacijskega programa (resda s padajočimi stopnjami do junija 1990)

TABELA 1: INFLACIJA V JUGOSLAVIJI IN SLOVENIJI V LETU 1990 (mesečni indeksi)

Mesec	CENE PROIZVAJALCEV				CENE NA DROBNO	
	industrijskih proizvodov		repromateriala		SFRJ	SLOV.
	SFRJ	SLOV.	SFRJ	SLOV.		
januar	123.0	123.4	120.9	122.3	141.5	142.9
februar	107.6	102.5	107.3	102.7	113.6	109.7
marec	102.3	101.6	102.7	100.4	105.2	104.1
april	99.8	99.5	100.0	99.5	102.8	102.0
maj	99.7	98.6	100.4	100.2	100.2	100.9
junij	99.5	99.5	99.4	99.6	99.7	99.0
julij	100.6	100.2	100.8	100.4	102.2	101.2
avgust	101.2	100.6	101.1	100.9	101.9	100.1
september	104.5	103.0	105.0	103.3	107.1	106.5
oktober	108.1	104.7	110.6	106.0	108.1	107.9
november	103.4	103.5	102.7	102.2	103.0	103.2
nov. 1990	159.3	141.2	161.5	142.0	215.7	199.7
dec. 1989						
poprečno mesečno	104.3	103.2	104.5	103.2	107.2	106.5

Viri: Saopštenja Saveznog zavoda za statistiku, Mesečne informacije Zavoda za statistiko Republike Slovenije

Neposredni vzroki za nadaljnjo rast cen so bili: Kot kažejo izračuni rasti cen od decembra 1989 do novembra 1990 (razlika med rastjo cen na drobno in cen industrijskih proizvodov pri proizvajalcih), je bila najpomembnejši inflacijski vzrok neustrezna fiskalna politika (Sachs to zanemara). Vlada je že v začetku izvajanja programa pozabila, da v procesu deflacijske deluje Tanzi učinek, in je celo povečala fiskalne obremenitve. Tako je obseg mesečne javne potrošnje porasel od 23,2 milijona din v decembru 1989 na 42,7 milijona din v juliju 1990, t. j. za 84,0%. To pomeni, da se je javna potrošnja povečala tudi v realnem smislu.

Drugi razlog je bil porast čistih osebnih dohodkov. Od decembra 1989 do avgusta 1990 se je mesečna masa čistih osebnih dohodkov povečala od 20,0 na 28,5 milijarde dinarjev, t. j. za 42,5%. To dejstvo potrjuje tezo, da je jugoslovanska inflacija v bistvu stroškovne narave in da jo predvsem povzročajo sistemski dejavniki: rast osebnih dohodkov je posledica njihovega netrženega oblikovanja v razmerah

nadaljevala. To je prikazano v tabeli, v kateri so navedeni indeksi, s katerimi bomo ocenili ravni cen v novembru 1990.

nadaljevala. To je prikazano v tabeli, v kateri so navedeni indeksi, s katerimi bomo ocenili ravni cen v novembru 1990.

družbene lastnine in je ni mogoče obvladati niti z administrativno kontrolo niti z monetarnimi restrikcijami (zdi se, da Sachs tega dejstva ne pozna oz. ne upošteva). Na teh osnovah je osebna potrošnja od decembra 1989 do avgusta 1990 porasla za 122%, t. j. za 22,7% realno.

Vse te procese je spremljala monetarna politika, ki je naredila nekaj močno nerazumljivih korakov. V mesecih, ko je povpraševanje po realnem denarju (februar, marec, april) naraslo (kar je bila posledica deflacijske), je povečala montarno restrikcijo, s tem pa povzročila likvidnostne probleme in padeč gospodarske aktivnosti. Ko pa so od aprila naprej cene stagnirale, ko se je gospodarska aktivnost odvijala na nižji ravni in ko se je stabiliziralo tudi povpraševanje po denarju, je monetarna politika močno povečala ponudbo denarja (Bole, 1990). Obe potezi sta bili nepravilni.

Glede na to, da je ekonomska podlistika v letu 1990 od ekonomskopolitičnih instrumentov v glav-

nem uporabljala devizni tečaj (in limitiranje bančnih kreditov) in da ni uporabljala fiskalnih restrikcij, je že v prvem polletju letos prišlo do prikrite inflacije in precenjenosti nacionalne valute. Precenjenost dinarja se je do novembra dodatno povečala, saj so inflacijske stopnje iz meseca v mesec naraščale.

Ocena ravni cen v preteklih letih in v začetku leta 1990

V preteklih letih je divizni tečaj dinarja bolj ali manj spremljal jugoslovansko relativno inflacijo. V letu 1990 ni bilo tako. Devizni tečaj dinarja je bil fiksiran glede na nemško marko že 18. decembra 1989 in je vse do danes ostal nespremenjen, medtem ko se je inflacija nadaljevala. To je povzročilo močan porast ravni domačih cen v primerjavi z inodomilicnimi cenami. V nadaljevanju bomo prikazali nekaj rezultatov analiz ravni cen v jugoslovanskem oz. slovenskem gospodarstvu, ki jih je v preteklih letih izvedel Institut za ekonomsko diagnozo in prognozo, in na teh osnovah naredili oceno ravni cen v novembru 1990. leta.

Ravni cen proizvajalcev osebnih surovin in reprodukcijskih materialov.

Ravni cen proizvajalcev osnovnih surovin in reprodukcijskih materialov v Jugoslaviji smo ugotavljali tako, da smo kot referenčne cene uporabili ustrezne cene proizvajalcev v Italiji (vir 1).

Agregatna raven naših proizvajalnih cen repromaterialov, za katere so podatki najbolj zanesljivi, je od septembra 1985, ko je bila opravljena prva raziskava, do septembra 1988, ko je bila opravljena tretja raziskava, padala. V septembru 1985 je v primerjavi z ustreznimi italijanskimi cenami znašala 94, v septembru 1987 je padla na 88, v septembru 1988 pa na 75. To je bila v glavnem posledica hitrejšega drsenja tečaja dinarja v primerjavi z relativno rastjo cen industrijskih proizvodov pri jugoslovanskih proizvajalcih: v celotnem obdobju (september 1985 – september 1988) so se namreč jugoslovanske relativne proizvajalne cene v primerjavi z italijanskimi povečale za 872,2%, tečaj dinarja v primerjavi z italijansko liro pa za 1368,5%.

Gibanje cen in tečaja pa je bilo od septembra 1988 do marca 1989 drugačno: cene industrijskih proizvodov pri proizvajalcih so v Jugoslaviji naraščale hitreje (porast za 175,6%) kot tečaj dinarja v primerjavi z italijansko liro (porast za 151,4%), kar je povzročilo tudi porast agregatne ravni naših proizvajalnih cen, ki so bile zajete v vzorec, za 5 odstotnih točk.

Podobna gibanja so bila tudi do aprila leta 1990: Od marca 1989 do aprila letos so jugoslovanske proizvajalne cene v poprečju narasle za 2030,2%, dinarski tečaj italijanske lire pa za 1552,7%. Rezultat takih gibanj je bila tudi višja poprečna raven naših cen proizvajalcev v primerjavi z italijanskimi cenami (porast cen od ravni 80 na raven 95). Do tega premika je v veliki meri prišlo po fiksiranju tečaja dinarja v primerjavi z nemško marko 18. decembra 1989. Od takrat pa do konca aprila 1990 so namreč cene industrijskih proizvodov pri proizvajalcih porasle za 35,1%, poprečni mesečni tečaj do aprila 1990 povečal le za 14,6% (pa še to v glavnem v decembru 1989).

Leto 1991: najbolj črno in najbolj negotovo doslej

Začetek vrhunca krize

Najbrž že dolgo ni bilo tako težko napovedati družbenoekonomskega razvoja v prihodnjem letu kot tokrat, ker že dolgo ni bilo pred napovedovalci toliko neznanek. Zdjaj še vedno ugibamo (ponedeljek, 24. decembra) o devalvaciji dinarja, o morebitnem padcu Markovičeve vlade, o zalivski vojni čez tri tedne, o razvoju notranjih stikov med jugoslovanskimi republikami, o odnosu razvitega sveta do načrtovane slovenske osamosvojitve. Vsaka uganka lahko pomembno spremeni gospodarska gibanja in rast družbenega ter osebnega standarda v prihodnjem letu. Toda pogledimo, kako o možnostih gospodarskega in družbenega razvoja razmišljajo nekateri izvedenci.

Podpredsednik slovenske vlade dr. Jože Mencinger je na sedanju slovenske skupščine 20. decembra »razkril«
pogleda na reševanje težavnega gospodarskega položaja v Sloveniji. Pri tem je poudaril dve: da se je položaj gospodarstva v zadnjih treh mesecih močno poslabšal in da zaradi nekaterih neznanek (zlasti glede odziva Jugoslavije in tudi sveta na osamosvajanje Slovenije) bo morala vlada uveljavljati zelo prilagodljivo gospodarsko politiko. Zato ta hip ni mogoče predlagati konkretnih ukrepov za premagovanje krize.

»Temelji ekonomske politike bodo,«
je dejal dr. Mencinger pozornim poslancem, »programski usmeritve vlade, koraki, potrebni v naslednjem pol leta za osamosvajanje Slovenije ter prizadevanje za povečanje ugodnih učinkov osamosvajanja ter zmanjšanje kvarnih.«

Za rešitev gospodarske krize in utrditev osamosvojitve so potrebni precejšnje povečanje izvoza, veliko znižanje poslovnih stroškov in tuja vlaganja.

Osnovne smeri gospodarske po-

litike za prihodnje leto pa je podpredsednik vlade opisal takole: pravkar ponujeno spremembo davčne politike je označil za nujen korak, saj bo prerazdelila davčna bremena in izenačila pogoje za gospodarjenje. Republiški proračun je ta hip še neznan zaradi negotovih nalog pri osamosvajanju. Javna poraba v prihodnjem letu bo ostala kvečjemu na sedanji realni ravni, kar pomeni, da bo zaradi povečanja sredstev za zdravstvo, za invalidsko in pokojninsko zavarovanje ter sredstev za zaposlovanje, potrebna prerazdelitev sredstev za javno porabo.

Vlada si namerava naprtiti javni dolg, ta pa se bo precej povečal, pravi dr. Mencinger, da bi pomagala pri sanaciji velikih zavoženih podjetij, dela infrastrukture in tudi bank. Finančne težave si namerava olajšati z zadrževanjem zveznega prometnega davka v svoji blagajni. V zvezo bo odvajala samo carine in svojo »kotizacijo«, vnaprej dogovorjen proračunski delež za finansiranje federacije.

Vlada se pripravlja na samostojno denarno politiko, če zvezna politika ne bo primerna. Politika bo imela en sam cilj: zagotoviti trdnost valute (svoje, če bo potrebno), kar pomeni, da jo bo treba opreti na tujo trdno valuto in ji dati primerno vrednost. To pa ne bo smelo vplivati na domače cene!

»Sanacija bank je ena osnovnih nalog,«
je povedal dr. Mencinger. »V Sloveniji so možnosti za sanacijo bank boljše kot v drugih republikah, vendar bodo tiste banke, ki ne bodo uspeli s sanacijo, morale v stečaj. Toda niti podjetja, ki največ pripomorejo k slabemu položaju posamezne banke, ne bodo mogla biti delničarji v banki.

Tudi če bi se Slovenija uspešno pogovarjala z drugimi republi-

kami o poslovnih stikih, bi morala podvojiti izvoz. Spodbujanje izvoza pa je predvsem stvar tečajne politike.

Eno pomembnih področij je sprememba gospodarskega ustroja. Mencinger je napovedal ukrepe, ki jih lahko označimo takole: vsem enake možnosti, potem pa, »kom obojci, kom opanci«. Ne bo več ljubljencev gospodarske politike, ker zamisli o prednostnih dejavnostih povzročajo prelivanje dohodka.

»Prednostnih panog oziroma prelivanja sredstev tržno gospodarstvo ne pozna!«
je približno govoril podpredsednik slovenske vlade. »Poleg tega,«
je nadaljeval, »se je doslej tudi pri nas pokazalo, da so se v težavah mnogo bolje znašle dejavnosti, ki niso bile prožete in celo zatirane panoge (kot tekstilstvo, na primer).«

Poslanci so vladno poslušali dr. Mencingerja do konca, tudi takrat, ko je govoril o omejevanju osebnih dohodkov in o, denimo, zaposlovanju ali omejitvah javne porabe. Na koncu so mu ploskali, po našem mnenju bolj, kot so bili v resnici zadovoljni s tistim, kar je povedal.

Povedal pa je, zlasti o politiki osebnih dohodkov, nekaj ne ravno spodbudnih misli. Plače bo vlada poskušala omejiti z vsemi sredstvi, ki jih ima na voljo, kajti zdajšnje so glede na družbeno produktivnost previsoke (po mnenju vlade). V dobro pa Mencingerju štejemo, da je hkrati z omejevanjem plač napovedal tudi omejeno finansiranje družbenih dejavnosti, torej le do meje, ko ne bi spodbujale razpada posameznih sistemov. Tako naj bi bilo dotlej, dokler gospodarska dejavnost ne bi začela oživljati. Na zgodbo o plačah bi lahko navezali tudi zamisli vlade o zaposlovanju: meni, da je zaposlovanje mogoče povečati tako, da postane cena dela nizka v primerjavi s ceno ka-

pitala. Samo o socialnem programu ni vedel povedati nič. Rekel je le, da ga pripravljata ustrezna sekretariata in da bo skupščina razpravljala o njem potem, ko ga bo pregledala vlada. Upajmo, da bo to kmalu.

Zanimivo bo videti, potem ko bo vlada svoje zamisli o gospodarski politiki za prihodnje leto konkretizirala, ali je upoštevala »namige«
slovenskih direktorjev, zbranih v upravnem odboru zbornice, o premagovanju krize gospodarstva. Zbornica je vladi že sredi novembra predlagala precej konkretnih ukrepov, med njimi tudi nekaj »separatnih«, kot je neodvisno zadolževanje v tujini. Pred kratkim jih je ponovila, s pripombo, da vlada doslej ni upoštevala nobenega predloga direktorjev. Oglejmo si jih!

Zbornica meni, da bi vlada iz zadržanih izvirm prihodkov federacije podprla izvoz tako, da bi odkupila obveznice za stimuliranje izvoza za tretje četrtletje in da bi za zadnje četrtletje uvedla gotovinske izvozne stimulacije. Republika naj odkupi od podjetij zapadle terjatve do Iraka in naj se pojavi kot pogajalec z Jugoslavijo za višino celotnih zapadlih slovenskih terjatev, ko bo do razreševanja tega vprašanja na jugoslovanski ravni prišlo. Direktorji so ta predloga finančno »podprli«
z računom, da Slovenija tako ne namerava več financirati federacije bolj, kot je minimalno potrebno in da bo zato doma ostala približno polovica dosedanjega denarja za federacijo.

Drug pomemben ukrep za rešitev slovenskega gospodarstva se direktorjem iz Upravnega odbora zbornice zdi zmanjšanje javne porabe v republikah. Skratka, zmanjšati je treba upravni aparat na vseh ravneh in tudi upravljalsko administrativne strukture družbenih dejavnosti, vsa javna poraba naj ne bi presegla 40 odstotkov družbenega proizvoda – to pa pomeni realno zmanjšanje za 20 odstotkov. Hkrati pa zbornica terja, da funkcije, ki jih bo Slovenija prevzela od zvezne države, ne bodo stale več kot zanje plačujemo zdaj. Zbornica zato podpira demilitarizacijo, ker je ta strošek prav največja postavka.

Predlogi zbornice torej zagovarjajo boljše možnosti za poslovanje, tako da bodo hkrati enake za vsa podjetja, pripravljena pa je podpreti tudi institucijo javnega dolga, saj bi se z njim zmanjšala obdavčitev gospodarstva, takšen, sicer intervencionističen ukrep pa bi tudi izboljšal gospodarske razmere za vse. Intervencionizem kot poseben poseg vlade v posamezna podjetja je sicer po mnenju zbornice potreben, vendar le v omejenem obsegu in kot izjema. Slabo pa bi bilo, če bi takšno ravnanje prerasko v sistem, pravnih sistemskih ukrepov pa ne bi bilo.

Za konec pogledimo, kako o možnostih za prihodnje leto razmišljajo na Ekonomskem inštitutu Prave fakultete v Ljubljani. Sodelavec inštituta Franjo Štiblar se je ukvarjal predvsem z razčlenjevanjem gospodarjenja v letošnjem letu glede na stabilizacijski program zvezne vlade in z Markovičevim gospodarsko politiko za leto 1991.

Franjo Štiblar uvodoma pravi, da Markovičev protinflacijski program ni uspel. Med najpomembnejše zunanje vzroke (vzroke, ki jih ni generalni program sam) Štiblar šteje spore med posameznimi republikami pri prenašanju bremena omejevalne politike, neobstoje integralnega trga in sankcioniranje pravnega reda. Vse to je okvir, ki bi urejen omogočil normalne odnose relativnih cen produktov in faktorjev in samo v takih okvirih se po uveljavitvi Markovičevega protinflacijskega programa ne bi pojavile napetosti zaradi neprimernih cenovnih razmerij. Ob tem pa je bil tudi program sam pomanjkljiv. Zamrznitev tečaja ni bila časovno usklajena z rastjo cen in dohodkov. Denarna in posojilna politika sta bili obrnjeni narobe – ko bi morala biti ekspanzivna – na začetku leta – je bila restriktivna, sredi leta pa bi morala biti restriktivnejša, se je pa omilila. Markovič je dal prednost politično bolj vidnim ukrepom rekapitalizacije gospodarstva (v junijem sveznju ukrepov) pred kratkoročno stabilizacijsko politiko. V prihodnjem letu pa namerava Markovič nadaljevati pasivno ekonomsko politiko, realno pove-

čevanje proračuna in vnaprej računana na visok deficit plačilne bilance in proračuna.

Kakšne so torej možnosti Markovičevega programa za prihodnje leto? Franjo Štiblar piše, da se terapija s šokom ne more ponoviti, kar samo po sebi zmanjšuje zaupanje v poskus podaljševanja ekonomske politike v prihodnje leto. Osnovni cilji takšne terapije niso doseženi, saj zlasti cene ponovno rastejo, proizvodnja pada, povečuje se nezaposlenost, tekoča plačilna bilanca pa je negativna.

Cilje gospodarske politike za prihodnje leto je Markovič preveč optimistično postavil, saj, na primer, račun, da bodo cene rasle samo za 1,5 odstotka mesečno. Spreščanje instrumentov ekonomske politike pa ne zagotavlja doseganja ciljev. Tudi teorija stabilizacije južnoameriških držav je, prenesena na naša tla, naletela na določene težave. Markovičeva vlada trenutno ni sposobna speljati svojih predlogov skozi skupščinski postopek, saj nima več dovolj avtoritete v posamezni republikah.

O pričakovanih rezultatih gospodarjenja v letu 1991 vlada med nosilci ekonomske politike pesimizem, kakršnega še nismo zaznali v povojnih resolucijah o ekonomski politiki. Od optimizma o novem proizvodnem boju, o katerem je bil tolikšen govor v letošnjem letu, ni ostalo nič. Pri tem pa so napovedi črnogleda celo ob napovedani rahlo sproščeni ekonomski politiki. Ob povsem neuresničeni cilj stabilizacijskega programa in obubožanega gospodarstva v letošnjem letu so za prihodnje leto temelji družbenoekonomskega razvoja naslednji: nerestriktivna (nestabilizacijska) gospodarska politika, povsem črnogleda napovedi gospodarskih dosežkov in močan dvom o Anteuju Markoviču in njegovem programu.

Torej je podpredsednik Slovenske vlade dr. Jože Mencinger pravilno napovedal: preveč je neznanek v gospodarski politiki, da bi ji bilo mogoče že zdaj določiti natančne okvirje. Glede standarda pa bo hudo v Jugoslaviji in v samostojni Sloveniji.

Boris Rugeli

Ravni izvoznih cen slovenske industrije

Ravni izvoznih cen slovenske industrije smo v vseh dosedanjih analizah (vir 2) ugotavljali tako, da smo polne izvozne cene (z izvoznimi stimulacijami) in čiste izvozne cene (brez izvoznih stimulacij) primerjali z direktnimi stroški, polnimi lastnimi cenami in primerljivimi domačimi cenami proizvajalcev. V februarju letos, ko je bila opravljena zadnja tovrstna raziskava, je vzorec za analizo zajel (odvisno od posameznih primerjav cen) od 388 do 460 značilnih izvoznih proizvodov z letno vrednostjo izvoza med 634 do 700 milijoni dolarjev.

V vseh dosedanjih analizah smo ugotovili nizko raven izvoznih cen slovenske industrije v primerjavi z domačimi cenami proizvajalcev in v primerjavi z njihovimi lastnimi cenami. Politiki deviznega tečaja skupaj z drugimi oblikami stimuliranja izvoza torej ni uspelo, da bi izvoz naredila privlačnejši v primerjavi s prodajo na domačem tržišču. Tudi stanje v februarju 1990 je pokazalo, da je bilo še vedno bolj donosno prodajati doma kot na konvertibilnih tržiščih, da je bilo mnogo donosnejše izvažati na klirinško tržišče in da so izvozniki najslabše rezultate dosegali pri izvozu v dežele Evropske skupnosti.

Poprečni slovenski izvoznik je torej proizvajalec, katerega izvozna kalkulacija temelji na pokritju direktnih stroškov. Razliko do lastne cene mora pokriti z domačo realizacijo, zato so notranje cene praviloma obremenjene s stroški celotnih kapacitet. Glede na razmerje med poprečno izvozno in domačo ceno lahko tudi sklepamo, da prihodek, ki ga podjetje realizira s polno izvozno ceno, ni edini motiv izvoza in da so pomembni tudi sekundarni učinki izvoza, ki so pomembnejši od tistega izpada dohodka, do katerega pride zaradi izvoza po nižji ceni od domače.

Ravni cen na drobno v Sloveniji

Vzorec za ocenjevanje ravni cen na drobno v Sloveniji je v aprilu 1990 obsegal 314 proizvodov in storitev, ki predstavljajo okoli 85 % zajema, ki ga zagotavlja Zavod Republike Slovenije za statistiko (vir 3). Metoda, ki smo jo uporabili za ocenjevanje ravni cen na drobno v Sloveniji, je bila primerjava z ustreznimi avstrijskimi in italijanskimi cenami.

Agregatna raven drobnoprodajnih cen je bila v Sloveniji občutno nižja kot v Avstriji (v poprečju zadnjih sedmih let za okoli 28 %). V tem poprečju pa je zajeto tudi leto 1990, ki je značilno po izjemno visokih ravneh naših cen na drobno: v aprilu je bila agregatna raven naših cen (za analizirani vzorec) enaka je bila agregatna raven naših cen (za analizirani vzorec) enaka avstrijski in celo za 10 % višja od italijanske. Nihanja naše agregatne ravni cen v primerjavi s sosednima deželama so posledica različne dinamike drsenja tečaja dinarja. Ker je bil tečaj dinarja v primerjavi z nemško marko v decembru lani fiksan, v primerjavi z avstrijskim šilingom in italijansko liro pa je malo porasel, medtem ko so cene na drobno naraščale hitreje, je prišlo do aprila letos do pomembnega porasta agregatne ravni naših cen.

Porast ravni cen do novembra 1990

V tabeli prikazujemo ocenjene ravni jugoslovanskih cen proizvajalcev surovin in reprodukcijskih materialov v primerjavi z italijanskimi cenami, slo-

venskih cen na drobno v primerjavi z avstrijskimi in italijanskimi cenami ter izvoznih cen slovenske industrije v treh časovnih presekih. Ravni cen v novembru 1990 so ocenjene takole:

- Raven cen jugoslovanskih proizvajalcev surovin in reprodukcijskih materialov iz aprila letos (85) je povečana s koeficientom porasta domačih cen reprodromateriala od aprila do novembra (1,213) ter zmanjšana s koeficientoma porasta dinarskega tečaja italijanske lire (0,984) in ocenjene italijanske inflacije v tem obdobju (1,036).
- Raven čistih izvoznih cen (brez izvoznih stimulacij) slovenske industrije na konvertibilnem področju iz februarja 1990 je povečana s koeficienti

TABELA 2: OCENJENE RAVNI CEN V LETIH 1989 IN 1990

	marec 89	april 90	november 90
1. Raven najnižjih cen jugoslovanskih proizvajalcev surovin in reprodukcijskega materiala (italijanske cene = 100)	80	85	101
2. Raven čistih izvoznih cen slovenske industrije na konvertibilnem področju:	februar 89	februar 90	november 90
- pokritje direktnih stroškov	147	141	120
- pokritje polne lastne cene	91	87	76
- pokritje domače primerljive cene proizvajalcev	72	72	63
3. Raven slovenskih cen na drobno	junij 89	april 90	november 90
- primerjava z Avstrijo	70	100	117
- primerjava z Italijo	76	110	129

Čeprav so ocene ravni cen v novembru približne, je zanesljiva ugotovitev o močnem porastu ravni jugoslovanskih cen proizvajalcev surovin in reprodukcijskih materialov v primerjavi z italijanskimi cenami (naše cene so bile v novembru v poprečju že višje kot italijanske) ter slovenskih cen na drobno v primerjavi z avstrijskimi in italijanskimi (v poprečju so bile slovenske cene na drobno že za 17 % višje od avstrijskih in celo za 29 % višje od italijanskih cen). Pokritje direktnih stroškov, polne lastne cene in primerljive domače proizvajalčne cene s čistimi izvoznimi cenami se je zmanjšalo, kar ogroža izvoz in slabša plačilno bilanco.

Sklep

Očitno je, da stabilizacijski program ni dosegel načrtovanih ciljev. Cene industrijskih proizvodov pri proizvajalcih so se od decembra 1979 do novembra 1990 povečale za 59,3 %, cene na drobno pa celo za 115,7 %. Pri tem je tečaj dinarja v primerjavi z nemško marko ostal nespremenjen, kar je povzročilo porast ravni naših cen v primerjavi z inodomicilnimi cenami, realni padec izvoza, odziv kupne moči v inozemstvu in druge negativne učinke (Žižmond, 1990 b).

Bistveno za ocenjevanje rezultatov programa je dejstvo, da je vključeval ukrepe ekonomske politike in predvideval reformo ekonomskega sistema. Le usklajeno delovanje na obeh sektorjih bi lahko omogočilo uspeh programa. Izohodični problem, na katerega smo že lani opozarjali tudi v naših člankih, pa je različna rečnost učinkov ukrepov na omenjenih dveh sektorjih. Medtem ko ukrepi ekonomske politike učinkujejo že v kratkem roku oz. takoj, je reforma ekonomskega sistema dolgotrajnejša in od nje ne moremo pričakovati hitrih rezultatov. Prav zaradi

poprečnega porasta dinarskega tečaja v primerjavi s košar konvertibilnih valut (0,967) in izvoznih cen v USD (1,000) ter zmanjšana s koeficientom porasta cen reprodromateriala (1,130 za oceno pokritja direktnih stroškov) oz. cen proizvajalcev industrijskih proizvodov (1,104 za oceno pokritja polne lastne cene oz. domačih primerljivih cen proizvajalcev) v Sloveniji od februarja do novembra letos.

● Raven cen na drobno v Sloveniji iz aprila 1990 je povečana s koeficientom porasta cen na drobno v Sloveniji (1,200) ter zmanjšana s koeficientoma porasta dinarskega tečaja avstrijskega šilinga (1,000) oz. italijanske lire (0,984) in ocenjene inflacije v Avstriji (1,024) oz. Italiji (1,036) v obdobju od aprila do novembra 1990.

tega smo opozarjali, da je treba čim prej intenzivirati reformo ekonomskega sistema (v tem pogledu je zvezna vlada izgubila celotno leto 1989, pa tudi letos reforma ni bistveno napredovala), v času izvajanja reforme pa z ukrepi ekonomske politike držati inflacijo v sprejemljivih mejah. Taka strategija bi omogočila čakanje na dokončen zagon nove sistemske ureditve in šele takrat bi bilo mogoče s šokom ekonomske politike zbiti inflacijo na raven, ki je normalna v Evropi. To bi omogočilo tudi relativno manjše stroške dezinflacije, kot bi nastali v primeru, če bi šok terapijo izvajali v razmerah družbene lastnine, samoupravljanja in neustreznega sistema delitve.

Vlada se pod pritiskom hiperinflacije, javnega mnenja in referenc priznanega ameriškega svetovalca ni odločila za tako strategijo. Šok ukrepi ekonomske politike so začeli delovati takoj po sprejetju programa, torej v razmerah starega ekonomskega sistema, ki ne omogoča elastičnega prilagajanja ekonomskih subjektov impulzom ekonomske politike. Motiv gospodarjenja se namreč ni spremenil: maksimiranje potrošnje (osebni dohodki ter prihodki proračunov in družbenih dejavnosti) je še naprej ostala konstanta obnašanja gospodarstva in »negospodarstva«. Letos je postalo tudi najbolj trmastim zagovornikom sedanjega sistema jasno, da v gospodarstvu, ki nima definiranega lastnika kapitala, ni mogoče brzdati inflacijske rasti osebnih dohodkov niti z »zamrzovanjem«
niti z restriktivno monetarno politiko.

Zamrzovanje osebnih dohodkov v naših razmerah slej ko prej (letos se je to dogajalo že v januarju, kasneje pa najbolj od junija dalje, ko si je osebne dohodeke močno povečala zvezna administracija) popusti zaradi tega, ker republiške in občinske vlade v sodelovanju s »svojinimi«
SDK dovoljujejo porast osebnih dohodkov, s čimer zagotavljajo socialni mir

na »svojih«
področjih ter porast prihodkov proračunov in družbenih dejavnosti, ki so neposredno odvisni od izplačane mase osebnih dohodkov. Restriktivna monetarna politika pa je v naših razmerah neučinkovita zato, ker v primeru pomanjkanja denarja podjetja ne plačujejo pravočasno (ali pa sploh ne) obveznosti do dobaviteljev in se dodatno zadolžujejo pri bankah, da bi si tako zagotovila zadostna sredstva za izplačevanje osebnih dohodkov. Zaradi tega naraščajo izgube v gospodarstvu (ocenjujejo, da bodo celotne jugoslovanske izgube do konca leta znašale okoli 9 milijard dolarjev, torej približno toliko kot sedanje devizne rezerve), nelikvidnost gospodarstva in bank, finančna zmeda in stečaji.

Povsem jasno je, da postane pri taki inflacijski dinamiki osebnih dohodkov ter prihodkov proračunov in družbenih dejavnosti fiksirani tečaj dinarja precenjen. Zmanjševanje izvoza in porast trgovinskega deficita, ki je samo v oktobru znašal okoli 900 milijonov dolarjev, sta neposredni posledici.

Stroški, ki jih povzročajo izvajanje programa zvezne vlade, bodo torej letos velikanski. Po nekaterih ocenah bodo znašali okoli 7 % družbenega produkta, saj naj bi se družbeni produkt v primerjavi z lanskim letom zmanjšal za okoli 5,5 do 6 milijard dolarjev. Vse bolj očitno postaja, da doživlja program svoj konec. Čeprav ne oporekamo njegovemu osnovnemu konceptu, ki ga označujejo tržna naravnost, odpiranje gospodarstva in samostojnost gospodarskih subjektov, pa ocenjujemo, da se je zaradi neustrezne strategije (brez ekonomske reforme) že v samem začetku obsodil na propad, ki ga je med letom pospešil še z neustreznim vodenjem ekonomske politike na ključnih sektorjih.

Očitno bo torej treba program ponoviti, vendar na povsem drugačnih osnovah. Brez temeljite reforme sistema namreč ne bo šlo (Markovič šele zdaj govori o zagonu t.i. »druge faze programa«
– privatizacije in sanacije bank). Prav tako bi vladi priporočali, naj bolj poslušajo domačo ekonomsko znanost, saj se je pokazalo, da nekritična in neposredna uporaba šok receptur ekonomske politike, ki so morda učinkovite v tržnih gospodarstvih oz. družbah z drugačno politično in socialno strukturo (Bolivija), v jugoslovanskem gospodarstvu ne daje ustreznih rezultatov in povzročajo prevelike gospodarske in socialne stroške. Strategija postopnosti, ki mora začeti reformo ekonomskega sistema ob kontrolirani znosni inflaciji, je po našem mnenju bolj priporočljiva.

(1) Primerjava proizvajalnih cen med Jugoslavijo in Italijo, Cene EDP 2 (1985) 4, 4 (1987) 4, 5 (1988) 4, 6 (1989) 2, 7 (1990) 2, IEDP-EPP, Maribor

(2) Izvozne cene slovenske industrije, Cene EDP 2 (1985) 2, 3 (1986) 1, 4 (1987) 2, 5 (1988) 2, 6 (1989) 2, 7 (1990) 1, IEDP-EPP, Maribor

(3) Drobnoprodajne cene v Sloveniji, Avstriji in Italiji, Cene EDP 2 (1985) 1, 2 (1985) 3, 3 (1986) 3, 4 (1987) 3, 5 (1988) 3, 6 (1989) 4, 7 (1990) 3, IEDP-EPP, Maribor

(4) Bajt A. (1990), Decembrski šok – odkod vztrajnost inflacije?, Gospodarska gibanja, EIPF, Ljubljana, št. 203

(5) Bole V. (1990), Tečajno sidro in proračunsko jadro ali presidranje ladje, Gospodarska gibanja, EIPF, Ljubljana, št. 209

(7) Žižmond E. (1990a), Alternativno definiranje inflacijskega mehanizma v Jugoslaviji, Ekonomist, Beograd, 43 (1990) 1-2

(8) Žižmond E. (1990b), Tečaj dinarja in kupna moč slovenskih osebnih dohodkov, Bančni vestnik, Ljubljana, 39 (1990) 9, str. 273-275.

Pogovor z Andrejo Černak-Meglič, predsednico odbora za razvoj otroškega varstva

Pozabljena prihodnost dežele

Otroci, naša prihodnost, kot smo jim včasih radi rekli, preživljajo ta čas vse prej kot brezskrbno sedanost. Za porodniške in družbene pomoči otrokom namreč v zadnjem času primanjkuje denarja. Vendar pa si vlada, kot vse kaže, zavoljo tega ne beli las. Pa tudi sicer je pri nas o problemih otrok in mladine bolj malo slišati – kot da jih ni. Njihove zagate se dobesedno utaplja v poplavi aktualnega političnega besedovanja o plebiscitu, stečajih, brezposelnosti in podobnem.

Kakšna prihodnost se obeta mladim v naslednjem srednjeročnem obdobju, je še zmerom povsem negotovo. Zato smo poskušali del te negotovosti razbistri v pogovoru z Andrejo Černak-Meglič, predsednico odbora za razvoj otroškega varstva Slovenije, ki je sicer zaposlena na Mestnem zavodu za razvoj Ljubljane.

Varstvo otrokovih pravic

– Kako gledate na to, da se v naši družbi o problemih ostarelih ljudi veliko govori, tudi v skupščinskih klopek – kar je navsezadnje tudi prav, da pa po drugi strani o težavah mladih in otrok ni skoraj nič slišati? V skupščini pa so sploh pozabili nanje.

»Vsi tisti, ki se zavzemamo za pravice otrok in za njihove interese, smo za zdaj še prešibki, premalo glasni. Medtem ko se znajo upokojenci zelo dobro samoorganizirati, da lahko izvajajo pritisk, pa mi tega še ne zmoremo. Po svetu nastajajo zelo močna gibanja za varstvo otrokovih pravic, pri nas pa tega še ni.«

– S političnimi spremembami na Slovenskem je nenedoma nastal prazen prostor za mlade – izginila je zveza mladine, ni več pionirske organizacije. Razen vašega odbora in zveze prijateljev mladine se širše nihče ne ukvarja z vprašanji otrok. Ali se vam ne zdi, da bi kazalo imeti za ta vprašanja posebno ministrstvo, tako kot marsikje na Zahodu?

»To je zelo dolga zgodba, Z odpravo sisov, s preobrazbo mladinske organizacije v politično stranko je to področje zares izginilo s prizorišča. Ta dejavnost – oziroma enota otroškega varstva – je zdaj sestavni del ministrstva za zdravstvo in socialno skrbstvo. Velike bitke so bile potrebne, da je enota za otroško varstvo ohranila znotraj sekretariata za zdravstvo in socialno skrbstvo vsaj relativno samostojnost. Vendar pa pravno svojega položaja nima urejenega, prav tako v naslovu ni omenjena. Mi smo predlagali posebno ministrstvo za otroka, družino in mladino. To so namreč pomembne družbene skupine, ki so pravzaprav nosilci določene družbenega razvoja. Če pa do tega ne bo prišlo – in vse kaže, da ne bo – zahtevamo, naj se to področje enakopravno uredi znotraj ministrstva za zdravstvo, in sicer tako, da bo že v naslovu izražena vsebina tega ministrstva. Za zdaj prevladuje ocena, da do takšnega ministrstva v teh časih še ne more priti, da še ni zadosti osnov za kaj takega.«

– Kdo pa se potem ukvarja s problemi mladine?

»Trenutno nihče. Problemi mladine so razdrobljeni po posamičnih področjih. Nihče se celovito ne ukvarja s tem področjem, ampak le po koščkih.«

Na mlade ne misli nihče

– Ali to pomeni, da smo postali družba ostarelih ljudi, ki se ukvarja predvsem sama s sabo, s svojo eksistenco in bojem za oblast, medtem ko otroke, ki so nosilci razvoja naroda, puščamo v nemar?

»V besedah sicer veliko mislimo na mlade. Če pogledate volilne programe vseh slovenskih strank, boste videli, da se je glede tega cedil med in mleko. A ko je treba kaj sto-

riti, pa se zatakne. Tu prevlada samo razmerje politične moči. In stari se znajo organizirati, imajo politične vzode, imajo skratka oblast, za mlade pa to ne velja. Naša zahteva je bila, da bi razporedili del družbenega proizvoda v korist mladih – a potem je bilo vse tiho. Za upokojence in zdravstvo se še najde denar, za mlade pa ne.«

– Pravimo, da se kakovost družbe kaže v njeni skrbi za ostarele. Kaj pa v skrbi za mlade, se ta kakovost ne izpričuje?

»Tako kot zdaj kaže, ne. Vzemimo za primer bitko za uveljavljanje otroškega dodatka. Otroški dodatek oziroma družbena pomoč otrokom je socialna kategorija

samo v Jugoslaviji in v naši državi je najbolj skrčen ravno v Sloveniji. Otroški dodatek prejema le borih devet odstot-

Andreja Černak-Meglič

Za razred samomorilcev

Kakšen je položaj otrok in mladine v naši družbi, najbolj zgovorno povedo številke. Šolski zdravniki ugotavljajo, da prihajajo k njim v ambulanto največkrat otroci stari od 7 do 9 let, nato srednješolci in nazadnje šolarji od 10 do 14 let.

Srednješolci so stopili na drugo mesto pred nekaj leti, pred tem pa so bolj redko zahajali v ambulanto. Zdravniki ocenjujejo, da postajajo srednješolci vse bolj ogrožena in zapuščena skupina šolarjev, ki ima največ psihosomatskih težav. Najpogostejša obolenja, ugotovljena v šolskih in splošnih ambulantah, so boleznih dihal, poškodb, boleznih kože in podkožja, nalezljive bolezni ter bolezni živčevja in čutil.

Najbolj v porastu so obolenja dihal, ki jih povzročajo nečisto okolje, predvsem onesnažen zrak, nezdrav način življenja, slaba prehrana, zmanjšana odpornost, utrujenost. Med mladimi je vedno več psihosomatskih obolenj z znamenji: glavobol, bolečine v trebuhu, križu, vratu, bruhanje, omedlevice, nerivoze. Na to vplivajo razravnost v družini, kritične in neurejene razmere v šoli in v družbi nasploh. Starši imajo vse manj časa za otroke, imajo težave v službi, grozi jim brezposelnost, so preobremenjeni.

Vse večja zahtevnost šole, neurejenost družine in sploh vse družbe je danes tako močna, da zahteva med mladimi tudi žrtve. Med umrlimi od 7. do 18. leta starosti so tudi samomorilci, v letu 1985 jih je bilo kar za cel razred, najmlajši je imel samo deset let, torej starost, ko so včasih menili, da se še pomisliti ne sme na svojo smrt. Danes pa ugotavljajo, da se ne le smrtnost, ampak tudi vse tiste bolezni, ki so značilne za odrasle, vse hitreje selijo med mlade in to v vedno mlajše skupine.

Pretresljiv je podatek, da narašča med mladimi tudi število poskusov samomorov. Ugotovili so, da ima kar 75 odstotkov otrok s samomorilskimi težnjami čustvene motnje, ki trajajo že vsaj leto dni, 40 odstotkov med njimi pa ima znamenja depresivnosti. Med vzroke za poskus samomora pri otrocih navajajo zvečine težavne domače razmere, med katere sodi tudi alkoholizem staršev, deloma pa je vzrok za poskus samomora slab uspeh v šoli. Večkrat pa se težave doma in v šoli prepletajo in skupno pripeljejo do stiske, ki se tragično konča. Med mladimi naraščajo uživalci alkohola in mamil.

Največ mladih letno izgubi življenje v prometnih nesrečah in sicer v starosti od 16 do 18 let in to na leto kar za dva razreda. Vzrok za to so predvsem slabo urejene in nezavarovane ceste in pločniki.

Zaključne ugotovitve sistematičnih pregledov šolarjev povedo, da narašča število okvar hrbtenice, posebno med učenci srednjih šol, vse več je slabi drž, učencev z motnjami vida.

Analiza poročil zdravnikov za socialno medicino in higieno pa je pokazala, da je higiensko stanje šol kritično, pa naj gre za lokacijo šolske stavbe, njeno okolico, ogrevanje, vodovod, stopnišča, razrede, sanitarje, kuhinje, razrede... Nič čudnega torej, da postajajo mladi vse bolj agresivni.

In na koncu vseh križev in težav pa po končanem šolanju mladi vse težje dobijo zaposlitev. Pred vrati zavodov za zaposlovanje se kopičijo mladi strokovnjaki s svežimi diplomami v žepu, ki vse daljše obdobje čakajo na prvo zaposlitev in nimajo nobenih denarnih nadomestil za čas brezposelnosti. Tudi do stanovanja pridejo vse težje, običajno si tudi pozno ustvarijo družino in dobijo prvega otroka. Pa tudi otrok je vse manj. Že nekaj let se nam rodi manj kot 13 otrok na 1000 prebivalcev, kar je za več kot 20 odstotkov premalo za obnavljanje prebivalstva. A zato si ne belimo glave. Saj še za tiste otroke, ki jih imamo, ne znamo poskrbeti, da bi živeli zdravo, polno življenje.

M. F.

dar pa ni zagledal belega dne, čeprav imajo takšne programe zvečine vse države z nizko rodno stopnjo. Kje tičijo vzroki?

»Mogoče je program prebivalstvene politike preveč postavljal v ospredje cilj obnavljanja prebivalstva. Temeljni cilj družbe pa je, da zagotovi svojim prebivalcem kakovostno, človeka vredno življenje. Šele potem razmišlja tudi o tem, kako bi se to življenje obnavljalo. Pojem kakovosti življenja bi moral biti v ospredju. Ker pa so izpostavljali cilj, da bi se rojevalo več otrok, se je pri določenem delu prebivalstva pojavil občutek, da hoče družba z določenimi prisilnimi instrumenti pripraviti ljudi k večji rodosti. Zato so program v celoti kritizirali. Mislim pa, da je bil program v celoti namenjen temu, da se kakovost življenja družin z otroki izboljša. Nekaterim pa je prišlo zelo prav, da se znova ni nič naredilo in da se ti ukrepi niso uveljavili.«

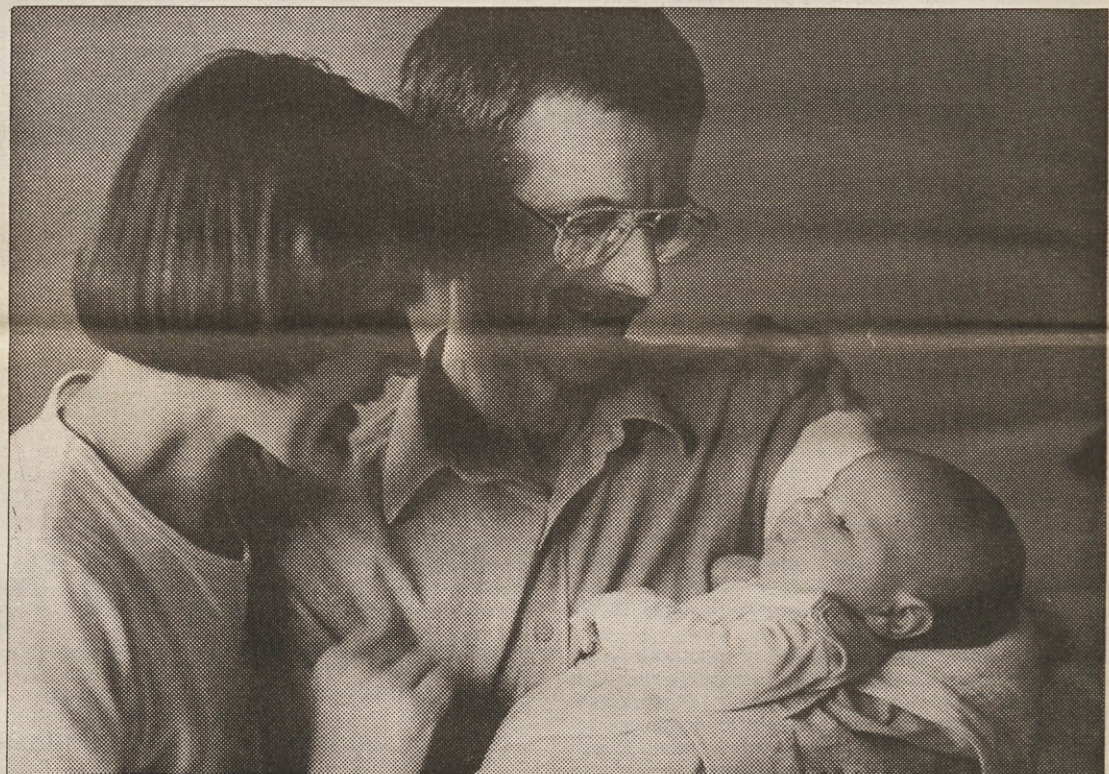
– Demografi pa ocenjujejo, da s programom prebivalstvene politike že močno zamujamo. Ali to pomeni, da na takšen program, po vseh izrečenih kritikah, zdaj ne mislimo več?

»O takšnem programu zdaj ni več govora. Lahko rečem le to, da je enota otroškega varstva pripravila strategijo srednjeročnega razvoja otro-

nih osebnih dohodkov. Manj bi dobile predvsem tiste ženske, katerih osebni dohodek bi rasel hitreje od republiškega povprečja. Nadomestilo ne bi moglo biti višje od petkratnega zneska povprečnega mesečnega osebnega dohodka. Skratka, porezali bi predvsem konice. O tem pa bodo dokončno odločili v republiški skupščini.«

– Kdaj otroški dodatek pri nas ne bo več socialno obarvan?

»V naši strategiji imamo zapisano, da bi ga postopno uveljavili, ob doslednem izvajanju sedanega otroškega dodatka, ki je vseskozi zaostajal za predvideno rastjo. Ugotavljamo, da mesečna usklajevanja otroškega dodatka prihajajo z velikimi časovnimi zamiki. Pa tudi sama metoda usklajevanja ni pravilna. Skratka, znatno zaostajamo za tistim, kar že zdaj deklariramo kot socialni otroški dodatek. Zato je naša prva bitka za to, da bi dosledno uresničevali tisto, kar smo rekli: usklajevanje minimalno opredeljenih socialnih pravic. Za vse oblike socialnih pravic morajo obstajati enaka pravila. Ne pa, da obstaja za upokojence ena logika, za socialne upravičence pa spet druga. Naša prva bitka tudi pomeni, da bo že drugo leto v proračunu zagotovljen ta primanjkljaj za uveljavljanje socialnega otro-

kov otrok od najrosnejših let do 19. leta starosti. Samo tisti, ki živijo na skrajnem, res skrajnem socialnem minimumu, so upravičeni do te pomoči – in še to v nizkih zneskih. Po svetu je to pomoč družbe, da družina laže pokrije narasle stroške. Zato prejemajo v večini razvitih držav otroški dodatek praktično vsi otroci. Deklarativno je bilo doseženo soglasje, da smo za uveljavitev tega dodatka. Zavedamo se pač, da tega ni mogoče urediti čez noč, saj bi to zahtevalo veliko denarja.«

– So kakšni obeti za prihodnost?

»Dogovora o tem, kakšno dinamiko uveljavljanja otroškega dodatka bomo ubrali, pa še nismo dosegli. Ampak to bi bilo nujno, da se začnemo pogovarjati ravno zdaj, v zaostrenih družbenih razmerah, ko narašča brezposelnost. Z oblikami pomoči, kakršne imamo ta čas pri nas, rešujemo predvsem težave staršev. Starši tako dobijo pomoč za brezposelnost, za preživetje samih sebe. Kdo pa misli na otroke? Kako bodo pa ti živelj? O tem pa nihče ne razmišlja.«

Človeka vredno življenje

– Letos spomladi so v republiki pripravljali program prebivalstvene politike. Ven-

škega varstva in družinske politike, ki povzema velik del teh ukrepov za dvig kakovosti življenja družine otrok. Zapisana je strategija za postopno uveljavljanje otroškega dodatka. Novost je uvajanje materinskega dodatka, ki naj bi ga dobile tiste ženske, ki so rodile, pa niso zaposlene. Ta ukrep hočemo čimprej uresničiti. Pripravljena je že tudi sprememba zakona o družinskem varstvu otrok. V osnutku zakona piše, naj bi materinski dodatek uveljavili v višini 90 odstotkov najnižjega zneska, ki zagotavlja materialno in socialno varnost delavca, in sicer z enakim trajanjem, kot to velja za tiste ženske, ki so zaposlene in prejemajo nadomestilo za porodniški dopust, to je za eno leto. Pri tem ne gre za širjenje programa, saj bo po drugi strani nekoliko nižje izračunavanje nadomestil za porodniški dopust.«

Porezali bi konice

– To pomeni: enim boste vzeli, da bi lahko dali drugim?

»Niti ne. Pri nadomestilih za porodniški dopust predvidevamo, da bi znova vzeli za osnovo osebni dohodek v minulnem koledarskem letu, preden bi šla ženska na porodniški dopust. Ta osnova bi se potem sproti obračunavala z indeksi rasti tekočih meseč-

škega dodatka. Ocenjujemo, da je za prihodnje leto kar za 35 odstotkov prenizko ocenjena masa denarja za otroške dodatke.«

– In kakšni bodo naslednji koraki?

»Naslednji korak bo uveljavljanje otroškega dodatka za tretjega otroka in za nadaljnje. Nato naj bi prišel na vrsto drugi otrok in do leta 1995 že vsi. To je postopna strategija, ki naj bi bila sprejemljiva v teh izostrenih družbenih razmerah. To je naš srednjeročni program. Izvršni svet pa bo povedal, ali se z njim strinja ali ne.«

– Kako pa bo posej z otroškim varstvom? Bo prišlo do ustanavljanja cerkvenih vrtcev? Ali to pomeni, da bo začelo znova prihajati do razlikovanja med otroki na verski podlagi?

»Seveda bo prišlo do ustanavljanja tudi takšnih vrtcev. Smo pač svobodna družba. Vsakdo od staršev se bo odločal po svoji vesti, ali naj pošlje svojega otroka v cerkev ali drug vrtec. Dejstvo pa je, da se čuti, da eno ideologijo zamenjuje druga. Kdor to zanikuje, ne govori resnice. Krščanska ideologija je zdaj v razmahu. Mislim pa, da se bo z nadaljnjim razvojem demokracije to trenje ublažilo.«

Marija Frančeškin

Kaj si želijo prebivalci zahodnega Žumberka

Priključitev k Sloveniji

»Srbi« v Beli Krajini in Žumberku so več kot 400 let živeli v slogi in miru s tamkajšnjim večinskim prebivalstvom. Z njim so delili dobro in zlo, svetle in težke trenutke naše zgodovine. V glavnem je bilo tudi vedno tako, da so bile eni in drugi odvisni predvsem sami od sebe, marljivosti svojih rok in drugih sposobnosti. Njihova matična domovina, na katero jih vežejo zgolj še zgodovinski spomin, jezik in (bolj folklorna) kultura, se jim ni nikoli spomnila, ko jim je bilo potrebno kaj dati. Ravno narobe, širša javnost je izvedela zanje zaradi političnih potreb Srbije in tamkajšnje »protibirokratske« revolucije. Bili so torej sredstvo politične manipulacije, česar so se, zanimivo, tudi takoj zavedali. Zahvaljujoč temu, Slobodanu Miloševiću in njegovim jurišnikom nikoli ni uspelo oblikovati niti vprašanja teh »Srbov«, kaj šele, da bi jim ga uspelo instrumentalizirati, kar jim je uspelo na Kosovu, v Kninu in drugod po Jugoslaviji. Najlepši dokaz za to je prav plebiscit za samostojno slovensko državo, ki so se ga »Srbi« v Beli Krajini udeležili prav tako številno kot večinsko slovensko prebivalstvo. Še celo več, del jugozahodnega območja Žumberka, ki spada pod Hrvaško, razmišlja podobno kot prebivalci medijmurske vasi Štrigova...

Šef stranke za enakopravnost občanov Dragiša Marojević je pred slovenskim plebiscitom zahteval, naj se v primeru samostojne slovenske države Srbom in Hrvatom v Beli Krajini prizna status avtohtonega prebivalstva. Uboga pamet, ki jo omrežje cenena politika. Vprašanje se namreč glasi: kaj bi »Srbi« v Beli Krajini pridobili s takš-

nim statusom? Kaj bi z njim počeli? Bi imeli na tej podlagi kaj več pravic, ko so v vseh pogledih izenačeni z večinskim prebivalstvom, ko so polnopravni državljani Republike Slovenije? Sicer pa, če ni tako, bi se moral vsakdo vprašati, zakaj ti »Srbi« sami ne zahtevajo takšnega statusa. Odgovor je en sam: zato, ker ga ne potrebujejo, ker se ne počutijo od nikogar ogroženi, in ker so po svoje avtohtoni prebivalci teh krajev tudi brez kakšnega posebnega statusa.

Kdaj so prišli

Najbrž ni nobene potrebe, da bi se danes na veliko pogovarjali o avtohtonosti »Srbov« v Beli Krajini in Žumberku. Zato pač, ker se je potem, ko je to prebivalstvo preživelo v teh krajih že več kot 450 let, o tem smešno pogovarjati. Avtohtonost »Srbom« je s tem priznana sama po sebi, tembolj, ker je nihče ne zanika. Res pa je nekaj drugega, in sicer to, da bi o teh ljudeh zelo težko govorili kot o Srbih v pravem pomenu besede. Prej bi lahko govorili o pravoslavnem prebivalstvu, ki se je tod naselilo pred oblikovanjem nacionalne zavesti in naroda v današnjem pomenu te besede. Spomnimo se: dosegljenci, prebegi in uskoki so prišli v te kraje že v 16. stoletju. Naseljevali so se v krajih, ki so opusteli v časih turških roparskih vpadov in vojn. Priseljenci so prišli v treh obdobjih: leta 1530, 1531, in 1538, in sicer iz zahodne Bosne, Like, kontinentalne Dalmacije in iz drugih balkanskih krajev. Po beneško-habsburški vojni na začetku 17. stoletja je bilo od skupno 150 uskoških družin v Senju nekaj preseljenih v Žumberak. Ta vojna se je pravzaprav tudi začela zaradi senjskih

uskokov, ki so ropali beneške trgovske ladje in ena izmed posledic vojne, ki so jo Habsburžani izgubili, je bila tudi klavzura v mirovni pogodbi, da se uskoki iz Senja preselijo v notranjost habsburške monarhije. Avstrijska oblast je priseljence premišljeno naseljevala in jim dajala določene posebne pravice. V zameno za to pa jim je naložila dolžnost braniti mejo pred Turki. Ko so ti kraji prišli pod okrilje Vojne Krajine, doseljene prebival-

Danijel Žučak

Milan Kučan med žumberškimi tamburaši

stvo prav zaradi tega ni bilo pod plemiško zemljiško oblastjo.

Etnologi ugotavljajo, da je tako dvojno prebivalstvo v teh krajih živelo že v 16. stoletju, ki se med seboj razlikuje največ po poreklu. Na drugi strani pa je opaziti medsebojne vplive, ki so pač plod skupnega življenja. Razlike, ki jih ugotavljamo danes, se na primer v Žumberku kažejo v jeziku in nekaterih oblikah tradicionalne kulture. Seveda je ločnica med Slovenci, Hrvatini in »Srbi« tudi vera. Na Žumberški strani so po govoru staroselci čakavci s primestri kajkavščine, medtem

ko je daljnja okolica izrazito kajkavska. Priseljenci iz naših balkanskih krajev pa so prinesli svoj štokavski dialekt.

Strah Žumberčanov pred morebitno mejo

Prebivalci vasi Bojanci v Beli Krajini, ki se imajo za »Srbe«, so že pred slovenskim plebiscitom dejali, da bodo na njem glasovali za samostojnost nove slovenske države.

Tja torej ni imelo smisla hoditi, saj razen občne znanih stvari in ponavljanja ne bi odkril nič novega. Bolj zanimivo se mi je torej zdel širši belokranjski prostor in pa samo

v Novem mestu lepo sprejeli nastanek in delovanje njihovega društva, da nimajo nobenih zagat in preglavic, ki bi jim jih delalo okolje. S Slovenci da delijo dobro in zlo ter da bo večina članov odšla na plebiscit glasovati »za«. Kot državljani slovenske države pa so kajpak za njeno samostojnost.

V dokaz vsestranske razvejanosti njihovega društva me je povabil v novomeško gostišče Breg, kjer bodo njihovi tamburaši igrali predsedniku predsedstva Republike Slovenije Milanu Kučanu, ki se bo udeležil proslave ob 35-letnici novomeškega IMV. Vabilo sem z veseljem sprejel in zadel

problem. Najprej so mi povedali, da je večina prebivalstva tega dela Žumberka za to, da bi se priključili k Sloveniji, kjer so pred drugo svetovno vojno že bili. In res! S seboj so prinesli zemljevid sreza Črnomelj z opisom vasi iz krajevnega leksikona Dravske banovine, na katerem se črno na belem vidi, da je območje sedanjega krajevnega skupnosti Radatovičev pred (in celo med) vojno spadalo k Črnomaljskemu srezu. Meja se je spremenila šele po drugi svetovni vojni. Na vprašanje zakaj pa so skomignili z rameni, kar je pomenilo, da ne vedo.

Ali so potem le uspeli »svoj problem« predstaviti predsedniku Kučanu, ne vem. Gotovo pa je naslednje: če bi v primeru samostojne slovenske države, sedaj meja med Slovenijo in Hrvaško, ki poteka nad cesto Metlika–Novo mesto in se nad gorjanskim previsom na Vahti nadaljuje naprej po slemenu Gorjancev, postala prava meja, s carino in z vsem tistim, kar pač k takšni meji spada, bi bilo to za njih nevzdržno. Gre za podoben problem, kot ga doživljajo prebivalci vasi Štrigova v Medjmurju. Tudi iz teh krajev se večina ljudi vozi na delo v slovenska podjetja. Prav tako pa je edino tovarno v teh njihovih krajih (proizvodja elementov kopalniške opreme) postavil straški Novoles.

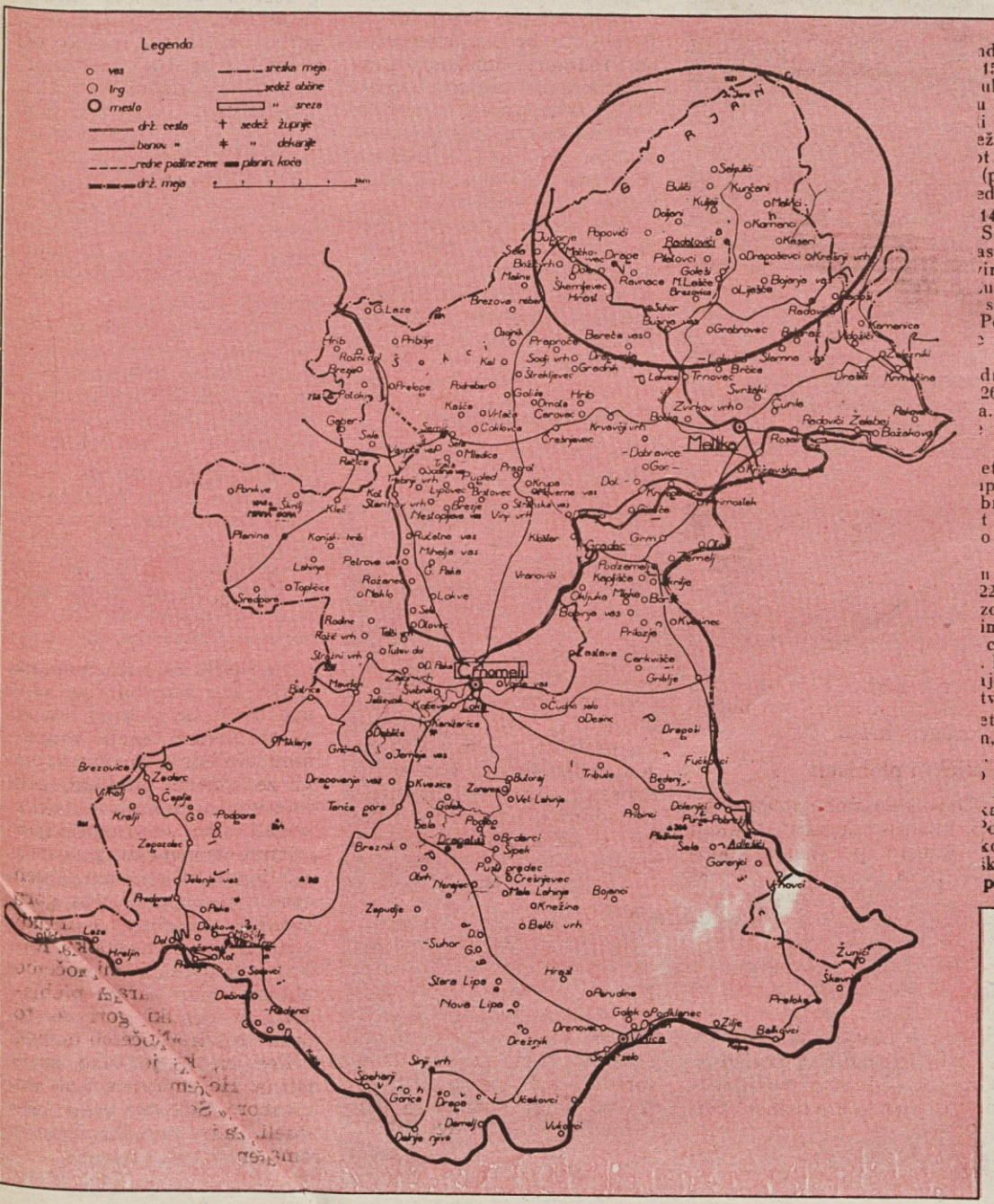
Dovolj prostora za vse

Danijel Žučak teh vprašanj ni hotel komentirati. Dejal je, da v društvu, katerega predsednik je, načelno ne prepuščajo do besede politike, ker bi bil to njegov pokop. Ni pa skrival, da jih poskušajo pod svoj interesni vpliv spraviti raskovičevski jurišniki iz SDS, ki so k njim naslovili prošnjo, naj se ogradijo od početja hrvaških oblasti v Kninu. »Mi pa smo jim rekli, da se nimamo od česa ograjevati, mi lahko samo obsojamo, kar velja predvsem za terorizem, ki se ga gredo tam doli,« je pribil. Za kakšne »Srbe« v Beli Krajini gre pa lahko izluščimo tudi iz primera, ko so jim iz SDS sporočili, da se bo neke njihove proslave, ki so jo imeli v Radatovičih, udeležilo tudi 40 pripadnikov SDS s šajkačami na glavah, kar so v Kulturno umetniškem društvu Žumberak iz Novega mesta odločno odklonili. »In potem res ni bilo nikogar k nam,« je še dodal Žučak, ki je gotovo najbolj zaslužen za uspešno in razvejano delovanje tega društva.

O ozračju v tem društvu, ki nam marsikaj pove tudi o filozofiji avtohtonih »Srbov« v Beli Krajini, v Novem mestu in drugod po Sloveniji pa nam po svoje priča razmišljanje Milana Dragišića v »Žumberčanu«, časopisu KUD Žumberak Novo mesto: »...Najpomembnejše je, da smo letos uspeli ustanoviti svoj tamburaški orkester in izdati prvo številko našega glasnika. S svojo glasbo in s svojim časopisom se bomo v kulturnem pogledu predstavili okolju, v katerem živimo. In kakor se bomo predstavili, tako nas bo to okolje tudi sprejelo. Če se bomo predstavili kulturno, nas bodo imeli za uspešne. In narobe, če bomo to storili slabo, bo mnenje o nas slabo.«

Glede na to, da so Novomeščani izbrali prav to skupino tamburašev za nastop pred Milanom Kučanom, Dragišićevih dilem danes ni več. Kulturna ponudba KUD Žumberak v Novem mestu ni samo internerga folklornega značaja, temveč je obogatitev kulturnega življenja širšega novomeškega in belokranjskega prostora. Milan Kučan pa je s pristnim ploskanjem na drugi strani dokazal, da bo v novi slovenski državi dovolj prostora za vse.

Ivo Kuljaj

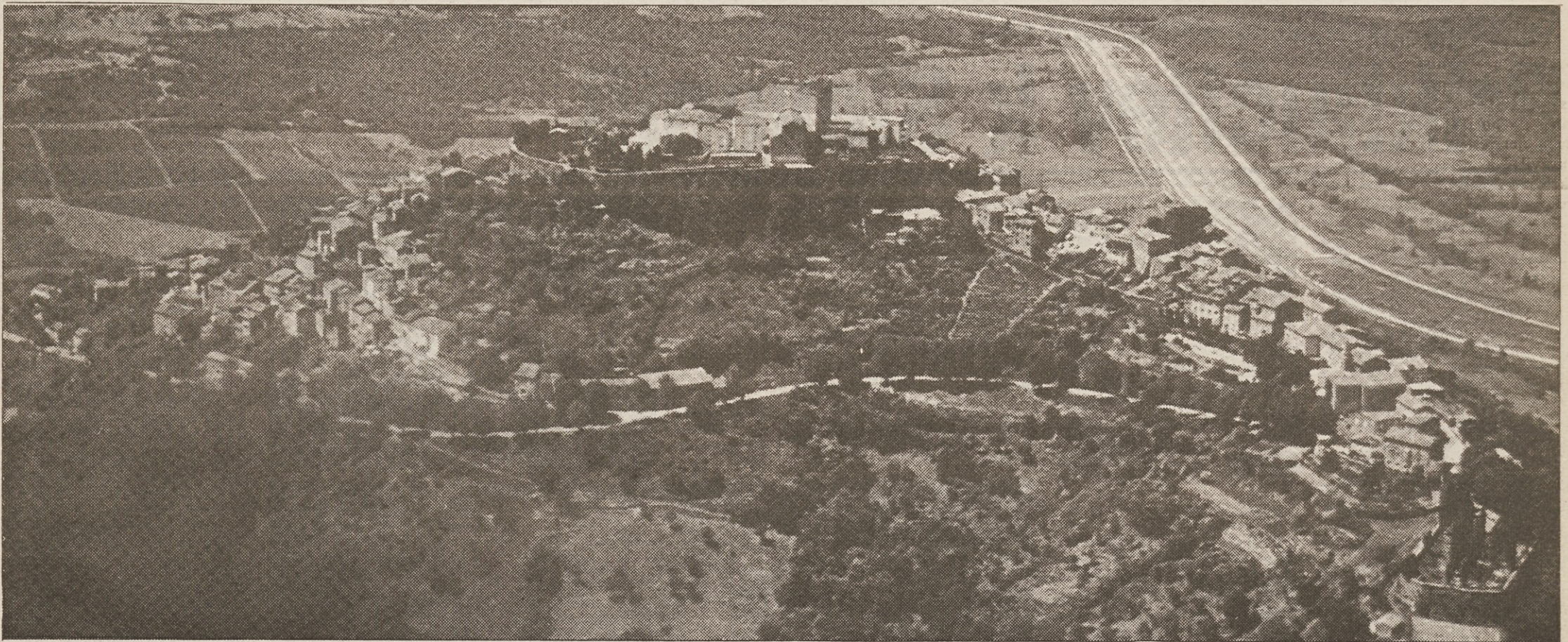
ad zdr 156 m. ublija u preli ban. eživlja t »Tri (prim. edeljo. 14 km. Suhor as leži ir Sel juža z sijaj. Polje. ima dr fin 265 m. a. Ne- pre- etlika ip Se- bregu t zelo o kot n pT 226 m. zdom. imajo ceste . Pre- tjo v tvo. etlika n. pT 1. Nm drž. canje olje- kovih ikodo poni-

Občina Radatovići
 reb. 2011, hiš 398, posest. 371, koč. 0, najem. 27. Površina 396.11 ha: njiv in vrtov 815.4, trav. in paš. 1741.2, vinogradi 12.1, gozdov 1271.2, ostalo 116.2. Od žumberških Uskokov srbsko-hrv. beguncev iz turške dobe, danes grško-katol. uniatov) so ob ustanovitvi metliškega sreza prebivalci radatoviške občine bili prideljeni temu srezu in tako Beli Krajini, pod katero so nekoč spadali vsi Žumberčani. Pripadli so tako Sloveniji, pod katero (namreč Kranjsko) je spadal Žumberk z gospodstvom že v 13. stol., ko so ga kranjski veliki knezi dajali v najem, a je bil nato po predhodni Vojni krajini in Karloškem generalatu 1865 s prebivalstvom vred definitivno prideljen Hrvatini. — Od celokupnega žumberškega teritorija, ki obsega 237 km², je pripadla za radatoviško občino metliškemu, oziroma nato črnomaljskemu srezu šestina pokrajine. Občini zavzema prisojna južna pobočja Gorjanec, ki so še v veliki meri porasla z gozdom. Goz. je mlad, največ buk, manj hrast in jelka. Na nekaterih kmetijskih lasti ga je le 280 ha. Vino (v majhni meri) pridelajo le nekatera južna naselja. Od živine goje kmetje običajno le vole za delo, dosti pa drobnice. Zemlja — večji del težka ilovica — ni plodna, radi nagnjenega kraškega sveta. Poljedelstvo ne krije domačih potreb, a iznajdljivo in podjetno ljudstvo, ki se že od naselitve — stanujoč večji del po kolibah — bori s siromaštvom, si zna pomagati. Marsikdo ima korist od prispevkov v Ameriko izseljenih svojcev. Razen tega pridno krošnjarijo (zlasti z blagom). Zadržno življenje so že pred desetletji popolnoma opustili. Celotni žumberški teritorij, ki sega na vzhodu do gore Grabrovice in potoka Bregane, deli Kupčina v dva dela. Prebivalce na zapadni strani Kupčine nazivajo Uskoki »Fužinarci«, na vzhodni strani pa »Maslarci. Radatoviška občina spada k »Fužinarjem«, ki se bavijo bolj s trgovino drobnice, svinj ter krošnjarstvom, medtem ko se »Maslarji« bavijo bolj s poljedelstvom in govedorejo. Belokranjci pa nazivajo vse Uskoke Vlahi. »Maslarji« in »Fužinarji« se ločijo med seboj nekaj tudi v nošnjah, dialektu (štokavščini), značaju. Naselili so se v 1. pol. 16. stol. od 1530 dalje od rek Cetine in Zrmanje v Dalmaciji ter ustanovili naselja, katerih velika večina nosi ime po priiinkih kolonistov.

Iz Krajevnega leksikona Dravske banovine

Novo mesto, kjer živi precej ljudi, ki jih je šteti med potomce nekdanjih priseljencev. Reportersko beležnico sem začel polniti v Novem mestu, kjer sem se pogovarjal z Danijelom Žučkom, ki je predsednik »Kulturno umetniškega društva Žumberak« v Novem mestu. Povedal mi je, da so

v polno. Tam sem se namreč srečal z ljudmi iz jugozahodnega dela Žumberka (kraji nad Metliko), ki so me posilili, naj zaradi morebitnih težav s hrvaškimi oblastmi ne navajam njihovih imen. Spraševali so me, če poznam kakšnega Kučanovega svetovalca, ki da mu imajo zaupati zelo velik

Čigava bo Istra

Da je Istra naš največji polotok, smo se vsi naučili že v šoli. Na začetku demokratičnega vretja pa nas je Mladina podučila, da se prav na istrskih tleh lahko zalomi kup vprašanj. To so potem začutili tudi Srbi in začeli žugati Hrvatom, češ če se boste igrali z nami, vam bomo mi v Istri spet naščuvali Italijane. Da je med zahodnimi sosedi veliko takšnih, ki jim ta čudoviti košček naše zemlje močno diši, seveda ni treba posebej dokazovati.

Bo švercarska?

Končno tudi Italijane z Istro vežejo »zgodovinske vezi«, ki so dandanašnji tako sodobne. Za sever s Krasom, Čičarijo, Učko bi se verjetno vsi zainteresirani še nekako domenili. Domačini pravijo tistim krajem Bela Istra, saj so goli in kažejo bela kamnita rebra.

Od obale tja se razprostira Rdeča Istra (pa ne zaradi tega, ker so tod komunisti z levo roko naščuvali tuđmanovce), ki ji daje ime neverjetno plodna rdečkasta zemlja. In potem čudovita obala.

Tod se skomine tepejo že tisočletja. Rimljani, Benečani, Francozi, Avstro-Ogri, Italijani, in na, prav te dni Hrvati in Istrani in Slovenci in Srbi in Albanci in švercarji...

Koga drugega naj bi izbrali za prvega sogovornika o Istri, če ne človeka, ki je že doslej živel prav od teh in onih meja, tudi od tistih v naših glavah?! Izvoli, Mario:

»Naj se kar pričakajo! Bolj se bodo, bolje bo za nas! Verjemi, da Istra od pamtveka pripada prav nam, švercarjem. Bolj so se dajali zanjo, bolj je nam je šlo.

Tu se tihotapi vse, od cigaret, rib, školjk, do vzhodnih in zahodnih valut pa mamil, žensk... Kaj bi ti našteval! In če bi Istro prepredli z ne vem koliko mejami, nam ne bi bilo hudega. Več je mej, več je razlik, in več je razlik, bolj slušimo.

V glavi bi se ti zvrtilo, če bi ti povedal, koliko sem v enem letu zaslužil, ko sem tod kupoval forinte in češke krone od te vzhodne mizerije, jih potem vozil v Trst, tam menjal za dinarje, jih spravil nazaj in zanje v sezoni nakupil marke. Premoženje! Le jaz sam! Kaj šele vse te organizirane mafijske mreže!?

Bo Antejeva?

Zdaj pa imaš tam nekakšno demokracijo, vsi gredo lahko sami po svetu in mi, pošteni švercarji, smo ob zlato jamo. Potem ti jo še Ante zagode s prodajo mark v naših bankah. Ja kam pa pridemo, prosim te! No, vsaj Ante nas ni

razočaral. Od njega bo še kaj za nas.

Potem sem slišal, da je tudi demokracija Vzhodne Evrope vrnila po drugi, kar je vzela po eni plati. Zdaj prihajajo od tam dekleta, ki jih lahko prav poceni porabiš domala za vse. Cveti kontrabant s cigaretami. Kako je z ribami in školjkami, pa ve že vsak turist, ki se mu ljubi malce pogledati okoli sebe. Skratka, švercarji navijajo za spore in spopade.

Bolj resen je bil Vlado, ki je sicer (mislim med drugim, kar velja skoraj za vsakega Istrana) turistični delavec:

»Končno je prav ena figa, kako se bodo o Istri zmenili Slovenci in Hrvati in Italijani in vsi, ki v njej bivajo. Važno je, da čimprej mrknemo iz Juge. Tod smo kot v vseh turističnih krajih največji 'proizvajalci' deviz. Od njih pa imamo le toliko, kolikor jih vsakemu posebej uspe obdržati v lastnem žepu. Vse druge je pobrala država. Z njimi je krmila nerazvite in predvsem samo sebe, torej armado.

Ante kljub lepim besedam o trgu, turizmu, razvoju, Evropi ni prav nič boljši. Po devizah čuti še večjo lakoto. Prav pogolten je.

Pametni so bili le tisti, ki so jih sproti vlagali v lokale in druge nepremičnine, v tuje banke ali pa lepo v nogavice. Vsi drugi so se pokazali za navadne bedake. Kar jim niso pobrali, so dali kar sami. In Ante je to nalagal v tuje banke in zdaj žanje obresti.

Klinc pa tak Hrvat, saj je najbolj ogoljufal prav svoje ljudi. Od kod pa je največ deviz, če ne prav od tod in iz Dalmacije?! In kdo zdaj ve, kako in kdo gospodariti z njimi! Država pobira obresti in devize potem pripelje nazaj sem in jih prodaja svojim državljanom. Kdo pri tem zasluži, je jasno.

Bo avtonomaška?

Turizem, ki največ deviz prinaša, pa jih veliko tudi potrebuje. Še posebej v državi s tako bednim gospodarstvom, s tako nesramno nekakovostno ponudbo.

In ker so nam jih pobirali doslej, težko verjamem, da bo kaj bolje v hrvaški ali pa v slovenski državi. Prevelike apetite kažeta obe že na začetku. Kdo bo krmil vse to?!

Zato je v Istri vse več ljudi, ki so vse bolj naklonjeni kakršni koli že avtonomiji. V Istri je manj in manj Slovencev, Hrvatov, Italijanov... Vse več je Istranov, ki se zavedajo, da bi sami bolje, bolj varno in gotovo bolj mirno in prijateljsko živeli. Med seboj in z drugimi, ki bi jih samostojni nekako ločili. Saj zdaj se po vsej Evropi toliko govori o tamponih. Avtonomna Istra bi bila brez dvoma čudovit tampon.

Ko sem pisal »Slovencev, Hrvatov, Italijanov...« sem tiste tri pike postavil nalašč. V Istri se vse manj govori o domnevem Tuđmanovem planu, da bi tod naselili Hrvate iz Romunije in s tem uničil istrsko rdečo opozicijo in avtonomaške težnje. Tudi Srbov se ne bojijo, češ da gre za fizikalce ali pa za upokojene oficirje, ki sicer vedno nekaj rovarijo, predvsem pa glasno izpevajo svoje velikosrbske

blodnje. V Istri jih vsaj po mojih spoznanjih ne jemljejo preveč resno. Bolj jih je strah – no, pa lepo po vrsti, da bo zgodba bolj napeta.

Doslej smo se menili v Poreču. Beseda že sama užeja, pa še pogovor je bil tak, da se je zbiralo vse več prijateljev, sosedov – znancev že ne, kajti kljub navidezni brezskrbnosti o teh stvareh še vedno razpravljajo po svoje konspirativno.

Bo Albanska?

No, odločili smo se zaviti na okrepcilo v spodobno gostilno. In težava je bila tu. Ne le zaradi mrtve sezone, ko je vse zaprto. Ko smo izbirali lokal, smo se pomikali vse bolj proti Taru in od tam na celino. Na obali in v večjih mestih, v Poreču pa še posebej, namreč ni ostalo nič istrskega več:

»Kakšen Poreč neki!« je prišel gostitelj Pavle. »To je Istanbul, Turčija. Nobenega mediteranskega šarma več, vse so okupirali Albanci!«

Ko smo le prišli do prave konobe, do kozliča na ražnju celo in je istrska juha do

konca odvezala grla, se je usulo:

»Kako nevaren je prodor Albancev, se tudi mi dolgo nisimo zavedali. Pridejo skromno, začno od malega in potem delajo, delajo pridno, tiho, noč in dan. Že tu nas nesejo, saj smo prav sredozemsko lagodni. Brž se naučijo jezika, ne enega, kolikor jih pač potrebujejo. In združujejo denar, vse v eni roki. Potem kupujejo. V svojem imenu ali potem, ko domačine začne skrbeti, v imenu ljudi, ki so za denar pripravljeni na vse. In kar naenkrat vidiš, da so njihovi najboljši lokali, najbolj obetavne lokacije, vse več hiš, zemlje. Ta jim še najbolj diši, saj jih prihaja vse več, rodnost je neverjetna.

Potem pride tisto še bolj nevarno. Denar. Kopiči se in kopiči, zanj pa pri nas dobiš vse. Službo, politika, inšpektorja, policajca, davkarja, vse lahko kupiš in oni so kupili.«

Vsaj na videz mora človek temu pritrčiti. Filigrani, slaščičarne, gostilne, cele ulice so si nadele kičasto orientalsko bleščavo. Čudoviti istrski kamen tone v kričavi mavrici z vzhoda.

Naj bo Istra Istranov

Pa pustimo velikoalbansko zaroto, ki je bolj mafijska za-

devščina kot kaj drugega. Vsaj za zdaj. Pustimo tudi modrovanja o Istri, Jugoslaviji v maelm, o kulturnem mozaiku, ki je prednost, o napačnem investiranju v beton, ki je sem potegnili množico nekvalificiranih natakarev in drugih delavcev iz nerazvitih krajev države pa uničil najlepše dele obale in vrednote zraven. Gostilniška debata pač, ki ji kljub vinski omami seveda ne gre odrekati tudi zrn resnice.

Končajmo s tem, kaj so moji sogovorniki napletli o nas, o Slovencih:

»Po svoje smo vam tod hvaležni, po svoje ste pa še hujši ali od Albancev. Še bolj hianavsko ste speljali vse skupaj. Že res, da ste Istro prvi oživili. S svojim denarjem in posluhom za turizem, ki je od vas najprej zavel. Končalo se je pa tako, da imate vikende v najlepših zalivih. Počitniške domove, od katerih imate še sami verjetno izgubo (Istra pa brez dvoma), ste postavili tako, da zdaj onemogočajo vsako turistično ali urbanistično načrtovanje. Vaš bančni kapital je bil tu dolgo monopolen. Že zato ne verjamemo srbski propagandi, da ste za razbitje Jugoslavije in odcepitve. Tod že ne, preveč bi izgubili. Veliko več kot Istra!«

Strinjali pa smo se, da bi vsako razkosanje, kakršnakoli meja, Istri (razen švercarjem seveda) le povzročilo neprecenljivo škodo. Proti temu pa je menda res najboljši recept odgovor na vprašanje v naslovu – Istro Istranom!

Najboljši pa zato, kot sem slišal, ker Istra ne po svoji zgodovini, ne po svoji narodnostni sestavi, ne po kulturnem izročilu in še najmanj po perspektivi in gospodarskem interesu ne prenese zaplankanosti, ozkih nacionalizmov, okorele državnosti in podobnih tegob, ki nas v zadnjem času tako ogrožajo. Hoče biti sodobna regija, povezana s številnimi evropskimi. Noče biti nikogaršnja ekonomska kolonija, kar je bila pravzaprav v vsej svoji zgodovini prav do danes. Tega Istrani nočejo več, pa naj bi se dogajalo v imenu katere koli zastave, s katerimi tako radi mahedajo narodi, katerih deli sestavljajo – Istrane.

Ciril Brajer

Igralec in režiser Božo Šprajc: vsak kulturni minister v Evropi bi se konec 20. stoletja moral otepati ponujanja vrednostnih kriterijev

Čas, ki smo ga živeli, je bil izjemno zaznamovan s političnim

Igralec, scenarist in režiser Božo Šprajc ima za seboj za slovenske razmere kar lepo število filmskih režij – pred nedavnim smo si lahko ogledali njegov četrti film »Decembrski dež«, nadaljevanka z naslovom »Pripovedke iz medenega cvetličnjaka« pa je že nared za predvajanje na ljubljanski televiziji. Poleg tega ga poznamo kot igralca ljubljanske Drame, kar priča, da se ne zadovolji samo z eno zvrstjo umetniškega izražanja. Za začetek smo ga vprašali, kako je mogoče, da je glede na svoja leta in razmere v slovenski kinematografiji posnel že toliko celovečernih filmov.

– Morda je to za naše razmere veliko, že v beograjski kinematografiji pa bi bilo to bolj relativno. V kinematografiji, ki kvantitativno veliko dela, je tudi možnosti več. Svoj prvi film sem posnel pri enaintridesetih, Srdjan Karanović na primer pa pri 22 ali 23 letih. Tudi v svetu bi po vrsti lahko naštel primere, ko so režiserji svoj filmski prvenec posneli precej prej kot jaz. Pri meni gre morda res za intenzivno obdobje 12 let, ko sem posnel štiri celovečerne filme, dve televizijski nadaljevanki in nekaj televizijskih dram.

● **To pa je čisto spoštljiv opus, če upoštevamo, da ste ves ta čas še igrali v Drami...**

– Videti je veliko, za normalno in večjo kinematografijo pa to ni veliko. Sam sem dovolj zgodaj spoznal, da se ne kaže vezati samo za film, saj pri nas režiser pride premalokrat na vrsto za film. Zato sem se poskušal navezati še na umetniški del televizije, ki se veže na dramski program.

● **Pri delu za televizijo ali film so zagotovo razlike, vendar, ali gre za dva nezdržljiva medija?**

– Danes se v svetu, ljudje pogosto selijo od filma na televizijo, malo redkeje v nasprotni smeri. V ameriški film vdira televizijski model, predvsem zgodba, pogledajte, tudi letošnji zmagovalec v Cannesu je televizijski režiser.

Vprašanje pa posega na teoretično področje. Gotovo so razlike v filmskem jeziku, v dramaturgiji, žanrski opredelitvi. Film je primernejši za velike teme, televizija za bolj komorne, zaprte, pogreznjene v intimo. Drugo področje so tehnološke razlike. Za televizijo je značilna magnetna tehnologija slike, čeprav delajo tudi na filmski način. Pri pripovedovanju zgodb pa ni velike razlike. Ni važno, s kakšno tehniko pripoveduje zgodbo.

Film nima vnaprej zagotovljenih gledalcev

● **Vendar je usoda televizijskega dela drugačna, bolj minljiva.**

– Da, po končanem izdelku je življenje filma drugačno. Gledalec si ga, v nasprotju s televizijskim programom, ki pride v vsako hišo, mora posebej ogledati, prostovoljno se odloči za to, si vzame čas, celo plačati mora, da si ga ogleda. Film vnaprej nima gledalcev. Zato se v njem mora veliko zgoditi, veliko mora ponuditi in to atraktivnega, da pritegne gledalca.

● **Je torej mogoča vrednostna primerjava?**

– Globalno gledano film omogoča popolnejše delo, po

organizacijski in tehnični plati je tudi zahtevnejši. Na televiziji snemajo gore programa, ki mora teči vse dneve. Tudi to nekoliko znižuje kriterije. Moram pa povedati, da je umetniški program na televiziji med najbolj gledanimi, gledalci si praviloma ogledajo vsako domače delo.

● **Posneli ste štiri celovečerne filme, bi posneli še kakšnega, če bi bilo to odvisno samo od vas?**

– Dve stvari sta me vedno preganjali. Nisem naredil partizanskega filma. To blago je imelo ob mojem začetku še pozitivno ceno. Nameraval sem, da bi po romanu Mladena Oljače Molitev za moje brate posnel film. To bi bil medrepubliški projekt, ki mi je vzel veliko časa za organizacijsko tehnične priprave, toda pozneje se je izkazalo, da ni več možnosti za medrepubliško sodelovanje, ki bi jih ta projekt terjal. Drugi namen je bil, da bi posnel Šeligovo Ano. To je po mojem mnenju njegova najboljša drama. Glavni razlog ali izgovor, da do filma ni prišlo, je, da so menili, da bi film posegal na področje meddržavnih odnosov s Sovjetsko zvezo – glavna junakinja, preganjana revolucionarka, je izginila nekje v Sibiriji.

● **Kako pa mlad režiser sploh dobi možnost za prvi film?**

– Sam sem do svojega prvega filma prišel dokaj težko. Bila je huda konkurenca – štirje smo bili, dva mlada in dva starejša režiserja. Pisati smo morali režijske ekspertize scenarijev in na osnovi mojega koncepta scenarija me je izbral dramaturški sektor Vibe. Tako sem posnel »Krc«. Film si je samo v Ljubljani ogledalo 50.000 gledalcev in zato mi je Bojan Štih ponudil naslednji film. To je bil »Dih«, ki sva ga pripravila skupaj s scenaristom Žejkom Kozincem.

● **Malo se povrniva nazaj, k partizanskemu filmu. Čeprav časi niso naklonjeni temu, vendar, bi bilo mogoče zdaj drugače spregovoriti o tem obdobju?**

– Naša generacija je bila prezasuta s to tematiko. Gotovo pa obdobje 1941–1945 ponuja ogromno. Obdobje mejnih situacij je za film najbolj zanimivo. Tu so tragične usode, medsebojni odnosi, zapleti. Ljudje so ves čas hodili po robu med življenjem in smrtjo, vsaka odločitev je lahko bila usodna. Če že ne mi, se bodo prihodnji rodovi gotovo vrnili k tej tematiki.

● **Pri dveh filmih ste sodelovali s scenaristom Kozincem, sicer pa scenarije pišete sam. Se zanašate, da ste najboljši?**

– Pri nas le malo ljudi zna pisati scenarij. To tudi ni nji-

hovo poklicno delo. Ta naključnost in poljubnost pa človeka prisilita, da dela sam, zlasti še, če je nagnjen k temu. V Ameriki poznajo poklicne scenariste, ki mu režiser pove, kaj hoče, on pa mu to napiše, v Evropi je film bolj avtorski, mi pa smo del Evrope.

Igra je temeljna za gledališče ali film

● **Ob tem, da ste torej režiser in scenarist, pa ste pravzaprav zaposleni kot igralec. Ali je mogoče reči, kaj ste najprej ali pa kaj je pomembnejše?**

– Že ko sem se vpisal na igro, sem slutil, da bom študiral tudi režijo. Pravzaprav sem nameraval v tretjem letniku vpisati še režijo in študirati vzporedno. Vendar je pri študiju igre toliko študijskih obveznosti, da ni šlo drugače, kot da sem najprej končal igro. Dobil sem možnost, da od igre živim, socialni vidik pa je bil zame zelo pomemben, saj sem zgodaj izgubil očeta in smo trije nepreskrbljeni otroci z mamo dokaj težko živeli. Tako sem se zaposlil v Drami in nato študiral režijo – filmsko in gledališko. Kombinacija se je kasneje izkazala za uspešno. Igra je fundamentalna tako za film kot za gledališče, celoten »cirkuški« posel izvira iz igre. Nikoli mi ni bilko žal, da je tako, stalen stik z igro mi omogoča, da obrt dobro poznam, rad igram, ne bi se mogel odreči prednosti, ki jih daje igra. Igra je v medijskem smislu isto, kot so v romanu besede.

● **Vse teme, ki se jih lotevajo vaši filmi, so aktualne, družbeno angažirane, za naš časopis bi celo lahko rekli sindikalistične. Kaj pravzaprav hočete povedati v svojih delih, če si privoščimo to zbanalizirno vprašanje?**

– Res je malo mazohistično, če moraš sam razložiti, kaj želiš povedati. Skozi vse, kar delam, poskušam reflektirati, artikulirati odnos do časa, okolja, historičnega okvira. Od tod izbira sodobnih tem. Vedno me je zanimalo področje političnega kot konfliktno območje medsebojnih odnosov. Skozi politiko je mogoče koncentrirano povedati marsikaj, kar atikulira bivanjske izkušnje. Čas, ki smo ga živeli, je bil izjemno zaznamovan s političnim, vsi smo bili prisiljeni biti tudi politiki. Zato je morala biti tudi v filmu politika. Seveda kot en element, osnova so vendarle človeške usode in njihovo reflektiranje. Vendar ja zame te vrste filma – družbeno kritične drame najbrž konec.

● **Kako pa to pojasnjujete?**

– Zdi se mi, da sem prišel do rezultatov, ki so pač v skladu z mojo samostoj-

nostjo. Ta tematika me ne vleče več, poskušal se bom preizkusiti v čistejših dramskih oblikah. Tako sem čez poletje napisal scenarij za ljubzensko grotesko, hočem se preizkusiti tudi v komediji.

Čas se ne omogoča zdrave distance

● **Toda vaši kritični filmi so pomenili izraz revolta nad določenimi razmerami. Vas zdaj položaj ne vznemirja več?**

– Nekoč so me v nekem partijskem kabinetu vprašali,

zakaj tako črno habitiram našo družbeno stvarnost. Odgovoril sem, naj si spomenike postavljajo politiki sami, moja vloga je drugačna. V zadnjem desetletju ali malo več sta bila film in gledališče tisti demokratični prostor artikulacije kritike družbenega sistema in stvarnosti, kjer so bili mogoči preboji. Ne razglašam se za prvega demokrata v preteklem obdobju, tak je bil pač čas. Filmarjem je bila omogočena kritična analiza. Perverznost tiste politike pa je bila, da je za to dajala denar. Sicer pa se je strpnost politike

zapirala in razpirala. Za moj »Krc« so govorili, da je pretemačen in da ne bo zagledal luči dneva. Sicer pa politika pri nas, v Sloveniji, ni bila nikoli tako povampirjena, da se ne bi dalo živeti z njo.

● **Si lahko vaše odmikanje k čistejšim oblikam, kot pravite, razlagamo kot prepričanje, da ni več družbenih problemov in delovanja nove oblasti, ki bi bili vredni kritike!**

– Sedanji čas se ne omogoča zdrave distance. Prejšnjega smo živeli 20 let in to nas je gnalo v kritično govornje in odpiranje demokratičnega prostora. Današnji čas je še kaotičen, to je obdobje prilaganja. Zgodila se je velika stvar, zgodil se je družbeni prevrat brez prelivanja krvi. Toda še premalo časa je, da bi vse stvari postavili na pravo mesto, da bi jih videli takšne, kot so, ne take, kot se razglašajo, da so. Danes sistem gradi na tem, da prevladujejo laž, nemoralna, pokvarjenost, zato so potrebna podrobna pravica vedenja, ljudi, vključno s tem, kako bomo delavca najhitreje nagnali na cesto. Celotno območje je pokvarjeno, zato potrebuje opozicijo, da jo nadzira. Prejšnji sistem pa govori, da so ljudje dobri in pošteni, da je tudi sam visoko moralen. Cela naša kritika se je ukvarjala s tem, da oblast ni tako visoko moralna, kot se razglašala. Ko smo zaslužili, da je nemoralna, smo jo začeli kritično obravnavati. Nastale so zgodbe, v katerih smo jo kritizirali. Moj »Dih« prikazuje oscilacijo morale.

Sedanji režim je pozabil socialdemokratske osnove

● **Tudi sedanji sistem ni visoko moralen, to lahko javno vidimo.**

– Sedanji režim je pozabil na socialdemokratske osnove prejšnjega sistema, to je hudičevo narobe in kmalu se bomo začeli spraševati, kje so. V prejšnjih časih so ljudje izginjali iz politike, gotovo so morali biti pred tem hudi kabinetni boji, vendar je bila to prikrita plast politike. Danes je vse bolj javno in na to se bomo morali navaditi. Mislim, da je odstop od socialno-demokratskih vrednot začasen, za ta primer še kako velja Marx, ko pravi, da stopnja produkcijskih sredstev določa odnose in družbeno razmerja. Danes je še vse obrnjeno na glavo, tudi imena strank, toda pogledajte, to, kar danes Tomšič počenja skupaj z Ravnikom, je znak, da se stvari morajo pravilno sprofilirati.

● **Sedanji antagonizmi bi morali biti privlačna snov za umetnika?**

– Znotraj sedanjih političnih dogodkov je gotovo prostor za intimno dramo, raziskavo človekove usode, na primer tistih ljudi, ki jih Ferid Muhić imenuje »histerični konvertiti«. Še včeraj so prisegali na najbolj ortodoksno doktrino, danes pa se hite priklanjati zaradi hlepenja po oblasti in se prodajajo kot

Režiser, igralec in scenarist Božo Šprajc je študiral igro in gledališko režijo na AGRFT v Ljubljani. Od leta 1969 dela v različnih slovenskih gledališčih kot igralec in režiser, do leta 1977 je zaposlen v SNG Drami v Ljubljani. Za TV Ljubljana je leta 1975 prvič režiral celovečerni igrani film. Odtlej na televiziji občasnorežira dokumentarna in igrana filmska dela. Leta 1978 je za Viba film posnel prvi kratki film. Od takrat je za to filmsko hišo posnel še en kratek film in štiri celovečerne igrane filme.

Med pomembnejšimi filmskimi deli so:

- Bog nas varuj revolucij in rdeče poplave, celovečerni dokumentarni film, režija, produkcija TV Ljubljana (1975)
- Gibljive slike Božidarja Jakca, dokumentarna TV serija v treh delih, scenarij in režija, produkcija TV Ljubljana (1977)
- Krc, celovečerni igrani film, režija, produkcija Viba film (1979)
- Ante, igrani TV film v treh delih, scenarij in režija, produkcija TV Ljubljana (1982)
- Dih, celovečerni film, režija, produkcija Viba film (1983)
- Sonce za dva, celovečerni igrani televizijski film, režija, produkcija TV Ljubljana (1986)
- Odpadnik, celovečerni igrani film, scenarij in režija, produkcija Viba film (1988)
- Pripovedke iz medenega cvetličnjaka, televizijska nadaljevanka v petih delih, scenarij in režija, produkcija TV Ljubljana (predvajati jo bodo začeli 27. januarja 1991)
- Decembrski dež, celovečerni igrani film, scenarij in režija, produkcija Viba film in TV Ljubljana (1990)

najbolj pluralistični demokrati.

● **Kulturo pa se v teh časih ne obeta nič dobrega...**

– Kulturo vedno živi neodvisno od politike. Kateri koli del se je razvidneje vezal na politiko, je bil kratke sape. Za kulturo ni nobenega strahotnega preobrata. Zdi se mi, da ne bo nič bolj demokratična kot doslej. V osemdesetih letih si je pri nas izbojevala avtonomen prostor in se ni dosti zanimala za politiko.

Kulturi ne kaže ponujati moralnih sodb

● **Vendar se ponuja nova ideološkost...**

– Bojim se, da se res ponuja nova oblika ideološkosti, kar bi bilo slabo za kulturo. Kultura 20. stoletja potrebuje za svoje delo denar, in če bodo programi odvisni od ideološke naravnosti, potem bo to korak, za katerega smo mislili, da je že mimo. To je z razumom mogoče dojeti, z razumom pa bi se temu dalo tudi izogniti. Če je prejšnja oblika družbenega življenja omogočala kulturno avtonomijo, bi sedanja, ki je zrasla na absolutno demokratičnih postulatih, morala kulturi tudi zagotoviti prostor za delovanje.

● **Kulturni minister napoveduje »tradicionalne« vrednote v kulturi.**

– Novi minister zagovarja konservativni sistem. Po programu ga še ne moremo soditi, po tem, kar je govoril, pa že in do tega sem se nestrno vedel. Očitno zagovarja »zdravi tradicionalizem«, iskanje večnostnih vrednot v tradiciji. Vsekulturni minister v Evropi ob koncu 20. stoletja bi moral bežati od ponujanja vrednostnih kriterijev in moralnih sodb za kulturo. Mislim, da bi moral v kulturi omogočati načelo vseh cvetov, če tega ne bo, bomo imeli invalidno kulturo.

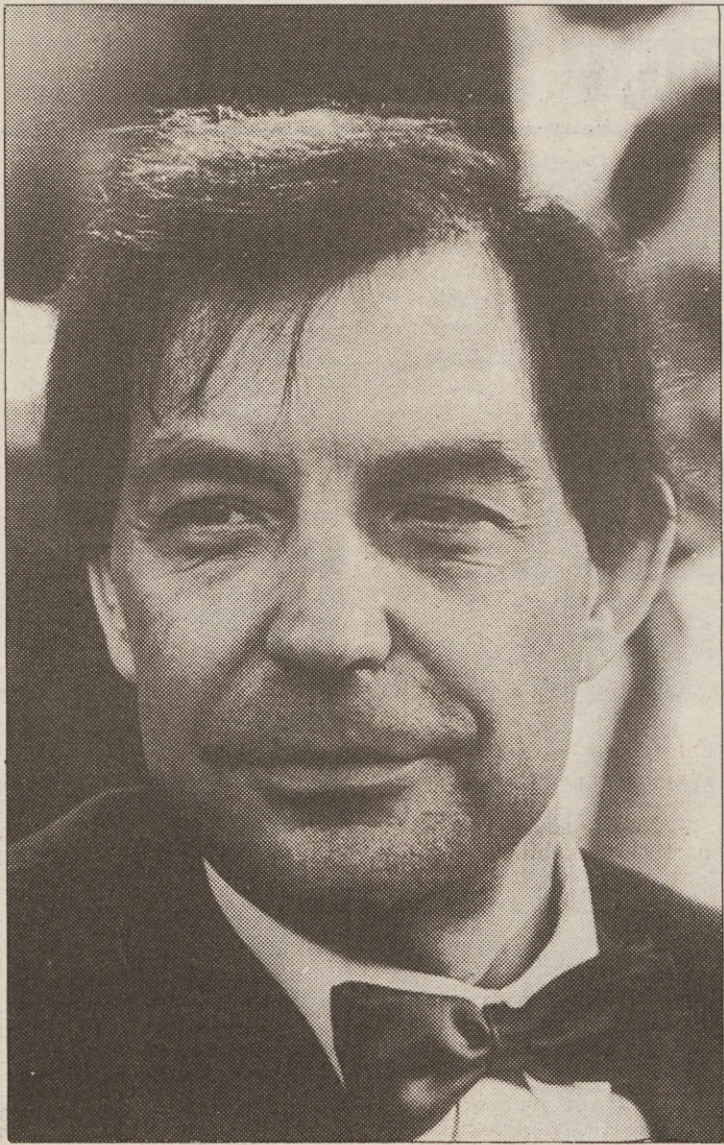
● **Toda na oblasti so vendar vaši kolegi, kulturniki, ki so bili med glavnimi nosilci demokratičnega preboja in pluralizacije naše družbe. Mar oni niso krivi za takšen položaj?**

– Da bi imeli ti kulturniki zasluge pri sesutju prejšnje oblasti, je grozna pomota. Glavno vlogo pri tem so imele leve sile znotraj socialne demokracije. To je bila tista frakcija znotraj partije, ki je vedela, da konec pluralizma interesov pomeni večstrankarski sistem. Sedanji pluralizem je rezultat tega, da je zveza komunistov doživela velikansko evolucijo, ne samo zaradi zunanjih, ampak predvsem lastnih, notranjih vzrokov.

Sebe prištevam med to frakcijo, ki je omogočila ZK sestop z oblasti in večstrankarski sistem. Znotraj demokratične, pluralne frakcije se je izoblikovala zavest, da se je sistem, ki smo ga živeli, izčrpal in se bo treba zateči v drugega.

Boljši del teh ljudi sedi danes zunaj oblasti, saj tudi teh demokratičnih sprememb niso želeli zaradi oblasti, ampak, ker so hoteli živeti v drugačnih razmerah. Na oblast pa so prišli tretji, ne tisti, ki so povzročili revolucijo. Tako je v vseh revolucijah, tudi v francoski, ko so glavni revolucionarji končali pod giljotino, na oblast pa so prišli tretji. Večina civilnopравnih sil pri nas je hotela spremembe. Sedanji položaj se pač da razumeti, ni pa mogoče govoriti, ali je dober ali ne, tako pač za zdaj je.

Igor Žitnik

Je bera letošnje turistične sezone takšna, kot smo si jo želeli? Smo na račun (pre)visokih zunajpenzijskih cen in precenjenega dinarja iztržili manj, kot bi sicer? So medsebojne zdrahe in negotov politični položaj prikrajšali tudi slovensko turistično gospodarstvo? Kaj se nam obeta jutri, če se bomo postavili na lastne noge in pričeli graditi vse na lastno pest? Se bomo morali odpovedati dosedanjim gostom iz južnih delov sedanje Jugoslavije? Se bomo sploh lahko še sončili in kopali na čudovitih dalmatinskih otokih? In kaj bo s kopico naših počitniških domov onkraj (morebitne) nove državne meje?

O vsem tem in razumljivo tudi o nekaterih drugih stvareh, o katerih danes toliko premišljujemo Slovenci, smo v teh prednovoletnih dneh razpravljali s slovenskim ministrom za turizem in gostinstvo – gospodom Ingom Pašem. Ljubljana si je že nadela svoje praznično oblačilo, vsem se je še veliko bolj mudilo kot ponavadi – tudi nam, novinarjem, ki smo iskali sogovornike in gradivo za novoletno izdaje svojih časopisov – česar pa minister Paš ni izbral za izgovor, češ da nima časa.

Vzel si ga je dovolj, da nam je razgrnil svoja gledanja na razvoj gospodarske dejavnosti, ki bo, gledano iz tega ali onega zornega kota, v prihodnje pomembno vplivala na dohodek Slovenije in s tem na ves naš nadaljnji razvoj. Saj dobro vemo, da imamo prav na tem področju, to je na področju turistične dejavnosti še veliko neizkoriščenih možnosti.

Lahko se pohvalimo s precej tistega, kar druge turistično razvite dežele že davno ne premorejo več.

Dober glas daleč seže, slab pa še veliko dlje

»Letošnje leto smo v Jugoslaviji gostili manj turistov kot lani. Kar za 7 odstotkov manj. Ob tem pa je značilna tudi drugačna struktura gostov.

No, poleg tega so v turizmu očitna še nekatera druga gibanja, ki nas niti niso presenetila, saj jih poznamo že nekaj časa. Tako smo imeli spet manj gostov iz Nemčije v primerjavi z lanskim letom.

So pa prav ti zahodnonemški turisti še vedno na prvem mestu med vsemi tujimi gosti. So še vedno najštevilnejši. Kljub manjšemu številu turistov, ki

so letos obiskali Jugoslavijo, pa bo devizni iztržek precej večji od lanskega. Kar za 43 odstotkov...« nam je povedal minister Ingo Paš.

– **Kljub temu nismo najbolj zadovoljni z letošnjo sezono. Kaj je v prvi vrsti krojilo njeno usodo?**

»Svetovno nogometno prvenstvo v sosednji Italiji že ne. Oziroma niti približno ne v tolikšni meri, kot so nekateri napovedovali. Na prvo mesto uvrščam spremembe v političnih sistemih vzhodnoevropskih držav in s tem tudi združitev obeh Nemčij. Ni naključje, da je bilo letos pri nas manj turistov iz nekdanje Zvezne republike Nemčije. Tudi v sosednji Avstriji je bilo tako. Očitno so mnogi izmed teh ljudi izkoristili priložnost, da obiščejo vzhod, ki je bil toliko časa odrezan od Zahodne Evrope. V sami Sloveniji smo imeli manj obiska med drugim tudi zaradi slabih izkušenj turistov v minulih letih. Nekaj let smo imeli nenavadno umazano morje. To pa je izrazilo zelo slaba reklama. Dober glas daleč seže, slab pa še dlje. Zaradi hudih političnih razprtij in nesoglasij so severnim delom države obrnili hrbet tudi mnogi domači gostje. Predvsem iz Srbije. Na račun manjšega števila domačih turistov pa smo gostili v Sloveniji več tujcev. Ta podatek je vsekakor pomemben, saj je na moč zgovoren. Med drugim opozarja, da še zdaleč nismo opravili z vsemi rezervami. Malce karikirano povedano lahko rečemo, da so letošnje poletje pomagali reševati sezono prav turisti iz Italije...«

Več plati našega »konvertibilnega« dinarja

Kljub mnogim letošnjim napakam, hudim spodrsrlajem, žal tudi grobemu brezumju in manjšemu številu turistov je devizna bera presenetila. V primerjavi z lanskeletno je za 43 odstotkov bolj spodbudna. Minister Ingo Paš komentira pojav takole:

»Devizni priliv je bil letošnje leto presenetljivo velik. Med drugim vsekakor zato, ker je bil dinar konvertibilen.

To z drugimi besedami pomeni, da je šla menjava svojo zakonito pot, da smo se končno izognili črnemu trgu. Tudi zelo visoke zunajpenzijske cene so napravile svoje. Tisti, ki so imeli denar in se niso pretirano zmrdovali nad cenami, so pač zapravljali. Sicer pa je treba ob tem povedati, da si s precenjenjem svoje ponudbe nismo napravili usluge. Kakovost in cene so bile v razkoraku, o tem ni nikakršnega dvoma. In to je precejšen minus za naš turisti-

– **Smemo biti na kaj ponosni?**

»Na to, da je bilo letos moč potovati na počitnice v Jugo-

Ingo Paš, slovenski minister za turizem in gostinstvo:

Z osamosvojitvijo nimamo kaj izgubiti, lahko pa veliko pridobimo

slavijo le z osebno izkaznico, prav gotovo. To je vsekakor velik korak pri odpiranju državnih meja. Vpliv tega ukrepa je bil zares blagodejen.

Glede na to, da je veljal le za letos (leto turizma), si v Sloveniji zelo prizadevamo, da bi to prakso nadaljevali. Storit moramo namreč kar največ, da bodo meje med državami čim manjša ovira za živahen in nemoten pretok ljudi, ki radi potujejo.

V nasprotju z omenjenim odpravljanjem formalnosti pa se lahko globoko zamislimo nad skrajno neljubimi dogodki, ki smo si jih »privoščili« v Jugoslaviji takorekoč sredi sezone. Za kninske ekscese ni nikakršnega opravičila. Slabše reklame si v tem času, ko si prizadevamo, da bi se priključili razvitemu svetu, res ne bi mogli napraviti. Ne, za to ni opravičila, pa naj na jugu in v Srbiji še toliko govorijo, da Slovenci in naše turistično gospodarstvo v tem primeru ni bilo prizadeto. Bilo je in posledice brezumja bodo še dolgotrajne. Res je sicer, da so v času kninskih dogodkov turisti bolj množično zapuščali druge dele države kot Slovenijo, saj velja naša republika kljub vsemu za varno območje, toda škoda nepopisnih razsežnosti je bila storjena. Za mnoge že sklenjene aranžmaje smo se morali tudi pri nas v Sloveniji preprosto obrisati pod nosom, da niti ne omenjamo okrnjenega ugleda cele države in škode, ki so jo in jo še bodo utrpela naša obmorska letovišča. Cestne barike, samozvani stražarji in strah za življenje... to so stvari, ki ne gredo skupaj z gostoljubjem in željo po sodelovanju in odpiranju navzven. Nekaj računov za naše politične zdrahe smo že plačali, veliko pa jih je šele na poti...«

– **Gostinci zatrjujejo, da naši davki presegajo vse razumne meje...**

– **Precenjenost dinarja je turizmu bolj škodovala kot koristila, mar ne?**

– **Bo drugače, če bomo Slovenci ustanovili svojo državo in vzeli vajeti v svoje roke?**

– **Prepričan sem, da se bo marsikaj spremenilo. Seveda na bolje. O tem ne dvomim. Vzemimo na primer jugoslovansko turistično ponudbo na tujih trgih. Tam predstavljamo in ponujamo vse, kar premoremo v Jugoslaviji skupaj, v enem košu. To ni prav, saj se ponudba Slovenije v marsičem razlikuje od ostale turistične ponudbe Jugoslavije. Nudimo namreč precej več od povprečja, imamo boljše infrastrukturo in bolj kakovostno ponudbo. Zato smo tudi v drugačnem, to je višjem cenovnem razredu. Pa ne gre le za to. Nikakor se med drugim ne moremo sprijazniti s tem, da imamo Slovenci na 17 turističnih predstavništvih v tujini enega samega svojega človeka, to je gospoda Perca v Frankfurtu. Ob tem pa zelo veliko prispevamo za propagando v tujini. No, kaj podobnega si v prihodnje ne moremo več dovoliti. Storit moramo vse, da bomo to, kar premoremo in zmoremo, bolj ustrezno predstavili potencialnim tujim gostom in tako privabili v Slovenijo več turistov kot doslej. Naš poslovni interes nas torej sili v to, da na področju propagande odpravimo dosedanjo prakso in vzamemo vajeti v svoje roke. Izgubiti nimamo kaj, lahko pa veliko pridobimo. Prepričan sem, da bomo denar, ki ga od-**

zem, za naš ugled znotraj, še bolj pa zunaj meja...«

– **Torej ne bomo tako neobogljivi, če bomo šli na svoje, kot nam nekateri prerokujejo?**

»Nasprotno, saj naše nadaljnje poti ne gre primerjati z nekom, ki se je izgubil v puščavi. Mnogi v tujini nas poznajo in si žele ohraniti sedanje sodelovanje in ga tudi učvrstiti. O tem ni dvoma. Na boljšem v primerjavi z dosedanjim položajem bomo predvsem zato, ker se bo naša ponudba razlikovala od preostale v sedanji Jugoslaviji. Prepričan sem, da bo Slovenija ostala oaza miru, gostoljubja in prijaznih ljudi. Kninske in podobne dogodke bodo turisti opazovali »skozi okno«, negativni vplivi jugoslovanskih političnih zdrah bodo precej odmaknjeni. Vse to pa z drugimi besedami pomeni, da bodo razmere za vlaganja v slovenski turizem, tudi tuja, precej drugačne kot doslej...«

– **Bomo prikrajšani za obisk turistov iz drugih predelov sedanje Jugoslavije?**

»Vsekakor..., toda to za nas ne bo nekaj novega. Potvrstne izkušnje že imamo. Potruditi se bomo morali pač, da bomo privabili več tujcev. Možnosti za to vsekakor imamo. In to ne slabe. Nova Nemčija, na primer, pomeni zelo zanimivo tržišče. Mislim, da si bodo vzhodni Nemci ob svojem močnem bratu kaj hitro opomogli. Sicer pa ne gre prezreti tudi drugih vzhodnoevropskih trgov...«

– **Veliko bo torej odvisno od uspešne predstavitve slovenske turistične ponudbe, mar ne?**

– **Veliko bo torej odvisno od uspešne predstavitve slovenske turistične ponudbe, mar ne?**

»Vsekakor bomo morali na tem področju zelo visoko zavihati rokave. Seveda, dolgoročne strategije še nimamo. Za kaj takega so potrebne temeljite raziskave, ki pa se jih bomo šele lotili. Na kratek rok bomo Slovenijo in njen turizem predstavljali na tujih trgih vzporedno oziroma na račun bližnjih prireditev, ki bodo zanimive za ves svet. Takih bo kar nekaj, najbolj odmevna pa bo prav gotovo Svetovni kongres oblikovalcev. Kako pa se bomo celovito lotili propagande v prihodnje, se bo potrebno, kot že rečeno, še dogovoriti...«

»Mnogi so v strahu za svoje počitniške zmogljivosti ob Jadranskem morju. Bomo, če bo prišlo do nove slovenske države, hodili na počitnice v Dalmacijo s potnimi listi?

»Tudi v tem pogledu lahko povsem mirno spimo. S sosednjo republiko imamo dobre odnose in zelo dobro sodelujemo. Na turističnem področju bolje kot včasih. Ne bo kaj drugače, kot je bilo doslej, vsaj v kratkem času gotovo ne. Glede tega smo lahko brez skrbi.«

Andrej Ulaga

Brez trdnega dinarja drobiž v tujih računih

Zdaj je že povsem jasno, da cene po vsej državi zelo naglo naraščajo, čeprav čedalje več uvažamo. Letošnja inflacija naj bi po ocenah zvezne vlade znašala 20 odstotkov, statistični podatki pa pričajo, da se bodo maloprodajne cene v tem času povečale za več kot 100 odstotkov v primerjavi s cenami, ki so veljale ob koncu decembra 1989, ne pa v primerjavi s tistimi, ki so veljale 20. decembra. Če bi jih primerjali s temi, so že zdaj višje za 110 odstotkov.

Naraščanje maloprodajnih cen na domačem trgu povečuje razlike med cenami v državi in tujini. Zato se uvoz povečuje, izvoz pa ostaja na enaki ravni, čeprav je izvoz nujen in čeprav bi morali poskrbeti za takšno ali drugačno likvidnost (terjatev pri domačih kupcih ni bilo mogoče izterjati v štirih mesecih). Zato se tudi trgovinski primanjkljaj iz meseca v mesec povečuje in je od 1. januarja do 31. oktobra letos znašal okoli 3,3 milijarde dolarjev.

Kdo bo »plačal« visoko ceno reforme

In tako bo letos cena reforme enaka zmanjšanju letošnjega družbenega proizvoda v državi. Gre za kakih 5,5 do 6 milijard dolarjev, saj bo družbeni proizvod za približno 7 odstotkov manjši kot lani. Kdo bo plačal reformo? Nikakršnega dvoma ni, da bomo to plačevali tudi v prihodnjih letih, saj ni nikakršnih znamenj za oživitve gospodarstva. Te cene ne bo mogoče plačati iz zveznega proračuna ali iz proračunov republik in pokrajin, saj se skupna proračunska poraba tudi realno povečuje. Tudi zaposleni v gospodarstvu in družbenih dejavnostih ne plačujejo dovolj visoke cene, saj se njihovo število neznatno zmanjšuje, realne plače pa se celo povečujejo. Povprečna plača zaposlenega Jugoslavana, ki je prej znašala 300 DEM, se je povečala na okoli 600 DEM. Torej celotno breme nosijo podjetja, predvsem družbena, ki bodo letos imela okoli 8 milijard dolarjev tekoče izgube, kar je veliko več, kot stane reforma. Posledice tega bodo, ob zmanjšanju družbenega imetja, ki se je prelilo v porabo, tudi: še večje pomanjkanje denarja, nelikvidnost, splošna nesloventnost, večji stroški pri obrestih in večji stroški pri poslovanju.

Na stečaj čaka še 70 podjetij

Takšne so nasplošno razmere v Jugoslaviji. In kako preživljamo

gospodarsko krizo v Sloveniji?

Rast industrijske proizvodnje (septembra in oktobra po 2-odstotni letni stopnji) je po mnenju poznavalcev razmer v slovenskem gospodarstvu sicer razveseljiv, hkrati pa močno relativen podatek. Po eni strani namreč v slovenskem gospodarstvu resda pričakujemo ohranitev takšnih procesov tudi v naslednjem pol leta, po drugi strani pa je celotna letošnja proizvodnja še vedno za desettino manjša od primerljive lanske in se do konca leta verjetno ne bo bistveno popravila.

Podobno je z brezposelnostjo (trenutno je v Sloveniji okrog 52 tisoč brezposelnih), ki se lahko – glede na to, da je nekaj velikih podjetij že izpolnilo zakonske pogoje za razglasitev stečaja (vloženih je 70 stečajnih prijav za podjetja z 20 tisoč zaposlenimi) – naglo poveča v naslednjih tednih. Tečaj dinarja, ki je po mnenju slovenskih izvoznikov nestvaren, vse bolj hromi izvoz in spodbuja uvoz (letošnji primanjkljaj v trgovanju s konvertibilnimi trgi znaša že 600 milijonov dolarjev), nektrita rast plač, predvsem v poletnih mesecih, pa povečuje inflacijska pričakovanja (inflacija je bila v desetih mesecih 93-odstotna). Oktobrski naval individualnih varčevalcev na dinarske in devizne hranilne vloge (zmanjšale so se za približno 7 odstotkov) je zaostril likvidnostno sposobnost bank, pospešeno dvigovanje denarja pa se je nadaljevalo in se nadaljuje v novembru in decembru. Devetmesečne izgube gospodarstva so za dve tretjini višje od polletnih, znašajo pa 12 milijard dolarjev ali približno 1,1 milijarde dolarjev.

Zaradi takšnega stanja v našem gospodarstvu je razumljivo, da republiške vlade in podjetja vztrajajo pri zahtevi o nujnosti (ekonomski utemeljenosti) znižanja vrednosti dinarja. V nekaterih delih države zahtevajo (in uveljavljajo) tudi zapiranje trga. Zvezna vlada povečuje izvozne spodbude in s tem uvaja dvojni devizni tečaj. V Sloveniji pa uvajamo dopolnilne republiške spodbude, ki ne spodkopavajo le enotnosti jugoslovanskega trga, temveč hkrati povečujejo plačilno nezmožnost podjetij – torej se večajo tudi stroški pri obrestih in hitreje narašča inflacija.

Republiške obveznice, ki jih prejemajo izvozniki, niso krite z realnim denarjem, temveč je to javni dolg, ki ga bo treba nekoč poravnati. Podjetja ostajajo tako brez denarja, po knjigovodskih podatkih pa so uspešnejša in povečujejo porabo.

Po letu dni – spet na začetku

Ob takšnih ukrepih se Jugoslavija vrača v razmere, v kakršnih je bila pred uvedbo gospodarske reforme. Če to dejstvo ocenjujemo materialno, so te razmere še veliko slabše, kot so bile takrat, saj se je materialnih izgub v tem času nabralo za 8 do 10 milijard dolarjev. Reforma bi lahko bila uspešna samo ob usklajenem delovanju v denarni politiki in uvedbi trdnih proračunskih omejitev za vse gospodarske subjekte in družbenopolitične lastnine v zasebno in (deloma) državno. Ker se to ni zgodilo, inflacija narašča, povečuje se tudi zunanjet-

govinski primanjkljaj, pa še odziv deviz v neblagovni menjavi, medtem ko državne devizne rezerve naglo kopnijo.

In kako se rešiti iz vse hujše stiske, ki pesti jugoslovansko in še zlasti slovensko gospodarstvo, tako močno odvisno od izvoza? Sprememba tečaja ni rešitev, še posebno ne ob sedanji prevladi družbene lastnine, ko gospodarski subjekti niso zainteresirani ne za dobiček ne za ohranitev imetja. Če bi znižali vrednost dinarja, bi se povečali stroški poslovanja, zvišale bi se maloprodajne cene, povečala bi se inflacija, nastala bi

potreba po dnevnem prilagajanju tečaja. Prav tako ni mogoče ohraniti sedanjih neskladij med cenami na domačem trgu in cenami v sosednjih državah. Mogoče je le vztrajati pri odprtem trgu in povečanju konkurence. Če se hočemo izogniti posledicam, ki se jim ni mogoče izogniti v etatičnem gospodarstvu (namesto da bi se razlikovala dobra in slaba podjetja, propadajo vsa skupaj), se moramo lotiti ustrezne preobrazbe družbene lastnine v zasebno, pa čeprav na način, ki ga omogoča zvezni zakon o družbenem kapitalu, vendar ne s podzavljanjem podjetij, tudi začasno, za kar se zavzemajo republiške oblasti v Sloveniji in Hrvaški, kot kaže, pa tudi v Srbiji.

nosti in povečati konkurenčnost na svetovnem trgu. Posebno še, ker mora slovensko gospodarstvo zaradi razkrajanja jugoslovanskega trga podvojiti svojo zunanjetrgovinsko menjavo, če hoče preživeti. K temu naj bi prispevala tudi nova davčna zakonodaja, ki bi jo bilo treba, po mnenju vlade, sprejeti do konca letošnjega leta, saj prinaša občutno znižanje neposrednih davkov.

Kar zadeva svež kapital, je podpredsednik slovenske vlade na seji republiške skupščine poudaril, da so sicer odprte nekatere poti za zadolževanje podjetij in Republike Slovenije v tujini, vendar pa ponudena sredstva niso poceni in so največkrat še dvomljivega porekla. Tujina je do na-

Hrvaškem, niti v Srbiji, niti kje drugje. Toda glede na to, da nam bosta v osamosvojitveni (odcepljeni) strategiji skoraj gotovo sledili Hrvaška in Srbija, je smiselno bolj konstruktivno računati na Markovića. V svojem govoru v skupščini je namreč večino vprašanj pojasnil tako, kot bi si to želeli tudi od premiera bodočega večstrankarskega parlamenta. To pa je lahko zelo poučno pri sklepanju, kako se ločiti od Jugoslavije. Na prvem mestu je pomen trdnega tečaja dinarja, ki ga je uresničil njegov program. Skupni denar je najtrdnjejši povezovalac življenja v Jugoslaviji in tudi bolj pomembno vprašanje kot federacija – konfederacija.

Edina realna rešitev tudi po osamosvojitvi je, da nova(e) država(e) obdrži(jo) skupen denar. Le kako pa naj južnoslovske države v letu, ko se EGS vedno bolj nagiba k skupni denarni enoti, izdajo vsaka svojo valuto? Markovićev program je tu v nedvomni prednosti pred možnimi nacionalnimi rešitvami. Tudi zato, ker lahko računa na podporo dinarja iz tujih bank in drugih mednarodnih ustanov. Odcepljene države pa na to precej let ne bi mogle računati.

Prednost Markovićeve politike se kaže tudi v predlogu za sanacijsko bank, ki je same republiške vlade ne bodo zmogle izpeljati, je pa ključnega pomena za preobrazbo gospodarstva. Podobno bo s privatizacijo, ki jo bo v povsem samostojnih južnoslovske države težko uresničiti, ker mnoga lastninska vprašanja še niso rešena – zaradi preteklih prilivov in investicij prek republiških meja.

Po vsem tem ni razloga, da se Slovenija in druge južnoslovske države po osamosvojitvi ne bi povezale v skupnost suverenih držav po zgledu EGS. Temelj za to – skupen denar, kak skupen organ, komunikacijski sistem, del obrambe – pa bodo že tako obstajali v prehodnem obdobju od uresničitve plebiscita do dejanske uresničitve osamosvojitve (odceplitve). Vloga zveznega premiera je pri tem edina smiselna rešitev za vse novonastale države.

Internacionalizacija poslovanja (kapital, delovna sila...) je slej ko prej tisti proces, ki nas bo bolj elegantno (manj boleče) rešil iluzije o možni jutrišnji blaginji na Slovenskem kot pre zgodnje prepričanje (mngih), da smo Slovenci edini demokratični delovni narod na Balkanu.

Vinko Blatnik

Dr. Jože Mencinger: »Tujina je močno skeptična«

Podpredsednik slovenske vlade dr. Jože Mencinger pozna naslednji »alternativni recept«: treba je znižati stroške in dobiti svež kapital za investicije in infrastrukturo (po možnosti s koncesijami). Vlada je, po Mencingerjevih besedah, prepričana, da je zadrževanje rasti plač in nanje vezanih prispevkov, morda celo absolutno zmanjševanje, nujno, če hočemo zaustaviti naraščanje brezposel-

ložb v Sloveniji trenutno močno skeptična, predvsem zaradi političnih razmer v Jugoslaviji.

Izhod: trden dinar kot enotno merilo vrednosti

In tako smo prišli spet do neprijetnega dejstva, da moramo najprej poskrbeti za red v lastni (za zdaj še skupni) hiši, če hočemo računati na pomoč tujine.

V Sloveniji v primerjavi z Antejem Markovićem nimamo izdelanega nacionalnega gospodarskega programa. Tega nimajo niti na

Sonce je, ti skuštrana

Tale prisrčen grafit vam zbode oči, ko se preko Tromostovja napotite k Rotovžu. Barvita odkritost je hkrati velik izziv. Čudovit začetek tedna, dostojanstveno uresničeni sen stoletij. Krona mnogih prizadevanj slovenskih kulturnih mož, katerih imena še danes nosijo ulice številnih slovenskih mest, trgov, naselij, pa hkrati vračanje v Cankarja, njegovo politiko, njegovo kulturo. Neodvisna in suverena ter samostojna Slovenija bo morala v sosedstvu iskati prijatelje in sodelavce in ne državnih tvorb, ki bi jo hotele oropati njenega dostojanstva in svobode.

Takšen je ta teden zanosa, skrbi in odgovornosti, ki smo jo prevzeli nase v prepričanju, da jo zmoremo nositi.

Kaj lahko pomeni, če v Cankarjevem domu minister na vprašanje o prihodnosti pove, da je bil lep dan, videle so se gore in sploh se je daleč videlo!

Kultura in kulturniki zgolj zaradi uspešnega plebiscita ne bodo zlezli iz politike, bodo pa morali z večjo odgovornostjo poskrbeti za finančni, prostorski, kadrovski in duhovni položaj slovenske kulture in umetnosti. Večni izgovor na nerazumevanje Beograda do Slovencev, naše kulture in njene družbene vloge je del zgodovine. Kolač bo tako velik, kot ga bomo pripravili sami, in kosi takšni, kot jih bodo urezale naše ruke in glave.

V naslednjih mesecih bo nastal nov kulturni sistem in podsystemi. Novi ustavi bo sledila kulturniška zakonodaja, drugače bo opredeljen skupen slovenski kulturni prostor, že zaradi meddržavnega sodelovanja. Že zadnjič sem zapisal, da bodo kulturniške institucije drugače vsajane v prostor in čas, vzpostavilo se bo razmerje med skupščino kot vrhovno oblastjo tudi

za kulturo, vlado kot avtonomnim organom izvršne oblasti in sekretariatom za kulturo kot resornim upravnim organom, zadolženim za področje kulture. Ta razmerja niso bila in ne bodo preprosta. Sekretariat za kulturo ni le nadomestil kulturne skupnosti v deljenju denarja, ampak bo primarno moral vzpostaviti tudi družbeni prostor, znotraj katerega bo kultura kot del sistema zmogla funkcionirati tudi kot element civilne družbe, kot prostor in dejavnost, ki je z državo v ustvarjalnem in kritičnem odnosu. Parlament in stranke te vloge ne izčrpajo! Še več – pretirana naslonitev kulture v okviru strankarske politike jo zmoro hitro pripeljati v hlapčevanje in položaj »bele križanteme«.

V evforiji plebiscitnega zanosa ne smemo spregledati, da novo nastajajoči zakon o društvih, to pa je za kulturo bistvena materija, uvaja strožja merila kot sedaj veljavni, da zakon o javnih shodih in prireditvah, takšen kot je ponujen, znižuje raven pravic občanom, državljanom... Svar kulture in kulturnikov je, da nas ne zaprejo v meje lastnega, kjer se potem znova pogovarjamo o potrebah vojske, milice, gospodarstva, politike, tam nekeje v obrobju pa se potem znajdejo kultura, šolstvo, znanost. To pa so tipalke, ki nas morajo peljati v svet in napraviti iz nas sestavni del Evrope, saj v Evropo ne odhajamo, da bi bili v njej berači, ampak njen tvoren kultivirani del.

In imamo kaj ponuditi. Gledališče je v samem evropskem vrhu, glasbene dneve smo že žrtvovali za kulturni dom v Sežani, ki je naša investicijska bolezen, stara 20 in več let. Zrasel je na konceptu naše samozadostnosti, ko naj bi bil Trst predmestje Sežane, če se malo pošalim,

kajti takrat so bile meje zaprte, bloki v krepitvi svoje moči in svet razdeljen.

Na področju likovne dejavnosti bomo morali odločno v svet, zato pa je potrebno znanje in denar; tudi pri filmu ne bomo mogli ostajati pri domačih večernicah in se tu in tam prikazati kje v svetu. Založništvo se počasi prilagaja trgu. Velike založbe se gredo projekte, ki jih zmorejo, številne majhne tekoče bruhajo prve in v novitete. Niso vpete v mehanizme institucionaliziranega založništva in se zmorejo potrebam trga in umetnosti odzvati nemudoma. Toda za vstop v svet se bodo morale povezati, da ne bomo ostali le pri »Frankfurthu po Frankfurthu«. Ta pomemben sejem je nastal, ko smo imeli strahovite težave z devizami in uvozom knjig.

V resnici pa je pred mlado slovensko državo sklop treh pomembnih nalog:

– Ustvariti bo morala pogoje, da bo kultura zmogla biti »skuštrana«, kar pomeni, da osebna merila in pogledi ne morejo in ne smejo postati merilo vsega in edina oblika državne naklonjenosti. Kultura bo morala povezovati in ne razdvajati v imenu kakršnekoli ideologije. Tu vidim elementarno vlogo zbora kulturnih delavcev, ki se ne sme podrežati oblasti, če to ni v prvi vrsti v korist kulture same in ljudi, državljanov, ki jo živimo.

– Že več kot desetletje je pred nami prostorski problem osrednjih nacionalnih kulturnih institucij. Sprejeti so bili paketi, dani obeti in videti imamo kaj zlasti v Mariboru. Knjižnica in gledališče sta zagotovo lepa spomenika časa. Ostaja pa pretesna Narodna in univerzitetna knjižnica, ostaja vprašanje sodobnega razstavišča, ostaja vprašanje muzeja slovenske zgodovine, ostaja vprašanje Narodne in Moderne

galerije. Podoben je položaj v mnogih regijskih središčih. Načrtno se bo treba lotiti vseh teh vprašanj in povezati ljudi, ki imajo znanje, sposobnost in voljo razvezati ta paket.

– Učvrstiti bo treba položaj kulture in umetnosti v vseh temeljnih segmentih vzgojno-izobraževalnega procesa. Ne gre zgolj za umetnostno vzgojo, ki postane trn v peti ob vsakem spreminjanju šolskih programov, ampak gre za opredelitev in učvrstitev vsebin, ki so temelj evropske kulture in bistvo evropocentričnosti. Tudi Evropa sama s svojo civilizacijo se srečuje z izzivom drugačnih svetov.

Nekako znano se zdi vse to, kar pišem, ker ni od danes. Še vedno pa nam manjka strategija kulturnega razvoja, in zato se zlahka izgubimo v drobnjakarstvu. In tako smo trenutno tam, kjer vemo, da naj bi bilo v kulturi v letu, ki je pred nami, približno toliko sredstev, kot jih je bilo letos ali morda malenkost manj! To je v grobem vse. Z zakonodajo bodo kulturniki čakali kot vedno; velja spoznanje, da tu ni smiselno hiteti, da se ne bi ujeli v kakšne pretirane ozkosti. Dokument, ki ima svojo vrednost, je spomenica, ki so jo jeseni pripravili kulturniki, vendar ne sme ostati dokument brez praktične vrednosti. Česa drugega celovitejšega ni in tudi ministrstvo usmeritve ne napoveduje. Na številnih pogovorih bolj seznanja z dejstvi kot predstavlja usmeritev, to pa lahko hitro povzroči kratke stike in jih je že! Več kot banalno je, če se bodo uresničile govorice, da bo po novem knjiga obdavčena kot vse blago, če 7. februarja zvečer ne bo akademije v počastitev kulturnega praznika, če nekaj dobrobrčnih mož in organizacij ne bo prejelo Cankarjevih priznanj za svojo naklonjenost kulturi in umetnosti in še je takšnih ugibanj.

Ko nastaja mlada samostojna slovenska država, si oblikuje tudi svojo kulturno podobo. Kulturniki so sprožili zahteve po samostojnosti in lastni državi in sedaj morajo oblikovati tudi njeno kulturno podobo.

Sonce je, ti skuštrana!

Milan Bratec

Predsednik sindikata

Torej: samoupravljanja ni. Tovarniške ključke se treba vrniti direktorju, ki ga bo odslej imenovala občina in ne delovni kolektiv. Tako tudi ravnatelj je šol in drugih ustanov.

Bog vseh bogov je direktor. Kar naredi stari, je zmeraj prav. To je naslov stare ruske pravljice, še iz časov, ko o komunizmu ni bilo ne duha ne sluha.

Direktor, če je dobre volje, priznava samo še sindikat. Najbrž zato, ker naši mediji, sedma sila, veliko pišejo o novi vlogi svobodnih slovenskih sindikatov, o njihovi vlogi v sedanjem trenutku.

Kadar pa je direktor slabe volje, tudi predsedniku sindikata pokaže na debelo oblažnjena vrata.

Podjetje sem jaz in ne ti!
Spominjam se Titovega govora v Splitu. Takrat je nam, delavcem, očital, da pojemo preveč kruha. Opozoril nas je, naj končno nehamo boj proti direktorjem.

Direktor mora imeti vajeti v rokah!
Čez noč so direktorji te besede izkoristili in delavske knjižice so vse pogosteje prihajale na plan, tako po vojni prva večja brezposelnost.

Tudi sedanja oblast je na strani direktorjev. Ni še bilo slišati na sejah skupščine, vlade, kako živi na tisoče brezposelnih s 1500 din socialne podpore. Pač pa voditelji strank opozarjajo:

Sindikati lahko največ store za pozitiven uspeh plebiscita.

Mimogrede naj omenim, kako skopo je število čistokrvnih volilcev, ki sploh ve, koliko strank imamo v Sloveniji, naši lepi deželi. Niti tega ne, kaj pravzaprav pomeni odcepitev, plebiscit. Latinsko plebiscitum – odločitev ljudstva, splošno ljudsko glasovanje o kakem pomembnem političnem vprašanju, npr. državni pripadnosti, državni ureditvi ipd. V mednarodnem pravu ljudsko glasovanje po načelu samoodločanja, ali hoče državljan pripadati tej ali oni državi. In kako naj začne sindikat propagirati med delavci »ZA« ali »PROTI«?

Naša predsednica sindikata je visokošolana gospa Marija.

V podjetju je peto leto, direktor pa šesto. Je svobodna, neporočena, našo novo politiko ima v mezinu, kakor vsa delovna mesta v podjetju, ni pa političarka. Samantna mlada gospa, svetovna popotnica, ki pozna mnoga delavska gibanja. Celo z Valenso si dopisujeta. Direktor, malo starejši gospod, postaven in čeden možak, poročen, je hotel naši predsednici malo povoriti, toda zaman.

Prekleta baba! si je včasih potihoma dejal; predsednica pa mogoče. Si pač neumen dedec, ki si s protekcijo zlezal na direktorski stolček.

Direktor se je naravnost boji in si na vso moč prizadeva, da ja ne bi prilezla preveč navzgor. Ko skliče sestanek, je dvorana polna. Do zdaj ni spregovorila stavka o političnih razmerah, samo o delovni storilnosti, delovni disciplini, o čimvečjem kupčku denarja za samopomoč, o ozimnici, ki je že na poti in jo bodo odplačevali na obroke, o dveh sihtih, ki naj bi jih dali za pomoč nesrečnežem v Zgornji Savinjski dolini.

Kaj pa odcepitev, plebiscit? se je oglašil gospod direktor.

Gospod direktor, predajam vam besedo.

To je stvar sindikata!

Mogoče v nekaterih glavah. Moje načelo: Kar napravi stari, je zmeraj prav.

Ima zveze gospod direktor, ima: od občine do republike. Ali naši predsednici sindikata, naši Mariji, ne pride do živega in mu je hudo žal, da je tako velika razlika med srednjo in visoko šolo.

Drago Kumer

Beli kvadrat na steni

V našem nekdanjem tozdu, sedanjem podjetju z neomejenimi izgubami, je zavladal kriminal. Ze leta in leta so kradli vse po vrsti. Ponavadi so delavca, ki je ukradel 40 cm² pločevine, dali na čevelj, kar je storila disciplinska komisija v imenu ljudstva. Seveda pa nekaterih vodilnih, ki so kradli kot srake in to vse kaj drugega kot 40 cm² pločevine, niso nikoli dali pred takšno komisijo. Strele v tem primeru ne udarjajo v vrhove.

Naš nekdanji delavec, sedaj upokojenec, boter Jože, je to komentiral takole: »Če dalevec prdne, pravijo, da je prasica, če pa vodilni, pardon, spusti veter, je to znak slabe prebave.«

Nekega jutra nas je pri kavi presenetil Cene Čebula z ugotovitvijo: »Kradejo kot srake.«

»Nič novega,« je rekel Jože. Presenetilo nas je, da se Cene Čebula ukvarja s takšnimi malenkostmi.

»Kaj kradejo?« je vprašala tajnica Mimica, ki kuha kavo. »Mar niso že vsega pokradli?«

»Kradejo maršale.« »Kakšne maršale?« »Naše,« je dostojanstveno odvrnil Cene. »Kako?« »Vidite, če bi izginili vsi maršali naenkrat, potem bi domneval, da je to nekdo ukazal, tako pa izginjajo počasi, drug za drugim.«

»Mogoče jih kdo po tihem odstranjuje iz maščevalnosti,« sem pomislil.

»Ne bi rekel,« je odvrnil Cene. »Poglejte, okvirji so bili kakovostno izdelani, iz izrezljanega pozlačenega lesa. Slike pa so bile navadne fotografije in reprodukcije. Nekdo je odprl popoldansko obrt, sedaj pa služi na račun naše preteklosti.«

Odpirali smo zadnji požirek kave in utihnili. Vsi smo razmišljali o Cenetovih besedah. Na steni, levo od oken, tam, kjer stoji omarica s kuhalnikom, na katerem nam Mimica že deset let kuha kavo, se je svetil izdajalski bel pravokotnik, ki je izstopal od umazane stene okoli njega. Ostal je tudi žebliček, ki ni več služil svojemu namenu.

»Bomo še eno kavo?« je vprašala Mimica. Vsem je odleglo.

Borivoj Repe

Rdeči direktorji

Slovensko gospodarstvo je na psu. Nekdanja oblast, ki se zdaj imenuje prenoviteljska, pravi, da je gospodarstvo dokončno zafurala nova oblast, Demosovci pa trdijo, da so za to krivi tako imenovani rdeči direktorji. »Kdo od njih pa trdi pravo,« smo zato povprašali Jožeta Zlica, neposrednega proizvajalca najnižjih strok, ki že vrsto let združuje delo in sredstva v »Rdeči zarji«.

Kako gre vašemu podjetju?

»Naši Rdeči zarji je predvsem uspelo, da je zašla v rdeče številke.«

In kdo je kriv za to?

»Po moje riba smrdi pri glavi. Torej najprej direktor, potem vodstvo nasploh.«

Je direktor komunist?

»Včasih je bil, zdaj pa ne vem več natančno. Ampak mislim, da bi ga bilo treba zamenjati.«

To je lahko reči, ampak kdo naj bi ga zamenjal?

»Kdo!? Nova oblast vendar. Postavila naj bi nam nekoga drugega, takšnega, ki bi nas izvolekel iz rdečih števil, pa čeprav bi se potem imenovali samo Zarja.«

To je lahko reči, toda saj veste, da bi novi oblasti stara takoj očitala, da gre za maščevanje.

Veste kaj, meni je čisto vseeno, ali je direktor komunist, prenovitelj, vernik, brezbožnik ali liberallec. Zame je važno, da ve, kaj dela in da spravi našo fabriko na noge. Pri tem mi je tudi vseeno, ali gr za maščevanje ali za kaj drugega...«

Že, ampak kako bi to rešili vi, če bi bili v vladi?

Jaz bi jih preprosto zamenjal.

Ampak opozicija bi vam očitala, da se maščujete nad rdečimi direktorji...

Jože Zlica se je malce zamislil, potem pa se mu je razjasnil obraz:

Glejte, če bi bil jaz v vladi, bi opoziciji, torej prenoviteljem, predlagal, naj ustanovijo posebno komisijo, čisto iz svojih vrst, ki naj bi pregledala delo tako imenovanih rdečih direktorjev, torej tistih, ki bi jih vlada rada zamenjala zaradi neuspešnosti...«

In kaj potem?

...Potem naj bi ta komisija ugotovila, ali so ti direktorji dobri ali ne. Če so dobri, se bo samo po sebi pokazalo pri vodenju in poslovanju v podjetjih.«

A slabe bi pa potem zamenjala vlada?

O, ne! Slabe pa naj bi ta komisija iz vrst opozicije sama zamenjala s svojimi, rdečimi, a sposobnimi direktorji.«

A kaj, če bi se izkazalo, da so vseeno nesposobni?

No, ko bi prenoviteljska komisija to naredila, bi potem morala prepustiti nadaljnje odločanje o tem, ali so direktorji dobri ali ne, trgu oziroma ne bi smela več nergati, da se vlada maščuje...«

Se eno vprašanje. Kaj, če prenovitelji iz svojih vrst ne bi našli dovolj novih sposobnih direktorjev?

Potem naj bi jih zamenjali z direktorji, ki ne izhajajo iz njihovih vrst. Tako bi prenovitelji tudi najlepše dokazali, da tudi oni niso za maščevanje...« Bogo Sajovic

Cola, jeans, rock in socializem

»Če bi se vprašali, kdo je uničil socializem,« je rekel Cene Čebula, ko je v ponedeljek zjutraj odpil prvi požirek prve kave v naši pisarni, »bi morali odgovoriti, da Mihael Gorbačov.«

»Ne lomi ga,« je rekel nezainteresirano Janko. Cene je zatem razvil teorijo, da je Gorbačov dal zeleno luč za vse spremembe, ki so se zgodile na svetu. Janko se je nehote strinjal.

Seveda nas ne zanima kdo, mapak je vprašanje, kaj,« je nadaljeval Cene.

Mene zanima, če bo ta mesec plača,« je rekel Francišek zamišljeno.

Cene pa ne, zanj je plača nekaj preveč banalnega, njega zanima zgodovina, ki se odvija pred tvojim pragom, ne pa plače.

Torej, kaj? Kaj je uničilo socializem? To nas zanima!«

Mene ta hip zanima, če je še kakšen požirek kave, dela tako in tako ne bo tudi danes,« sem pretrgal Cenetovo meditacijo, kar ga pa ni niti najmanj motilo.

»Odgovor je preprost,« je nadaljeval.

Socializem je propadel zaradi pijač tipa COLA.«

»Ta, ta, ta, ta,« je rekel Janko. »Kaj bo

danes za malico?«

»Ste opazili, da dokler so bile vzhodne države hermetično zaprte, se ni niti kamenček premaknil brez vodnosti varnostnih služb, takoj ko je prišla v kakšno državo cola, se je začel neizbežni propad. Naslednji korak je bil JEANS, potem še ROCK in začetek konca je bil tu.«

Naenkrat se mi je posvetilo, da je to, kar dedec pravi, čista resnica. Seveda tega ne bo nikoli beležila uradna zgodovina, vseeno pa ugotovitev drži. Ko nekomu pokažeš prst, te zagradi za celo roko, nazaj pa več ne gre.

Cene je pogledal zmagoslavno in nadaljeval: »Torej vidim, da sem vas prepričal, sedaj se pa ozrimo še po naslednjem vprašanju...«

Jaz bi se raje ozrl po uri,« ga je neusmiljeno prekinil Janko. »Pretolkli smo se že od kave do malice, če ne pohitim, bo zmanjkalo fiziola in rebrc in bomo morali jesti krompirjev golaž.«

Vsi smo na račun fiziola pozabili na zgodovino, ki se odvija tu, takorekoč pred našim pragom.

Borivoj Repe

NOVO – PRED IZIDOM!

DAVKI PO NOVEM

Iz vsebine:

– Pregled dosedanjih in predvidenih davkov s komentarjem

– Novi neposredni davki:

- dohodnina
- socialni prispevki
- davek na izplačane osebne dohodke
- davek na dobiček
- komunalne takse

Pri vsakem davku so za ponazoritev: preglednica dajatev, primerjava z dosedanjim sistemom ter komentar, razlaga zakona in navodila za izpolnjevanje davčne napovedi ter konkretni primeri za delavca, upokojenca, kmeta, zasebnika.

– Novi posredni davki:

- davek na promet nepremičnin
- prometni davek
- sistem javnih financ v samostojni Republiki Sloveniji

Cena 150,00 din. Brošura bo izšla pri ČZP Enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4, kamor lahko pošljete naročilnico, naročite pa jo lahko tudi po telefonu št. (061) 321-255 in 310-033, int. 362.

NAROČILNICA

Pri ČZP Enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4, nepreklicno naročam(o) ..... izvodov knjige DAVKI PO NOVEM (a 150 din). Naročeno pošljite na naslov:

Ulica, poštna št., kraj: _____

Ime in priimek podpisnika: _____

Naročeno, dne: _____

Račun bom(o) plačal(i) v zakonitem roku.

Žig za DO Podpis naročnika

NAGRADNA KRIZANKA ŠT. 53

Rešitev nagradne križanke pošljite do 15. januarja 1991 na naslov: DELAVSKA ENOTNOST, Dalmatinova 4, 61000 Ljubljana, s pripisom na ovojnici: NAGRADNA KRIZANKA ŠT. 53

Nagrade so: 500, 300 in 100 dinarjev.

Rešitev nagradne križanke št. 51

SANI, PAVAO, TRAKTORIST, RANOCELNIK, MIRA, TIARA, MANA, MA, SR, SLINA, NANOSNIK, MAH, MARKE, AGA, UNEC, ANTARA, AR, KILOMETER, STRD, ANITA, ELASTIKA, ČAČAK, SL, MILAN

Izrebrani reševalci nagradne križanke št. 51

1. Dimitrij Grlj, Prešernova 40, 66250 Ilirska Bistrica,
2. Poldka Mokranjac, Majaronova 6, 61000 Ljubljana,
3. Helena Juvan, Hafnerjevo 99, 64220 Škofja Loka

Nagrade bomo poslali po pošti.

Delavska enotnost

- List je bil ustanovljen 20. novembra 1942.
- Izdaja ČZP Enotnost – delovna organizacija v ustanavljanju, 61000 Ljubljana, Dalmatinova 4, poštni predal 479
- Začasni poslovodni organ in glavni urednik: Franček Kavčič, telefon 313-942, 311-956
- Odgovorni urednik: Marjan Horvat, telefon 313-942, 311-956
- Člani uredništva: Andrej Agnič (posebne naloge, fotografija), Sašo Bernardi (fotografija), Brane Bombač (oblikovalec), Ciril Brajer (reportaže in samoupravni odnosi), Marija Frančeskin (socialna politika in varstvo okolja), Ivo Kuljaj (ekonomska ureditev), Damjan Križnik (urednik – reportaže), Remigij Noč (urednik – drobno gospodarstvo, delavci v samostojnem osebnem delu), Robert Peklarj (novinar), Boris Rugelj (komentator urednik – družbenoekonomski odnosi, delitev), Sonja Seljak (redaktorica – lektorica), Janez Sever (posebne naloge), Andrej Ulaga (turizem, rekreacija, šport in oddih), Igor Žitnik (znanost, kultura in izobraževanje), Jožica Anžel (tajnica) telefon 311-956. H.c. 310-033
- Naročnina: 321-255
- Posamezna številka Delavske enotnosti 12dinarjev
- Rokopisov in nenaročenih fotografij ne vračamo
- Poštnina plačana v gotovini
- Tisk Tiskarna Ljudske pravice, Kopitarjeva 2
- Žiro račun: 50101-603-4634
- Časopisni svet: Albert Vodovnik (predsednik), Meta Benčič, Franc Berginc, Anđelj Koklin, Ivo Grlic, Vlado Haas, Ivo Janžekovič, Niko Križar, Rajko Lesjak, Mira Maljuna, Slavko Peklar in Nadž Serajnik

Božiček je našgal dedka Mraza

Na slovenskem izvršnem svetu sem slišal, da so bili rdeči šefi bolj načelni kot zdaj ti novi. Že lep čas je namreč dedek Mraz otrokom pri njih zaposlenih nosil zgolj simbolična darila, češ, časi so težki, ni vzorno...

No, komentar je bil tudi, da so bili tovariši glavni že bolj v letih, pa jih ni zanimalo.

Zdaj so prišli mlajši gospodje in Božiček je bil do njihovih številnih potomcev spet bolj radodaren. Vsak je dobil šolsko torbo z vdelano uro in v njej ročno uro pa še puščico (polno, kajpak) z vdelanim računalnikom.

Gotovo lepa spodbuda, da bi se vodilna kasta laže množila – in nič manjša spodbuda davkoplačevalcem, ki bomo morali polniti vse večji slovenski proračun. (Ciril Brajer)

Eppur si muove

V prvem pobožnem Neodvisnem Dnevniku smo med drugim prebrali tudi »javni protest zoper Miho Ravnika«, ki so ga podpisali »brezposelni ZSSS«. Takole gre:

Vsi, ki smo izgubili delo v nekdanji delovni skupnosti zveze svobodnih sindikatov, se pridružujemo množičnim zahtevam po odstopu Mihe Ravnika. Zaradi njega smo izgubili delo, ker ni bil sposoben voditi organizacije in ker se je z vsemi drugače mislečimi sprl, zaradi česar so se raje osamosvojili. Odšli so obalni sindikati, kranjski sindikati, sindikati na

Priloga: Damjan Križnik

med nami

železnici, papirničarji in grafiki, šolniki, zdravstveni delavci...; z izstopom grozijo v Novi Gorici, če gospod Ravnik ne bo odstopil.

Posledica vsega tega je, da ima zveza manj članov kot bi jih lahko imela; manj članov pomeni tudi manj denarja in zato smo mi na cesti. Tudi sicer se delavci ne želijo včlaniti v ZSSS, dokler bo tam Ravnik in njegov demagog ter svetovalec Rajko Lesjak. Poznamo Dom sindikatov in razmere v njem. Največjo škodo sta svobodnim sindikatom storila prav ta dva.

Svobodni sindikati lahko z njunim odhodom prerastejo v moderne, sodobne sindikate, ker imajo sodoben, evropski program.

Želimo se vrniti v strokovne službe svobodnih sindikatov, ker smo prepričani, da so zasluge za ugled svobodnih sindikatov naše, ne pa Ravnikove ali Lesjakove.

Mi životarimo, smo brez perspektive, brez perspektive bo tudi sto tisoč in več drugih delavcev, gospod Ravnik pa še vedno uživa privilegije in se vozi v Novo Gorico že šesto leto (tam je doma) s službenim vozilom jetta. Menimo, da si je ta avto kar prisvojil. Za vse druge so dobra javna prevozna sredstva.

Kakšna nemorala, da si ob to-

likšnih zahtevah po odstopu gospoda Ravnik in Lesjak lahko privoščita razpad organizacije, drugače misleči pa iščejo svoja pota.

Zadnji rok za odstop obeh gospodov je 31. december; v kolikor ne bosta odšla, bomo organizirali protestni shod pred Domom sindikatov do 10. januarja 1991. Pridružili se nam bodo vsi nezaposleni iz Ljubljane.

Valovi demokracije so pač nezadržni. Tudi v svobodnih sindikatih...

Izpostavljanje

Ob koncu leta je občinski svet Svobodnih sindikatov v Celju pripravil tiskovno konferenco, na kateri je pred novinarji potegnil črto pod svojimi prizadevanji za boljši jutri svojih 22.000 članov. Kot poroča Novi tedi, se jim je najbolj zatikalo pri projektu sindikalne trgovine. Registracija dejavnosti na sodišču še vedno ni končana, pa tudi prostorske rešitve so se izjalovile. Najprej so računali na sejno sobo v stavbi nekdanjih družbenopolitičnih organizacij, ki pa ne ustrezajo predpisanim pogojem; s kandidaturo za pridobitev prostorov bivšega Kreatorja pa niso uspeli. Začasno re-

šitev so našli s podjetjem Sep in tako zagotovili cenejši nakup ozimnice. Vsaj nekaj.

Pogledali pa so tudi naprej. Že za januar 1991 načrtujejo ustanovitev območne organizacije za šest občin regije (razen Mozirja in Velenja), kamor bodo povezali 14 sindikatov dejavnosti). S tem naj bi zagotovili kakovostno delo in smotrnejšo organiziranost, saj bodo sedanje občinske organizacije s tem odpravili. Na ravni območja bi največ 15 zaposlenih opravljalo vse strokovno in administrativno delo, v občinah pa bi imeli le svoje izpostave.

»Izpostavljanje« se bo torej nadaljevalo. Kakor za koga...

Kdor se zadnji smeje...

V časopisu poslovnega sistema Mercator smo naleteli na tole razmišljanje: z zanimivim naslovom »Do gača, pa i više, za enotno Srbijo«:

»Ekonomska vojna je čudežna reč, ki si jo lahko privoščijo le najbolj topoupen in vase zaverovani lider. Nekaj takega si je privoščil Milošević nacional-socialistični lobi, ki je odločil, da bo slovenska firma plačala 90.000,00 dinarjev takse za svoj izvesek na srbskem ozemlju (v tem primeru je Knin zaenkrat še eksteritorialno področje) in 1.200,00 dinarjev za kvadratni meter poslovnega prostora na tej posvečeni zemlji. Vse seveda plačljivo vnaprej za leto dni! Če k temu dodamo še 50-odstotni depozit na fakturirano vrednost blaga, ki ga »uvažamo iz Srbije«, je slika srbslovenskega kretenizma popolna. Cena te podo-be bi za Mercatorjeva podjetja znašala nekaj čez pet milijonov trdnih nemških mark!

Slovenska strategija je sicer dogovorjena med GZS in republiško vlado, treba pa je dodati tudi zdravo pamet tistih srbskih gospodarstvenikov, ki se bodo na vse možne načine izvijali in ohranili gospodarske in človeške stike s slovenskimi partnerji.

Pravilno, saj vemo, da se najslajše smeje – zadnji...

Janezek, uči se!

Prejšnji teden so se sestale članice zveze delavskih univerz Slovenije in se pogovorile o prihodnosti izobraževanja odraslih v naši republici in seveda o svoji usodi. Prišli so zastopniki 28 delavskih univerz, tretjina pa je manjkala in s tem pokazala, da jih zveza ne zanima več. Tako razpada še eno središče, ki je doslej povezovalo del narodne energije za strokovno, splošno in družbeno izobraževanje ljudi. Tisti, ki so še ostali vkup, si imajo namen naprej prizadevati, da vlada spozna pomen znanja zaposlenih ljudi in uvrsti skrb za to znanje med svoje naloge, ki bodo enakovredne njeni odgovornosti za šolanje mladih generacij. Želijo, da je izobraževanje odraslih enakovredno v novi šolski zakonodaji, spodbujajo ministra za šolstvo, ministrico za delo in podpredsednika vlade, naj čimprej odločijo, ali bo družba obdržala (in sofinancirala) delavske univerze kot javne zavode ali pa odločila, da se to področje v celoti spremeni v zasebno stvar.

Dokler pa kocka ne bo padla, se bo najbrž treba držati starega reka: »Kar se Janezek nauči, to Janez zna.« Čeprav je za sodobne čase že hudo staromodno...

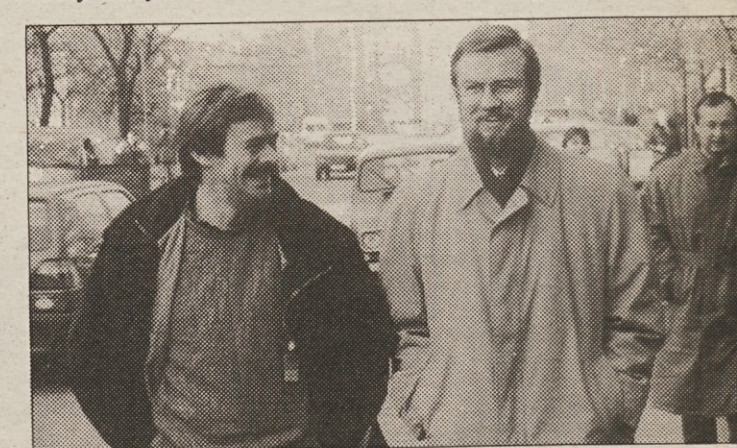
LJUBLJANA: V glavnem mestu Republike Slovenije so novoletni utrip požlahtnili tile ukrajinski muzikantje, ki so pred »rdečim terorjem« azilirali iz domovine, zdaj se pa ne morejo vrniti domov, ker jih zavoljo »pomankljivih dokumentov« naša država tja še ne more »izpustiti«. Kranjci jim ne kažejo oslov; kot vidite, ne bodo umrli brez dnarja...

CELJE: Za poplavo je v adventnem času mesto ob Savinji onesnažilo tako imenovano podjetništvo; preplavili so ga kramarji vseh sort in pasem. Na srečo jim posel ne cveti preveč dobro, kar je najbrž videti tudi z naše fotografije...

MARIBOR: V štajerski metropoli, ki je med vsemi slovenskimi mesti najbolj na dnu, so poskrbeli vsaj za otroke. Le da je voženj s temi vlakci čedalje manj...

LJUBLJANA: Naš novinar Damjan Križnik predsedniku slovenske vlade Lojzetu Peterletu po opravljeni državljanski dolžnosti: »Kako boste lahko vodili samostojno Slovenijo, če vas še vaši otroci ne ubogajo?« Odgovor: »Malce težje, a z razumevanjem bo nekako že šlo...« (Slike: Sašo Bernardi)

PRAVKAR IZŠLO!

Priročnik za sindikalne zaupnike in strokovne službe podjetij

Kako uveljaviti splošno kolektivno pogodbo v praksi

Vsebina:

- Gregor Miklič: Uveljavljanje normativnega dela splošne kolektivne pogodbe – delovnopравни del
- Brane Mišič: Delitveni del normativnega dela splošne kolektivne pogodbe
- Mag. Janez Zeni: Podjetniško zasnovan sistem delitve osebnih dohodkov (na osnovi splošne kolektivne pogodbe za gospodarstvo)
- Dr. Stane Uhan: Uveljavljanje tarifnega dela kolektivnih pogodb
- Priloga: Splošna kolektivna pogodba za gospodarstvo

Cena 170 din

Naročila pošljite na naslov ČZP Enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4, telefon: 321-255, 310-033

NAROČILNICA

Pri ČZP Enotnosti, Ljubljana, Dalmatinova 4, nepreklicno naročamo

_____ izvodov priročnika KAKO UVELJAVITI SPLOŠNO KOLEKTIVNO POGODBO

V PRAKSI po ceni 170 din. Naročeno pošljite na naslov:

Ulica, poštna št., kraj:

Naročeno dne:

Priimek in ime podpisnika:

Račun bomo plačali v zakonitem roku.

Žig

Podpis naročnika

LIPE SVEDER: ŠTOFARJI

